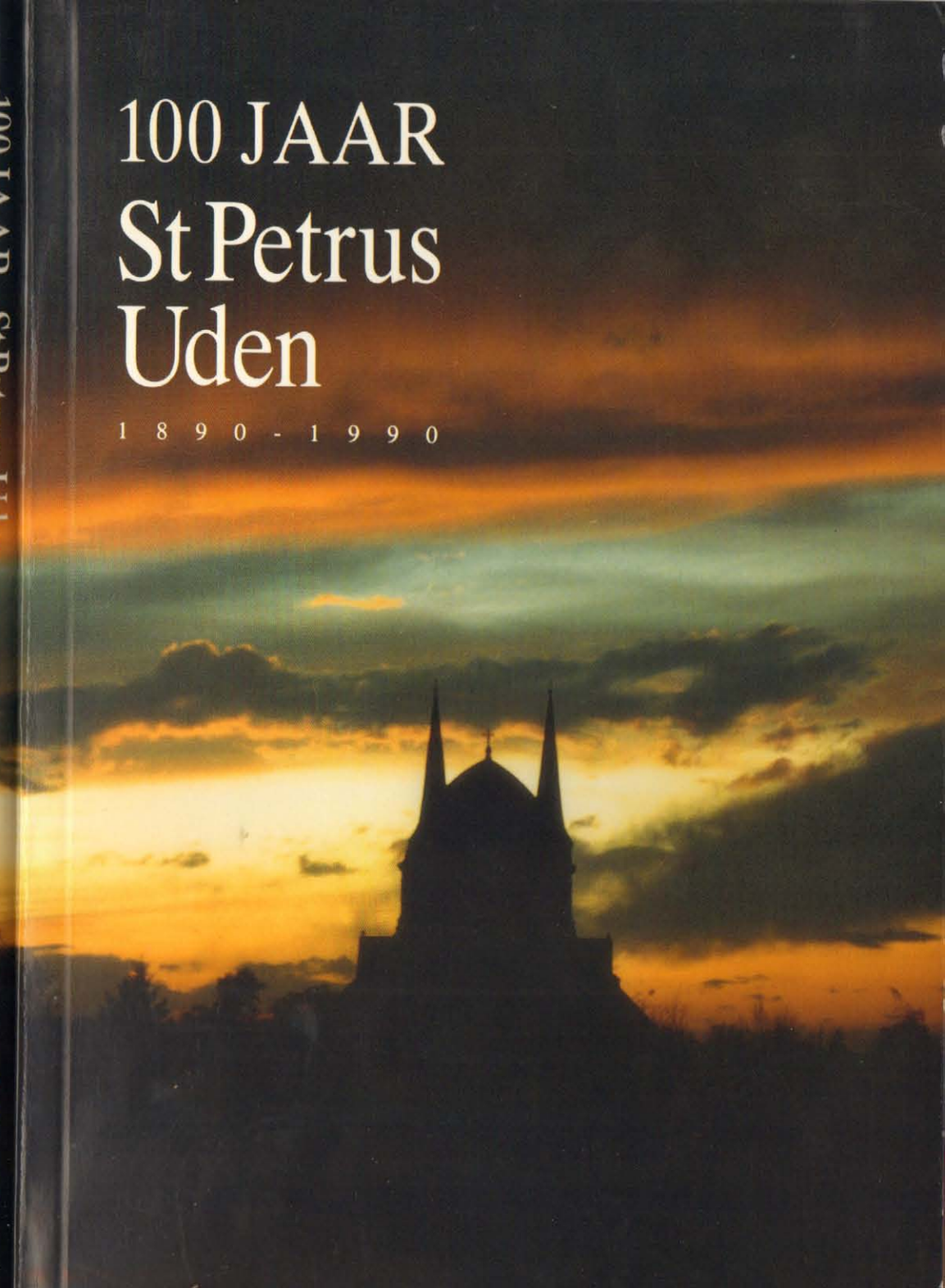
100 JAAR St Petrus Uden 1890 - 1990 P. Smeets

100 JAAR
St Petrus Uden

1 8 9 0 - 1 9 9 0

17,95 L

100 JAAR St Petrus Uden

1890-1990

Gedenkboek van de Udense parochie St. Petrus stoel te Antochië bij gelegenheid van het honderd-jarig bestaan van de parochiekerk in april 1990.

Samengesteld door Paul Smeets.

Druk: Drukkerij Krommenacker, Uden

VOORWOORD

Toen ik op 13 augustus 1983 officiëel tot pastoor van de St. Petrusparochie geïnstalleerd werd (mijn benoemingsbrief had ik al op 1 mei 1983 ontvangen), wist ik dat ik pastoor werd van de oudste parochie in Uden (de "moederparochie") en dat daar de meeste echte Udenaren woonden - oud-Udenaren moet je vooral daar zoeken -; en ik wist en zag dat het kerkgebouw monumentaal was.
Het was een hartverwarmende ontvangst. En al heel vlug werd me duidelijk dat die monumentale Petruskerk voor velen en zeker voor echte Udenaren iets bijzonders was.
Men sprak er schande van (en terecht!) dat de deuren en muren een paar keer waren beklad; maar gelukkig: het kerkbestuur had alles voor mijn komst weer schoon laten maken.
Door particulier initiatief en medewerking van de gemeente staat iedere avond de Petruskerk er prachtig verlicht bij. Je ziet de kerk al van verre en we durven er trots op te zijn.
Je merkte aan mensen dat dit gebouw hen heilig was. En haast vanzelfsprekend moest ik weten dat dit gebouw al bijna 100 jaar oud was. "Pastoor, dat wordt toch zeker wel gevierd! En wanneer is de kerk precies gebouwd en hoelang hebben ze er over gedaan en wat heeft het gekost?" Een heleboel vragen waar ik het juiste antwoord op schuldig moest blijven. Maar het was voor mij wel duidelijk geworden dat het 100-jarig bestaan gevierd moest worden.
En zo af en toe dook ik zelf al de archieven in om wat gegevens te verzamelen. Maar heel vlug merkte ik dat het voor een pastoor veel te veel tijd zou vragen om alles in archieven uit te pluizen en op te zoeken. En toen viel op een goede dag plotseling de naam "Paul Smeets".
"Die kreeg, die had wat meer tijd," zei men. Na een kort gesprek zei hij al meteen "ja". En hij is er spontaan ingedoken, in al die archieven. Misschien wist hij toen nog niet echt waaraan hij begon. Vele uren en dagen heeft hij in de kluis en in een klein rommelkamertje-er-naast gewerkt. En al zoekend en verzamelend, soms wat geholpen door de streekarchivaris en de bisdomarchivaris en echte Udenaren, groeide snel het besluit er zelf een boekwerkje van te maken. Hij kreeg er zin in. Foto's werden verzameld en soms nog gemaakt; een verhaal werd geschreven.
Voor ons ligt nu een aardig en (bedankt drukker!) niet al te duur en prettig leesbaar boekje over 100 jaar Petruskerk.

Is dat gebouw zo belangrijk om een 100-jarig bestaan te vieren? Het is een "monument" dat we mede dankzij de grote steun van gemeente, provincie en rijk, maar ook door de grote steun van onze eigen parochianen en kerkgangers in stand kunnen en willen houden. Maar het gaat niet alleen om de stenen, die kunstig gestapeld zijn. Dit huis is alle jaren door een "thuis" voor mensen geworden, waar ze terecht konden met vreugde en verdriet, waar mensen samen komen om te vieren en te leren, inspiratie op te doen om nog meer te kunnen dienen. Een huis om gemeenschap te worden en gemeenschap te zijn. Een huis van God en huis van mensen; we weten ons elkaar nabij. En dat is in dit huis al 100 jaar gaande.
Een centrum waarin en van waaruit zoveel gebeurde. Vroeger, maar ook vandaag. En dat moet doorgaan. We luisteren naar Gods woord, we vieren sacramenten, we bidden en we zingen. En het bemoedigt mensen om buiten dit gebouw er steeds meer te zijn voor elkaar, gemeenschap van mensen, samen op weg, geleid door de Heer.
Zo maar een dak boven wat hoofden - er klinken woorden van ver en dichtbij - rond de tafel van Eén om te weten dat wij elkaar gegeven zijn. Een huis waar we binnengaan om recht voor God te staan.

Heel veel dank aan parochianen, gemeente en rijksdiensten dat het gebouw er kan staan en kan blijven staan. Dat het een huis mag blijven waarin iedereen zich thuis voelt, waar goede woorden klinken en waar je kracht opdoet voor het gewone leven van iedere dag; het leven, voor iedere mens vaak zo totaal anders gekleurd.
Paul, een gebouw en mensen samen hebben 100 jaar geschiedenis gemaakt. Je bent erin gedoken. Je wist niet echt waar je aan begon en nog minder waar je uit zou komen. Je hebt ons over de geschiedenis verteld in het boekje dat nu voor ons ligt. Ik ben ervan overtuigd dat velen het graag zullen lezen.
We zijn een beetje nieuwsgierig, want we hebben vragen, dat weet je. Dank dat jij er zoveel zorg aan hebt willen geven. Ik hoop dat jouw boekje straks weer goede stof zal bieden voor nieuwe geschiedenis. Want er is geen echt vandaag en morgen zonder gisteren.
Waar we uitkomen? "Als God ons thuis brengt, dat zal een droom zijn". Het visioen van St. Jan, in de koepel van de kerk beschilderd, licht wat van de sluier op: Wij allen verzameld rond de Heer. Ik hoop dat de vieringen in de kerk vaak al een voorproefje mogen zijn.
Paul, bedankt!! En lezers, veel leesgenot!

I. Ponsioen, pastoor

1. UDEN BOUWT EEN KERK

PASTOOR SPIERINGS, BOUWPASTOOR

Antonius Spierings werd in 1880 benoemd tot pastoor van de St. Petrusparochie in Uden. Hij zou er de rest van zijn leven blijven en in het harnas sterven op 13 februari 1918, bijna 83 jaar oud.
Spierings was een trouw man, verknocht aan zijn parochie, die hij maar niet kon loslaten, ook niet toen het besturen van de parochie te moeilijk voor hem werd. Hij was vasthoudend als hij er van overtuigd was, dat een bepaalde beslissing ten goede zou komen aan de parochie en zijn parochianen.
Jammer voor ons, dat hij een man was van weinig woorden: hij hield geen boek bij met voor de parochie memorabele gebeurtenissen en de verslagen van de vergaderingen van het kerkbestuur deed hij af met een paar regels.
We moeten het dus vooral hebben van zijn brieven aan de bisschop en van bewaard gebleven rekeningen.
De brieven, die pastoor Spierings geschreven heeft, zijn meest zakelijk en kort. Vaak te kort. De bisschop vraagt dan ook dikwijls om een toelichting.
Dit blijkt onder andere uit de brief aan Mgr. Godschalk, geschreven namens het kerkbestuur, waarin de pastoor ruim een jaar na zijn benoeming goedkeuring vraagt van een tekening voor een nieuwe pastorie:

Uden, 15 October 1881

Monseigneur !

Het kerkbestuur van Uden heeft heden de teekening der nieuwe pastorij aan zijn Doorl. Hoogwaardigheid opgezonden met het vriendelijk verzoek moge deszelve bevallen, deze goed te keuren.
Tot nadere toelichting diene:
1e De architect is J. Verbruggen uit Veghel, die onder andere ook de pastorij van Sambeek gebouwd heeft.
2e De begrooting is geheel en al afgewerkt de som van 17000 gld, ...
3e Elke kapelaan heeft eene afzonderlijke slaapkamer met een ingang op de gang voor de meid. - de slaapkamer voor de meiden is in den bijbouw tegenover de keuken; de bijbouw waarin een gedeelte der zaal dient tot bergplaats voor het koren der omgangen etc.

Het kerkbestuur voornoemd,
A. Spierings vz
B. Schuurmans.

De bisschop is hier niet tevreden mee. Per omgaande krijgt pastoor Spierings het verzoek om een schets te sturen, waaruit de ligging van de toekomstige pastorie ten opzichte van de kerk en de overige behuizing blijkt.
Die schets wordt een gedetailleerd kaartje van de kerkbuurt, interessant, ook voor het vervolg van dit verhaal. En in een begeleidend briefje schrijft de pastoor waar de pastorie is gepland.
Op het kaartje is de bouwplaats aangegeven met een kruis. (Zie kaartje hiernaast.) Er zijn betere plaatsen te vinden in de omgeving, bijvoorbeeld langs de "Straat". Maar Spierings wijst die van de hand:

> *"Komt de nieuwe pastorie te staan op 740 dan is voor altijd afgesloten de mogelijkheid om een nieuwe kerk aan de groote straat te brengen en ten anderen krijgt men dan te doen met onmondige kinderen."*

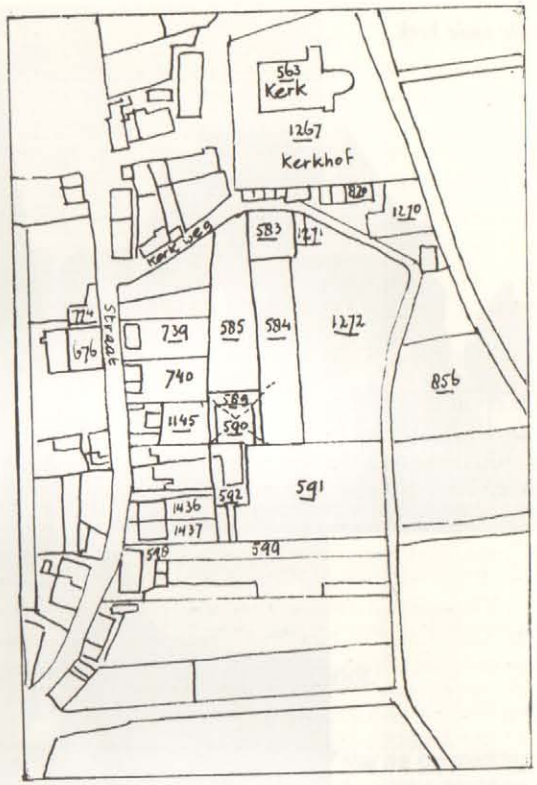
Een nieuwe kerk. Spierings is kennelijk niet tevreden met de bestaande.
De voorganger van Spierings, pastoor van Doorn, was ook al ontevreden met de kerk. Deze had tien jaar eerder - in 1871 - de kerk aan de kant van het priesterkoor over de volle breedte willen verlengen tot aan de muur van het kerkhof.
Voor dat doel had hij al 15 jaar niemand meer begraven op dat deel van het kerkhof.
Maar Provinciale Staten gaven desondanks toch geen toestemming voor die operatie, omdat het kerkbestuur niet had voldaan aan de wet op de lijkbezorging (van 1869!). Deze schreef voor dat het kerkbestuur eerst bij de gemeente moest laten vastleggen, dat het betreffende stuk niet meer voor begraven gebruikt werd. Tien jaar later zou men dan de graven mogen ruimen, mits de nabestaanden daarvoor toestemming zouden geven.
Het kerkbestuur onder pastoor van Doorn heeft in 1871 aan die genoemde voorwaarde voldaan.

We zijn nu tien jaar verder en pastoor Spierings zou met de uitbreiding van de kerk kunnen beginnen. Maar hij doet het niet.
Het plaatsgebrek is nog niet zo nijpend, dat de kerk onverwijld vergroot moet worden; voor 3000 kerkgangers (ongeveer) zijn er rond 600 zitplaatsen beschikbaar plus de nodige staanplaatsen.
En de uitbreiding is niet goedkoop. Pierre Cuypers, de architect van het plan, begrootte de kosten van de vergroting plus de restauratie van de toren op *f* 50.000,–. De parochie is misschien beter af met een nieuwe kerk.
Als er ooit een nieuwe kerk komt, dan hoort die langs de provinciale weg. Financiëel erg gunstig zou zijn als de perceelnummers 740, 739 en 585 hiervoor gebruikt zouden worden.
En dan ligt de nieuwe pastorie ideaal!

De kerk wordt niet uitgebreid en nieuwbouw raakt in het vergeetboek. Zes jaar later weet de pastoor zich van bovenstaande overwegingen niets meer te herinneren. Maar zijn parochianen wel.

Van de nieuwe pastorie kan nog gezegd worden dat ze in 1883 klaar komt. Later zal ze worden overgenomen door de zusters Franciscanessen uit Veghel.
De oude pastorie wordt in '84 afgebroken.

2.
Kaartje kerkbuurt 1881.
De onderstreepte nummers zijn eigendom van de parochie.
592 = oude pastorie
589, 590 = vijver en siertuin van de pastorie
591 = moestuin
676 = school van de gemeente

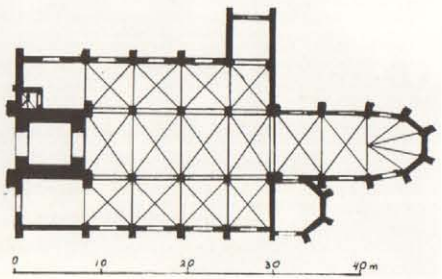

3.
De pastorie in 1883 opgeleverd.
Voor het gebouw de pastoor en de meiden.

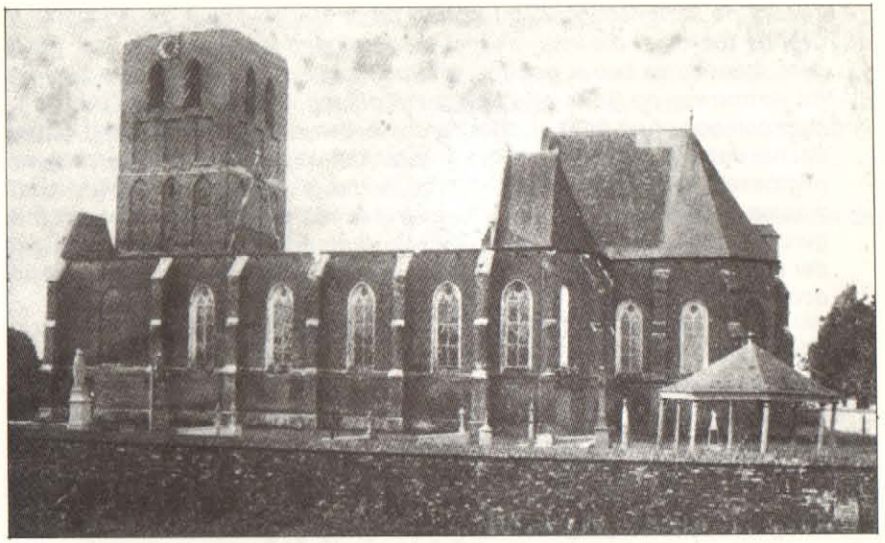

4.
De oude kerk.

5. Een reconstructie van de plattegrond van de oude kerk.

6. De oude kerk afgebrand in 1886.

De kerk brandt af

Het is zondagnamiddag, 4 april 1886, wanneer de kerk afbrandt.
Het sobere verslag van pastoor Spierings begint als volgt:

> *"4 April 1886 trof onze parochie een groote ramp. Circa 7 uur na de middag stond de toren in brand, en brandde geheel en al uit, de heerlijke klokken, de roem van Uden, zijn voor het grootste gedeelte gesmolten. Daarna vatte het dak van de middenbeuk vuur en een weinig tijds later dat der zijbeuken en werden alle drie geheel vernield behalve boven het presbyterium en sacristy, die door een brandmuur waren gescheiden. In de kerk zijn verbrand het orgel en eenige zitbanken ....*
> *Om zes uur waren de oefeningen van de H. Familie geëindigd en 50 personen zaten op het zangerskoor en niemand heeft eenige brandlucht bespeurd, zelfs om half zeven niet, toen de koster nog het Angelus heeft geklept, ofschoon het vrij zeker is dat de brand begonnen is of op het koor of in de toren op de hoogte van het zangerskoor."*

Er staat die avond een sterke zuidenwind; twee boerderijen aan de noordkant van de kerk gaan in vlammen op.
De Udenaren zijn even ontdaan als hun pastoor. Twaalf dagen na de brand schrijft de pastoor aan de bisschop:

> *"De paniek begint te bedaren. Verschillende geruchten van boos opzet houden aan, ofschoon ik voor mij daaraan niet het minste geloof hecht en het onderzoek, door de politie ingesteld, heeft volstrekt niets aan het licht gebracht.*

Zoodra de bezigheden zulks toelaten zal ik Monseigneur komen spreken over de toekomst die voor mij niet bemoedigend is. -Soms kan ik er goed over, maar soms ben ik ook zeer gedrukt, maar ik tracht mij op te wekken tot vertrouwen op Gods Voorzienigheid, die mij wel zal bijstaan, is het om mijn persoon of uit haat of wraak gedaan, dan is het mij een troost de gedachte dat ik in die zaak (t.w. het beletten der wijding) alles gedaan heb uit pligtbesef. Ik stip dit aan omdat de brand is ontstaan denzelfde dag, waarop bewuste persoon naar Harderwijk is vertrokken en daarom was het gerucht aanstonds verspreid en in de couranten opgenomen, dat hij de dader was, hetwelk ik niet geloof, maar ik ben blij, dat hij Uden uit is, want hij deed veel kwaad."

Pastoor Spierings heeft in deze passage een jonge Udenaar op het oog, die vanaf '82 theologie studeerde aan het groot-seminarie van Pont-Château in Frankrijk. Deze student wilde in '84 tot subdiaken gewijd worden. Volgens kerkelijk voorschrift werd dit voornemen in de St. Petruskerk afgekondigd.
De hele parochie was verbaasd en verbijsterd volgens de pastoor. Deze man had nooit enig teken van roeping voor het priesterschap gegeven en bovendien was hij een intrigant en een lasteraar.
Spierings weigerde een verklaring van geen bezwaar af te geven en de jongeman werd door zijn overste naar huis gestuurd.
Als deze man (uitgerekend ?) op de dag van de brand zijn biezen pakt naar Harderwijk, waar men zich indertijd kon inschepen voor Oost-Indië, komt het roddelcircuit op gang.

Merkwaardig genoeg gaat er in Uden nog een ander als verdacht van de brandstichting over de tong, namelijk de hulporganist van de kerk. Deze zou gesolliciteerd hebben naar het ambt van organist en gepasseerd zijn. Uit wraak zou hij het orgel in brand hebben willen steken; de eerste keer lukte dit niet (men vond later de verbrande resten papier terug), bij de tweede poging zou hij maar al te goed in zijn opzet geslaagd zijn.
Het is natuurlijk niet onmogelijk, dat de eerste poging van de organist uitvoerig in het dorp besproken is en de voormalig priesterstudent op het idee gebracht heeft, hoe hij het hele dorp met zijn geestelijk leider zou kunnen treffen.

In de laatstgenoemde brief aan zijn bisschop geeft de pastoor nog een oordeel over de toestand waarin de kerk zich bevindt:

"De kerk is door vier deskundigen ook vanwege den waterstaat opgenomen en allen verklaren, dat er volstrekt geen gevaar bestaat; de muren zijn hecht en sterk en staan zuiver te lood; het stenen gewelf is goed voorzien en het nooddak bijna gelegd."

De zondag na de brand heeft de kerk al dienst gedaan: op het priesterkoor is die dag een mis geweest voor de eerste-communicanten en hun ouders.

Wordt de oude kerk hersteld? Komt er nieuwbouw?

De kerk is provisorisch hersteld en de diensten zijn hervat. (De kapel van de Kruisheren heeft een paar weken de parochiekerk vervangen).
Wat nu? Zal de kerk geheel hersteld en eventueel vergroot worden of komt er nieuwbouw?
En als er een nieuwe kerk komt, waar komt die dan te staan?
Het dorp gonst al een maand lang van de speculaties en de geruchten. En de kranten laten niet na dit vuurtje brandende te houden.
In een brief aan de bisschop klaagt de pastoor op 25 mei zijn nood:

"Zoals van den beginne komen er allerlei leugenachtige berigten in de Couranten voor, zoals b.v. in de laatste dagen van een nieuwe kerk en 25 mille schadevergoeding."

Het moet voor de Udenaren een spannende tijd zijn geweest, vooral voor de middenstand in de omgeving van de verbrande kerk. Zij zijn er niet gerust op dat een nieuwe kerk gebouwd zal worden in de buurt van de oude. Als ze ergens anders komt zullen hun huizen beduidend in waarde verminderen en is het zeker, dat in luttele jaren hun omzet drastisch zal dalen.
Zij steken de koppen bij elkaar en vormen een commissie. Deze bezoekt de pastoor, maar de pastoor verwijst hen door naar de bisschop.
De winkeliers, elf in getal, wachten de ontwikkelingen niet af, maar wenden zich tot de bisschop:

"... met de dringende bede, dat het Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid behagen moge te bevelen, dat de nieuwe kerk zal gebouwd worden ten Noorden van de Pastorie."

Bedoeld is tussen de pastorie en de afgebrande kerk.
In de inleiding van hun brief schrijven ze:

"Door een ongelukkig en betreurenswaardig toeval is de kerk van den Heiligen Petrus onzer gemeente Uden onlangs door brand zoodanig vernield, dat noodwendig eene nieuwe zal moeten gebouwd worden."

Laat de pastoor nog de mogelijkheid open dat er geen nieuwe kerk komt, deze neringdoenden zijn zeker van het tegendeel.

Of de afgebrande kerk nu gerestaureerd wordt of dat er een nieuwe gebouwd gaat worden, er zal veel geld nodig zijn. De belangrijkste vraag voor het kerkbestuur is dan ook: "Hoeveel kunnen de parochianen missen?"
Pastoor Spierings houdt een preek om de liefdadigheid van zijn parochianen op te wekken en doet de ronde.
Het is een bemoedigende rondgang, want hij is bepaald enthousiast als hij de bisschop laat weten:

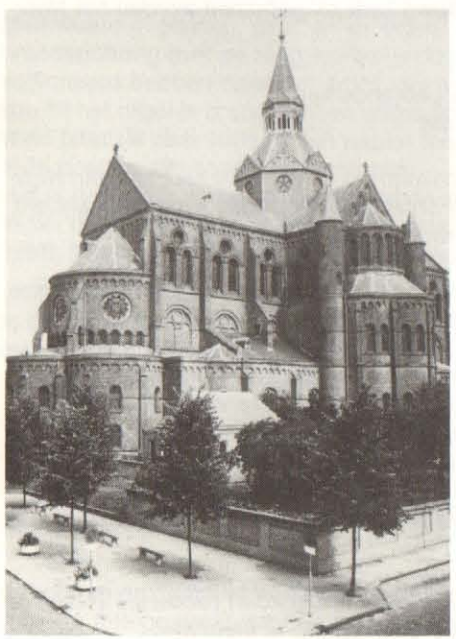
"Tot nu toe gaat het zeer goed, ik twijfel niet of er komt zodoende vijftien of zeventienduizend gulden bijeen. -De deelneming is algemeen."

De geldzorgen van de herder worden nog verder verlicht, als de brandverzekering over de brug komt met *f* 22.000,–.

Het laatste halfjaar van 1886 is in vergaderingen van het kerkbestuur niets aan de orde geweest, dat verband hield met de kerk, althans het notulenboek zwijgt daarover. Ook zijn er uit deze periode geen brieven bekend.
Na de vergadering van het kerkbestuur op 16 december stelt de pastoor-notulant droog vast:

> *"Beslooten eene teekening voor eene nieuwe kerk te doen maken in Romaansche stijl en Mgr. magtiging te vragen gelden tegen 3% op te nemen."*

De pastoor wist toen wie de architect van de nieuwe kerk zou worden.
Waarom schrijft de pastoor dat dan niet? Wel, we weten al dat zijne eerwaarde eerder te weinig dan te veel schrijft. En het ging er die avond niet zozeer over dat er een nieuwe kerk zou komen en ook niet dat C. Weber de architect zou worden, maar dat de nieuwe kerk zou worden opgetrokken in romaanse stijl.
De meeste van zijn kerken had Weber gebouwd in gotische stijl, doch de laatste jaren bouwde hij ook romaans, zwaarder van constructie en aanzicht.
Zijn eerste romaanse kerk lag in Vught. Ze werd in 1884 gewijd en ze had veel publiciteit, vanwege haar indrukwekkende karakter en vanwege het ongeluk tijdens de bouw, dat aan enkele bouwvakkers het leven kostte. De Vughtse kerk was naar verhouding duur ook vanwege haar koepel.
Het kerkbestuur besloot op 16 december tot het bouwen van een koepelkerk en men kon een schatting maken van het te lenen bedrag.

7.
De kerk van Vught van architect Weber. Gewijd in 1884. Uden wil ook een romaanse kerk van Weber.

Was de afgebrande kerk niet te herstellen geweest?
In het archief van de parochie St. Petrus bevindt zich de plattegrond van een kerk. Het blijkt de plattegrond te zijn van de 18e eeuwse kerk van Maasniel, die in 1880 door Weber is vergroot.
Het is vrijwel zeker, dat Weber deze tekening mee naar Uden heeft gebracht en het is waarschijnlijk dat deze, eventueel samen met andere tekeningen van die kerk, gebruikt is bij een bespreking.
Ging die bespreking over de restauratie van de afgebrande kerk en dienden de tekeningen als illustratiemateriaal?
Zo ja, dan betekent dit, dat men gemeend heeft, dat restauratie en verbouwing mogelijk was. Men heeft dit niet gedaan. Waarom niet?
Zag Weber geen kans de middeleeuwse kerk zó te verbouwen, dat ze ging beantwoorden aan de eis, die men in die jaren aan een godshuis stelde?
Architect Pierre Cuypers verwoordde in 1886 die eis aldus: "In de middeleeuwen worden de godsdienstplechtigheden in de R.-K. kerk meer geheimzinnig, in afgesloten koren en kapellen, thans meer in het openbaar, ten aanzien van het volk gehouden. Daaruit volgt de wensch, om het gezicht op het hoofdaltaar vrij te hebben."

Weber zal ongetwijfeld dezelfde opvatting gehad hebben.
Klinkt er van deze overdenkingen ook iets door in de aanhef van de brief, waarin bisschop Godschalk een jaar later zijn toestemming tot nieuwbouw geeft:

> *"Overwegende dat er ten uwent, na het afbranden der Oude Kerk, groote behoefte bestaat aan eene nieuwe meer doelmatige kerk; ..."?*

Voor de pastoor en het kerkbestuur zullen de kosten van de restauratie en verbouwing een belangrijke rol hebben gespeeld. Deze zullen zeker zo hoog zijn geweest als de bouwkosten van een sobere, nieuwe kerk.

Nadat de beslissing is gevallen de oude kerk af te schrijven, worden de geesten van parochianen en herder rijp voor een gebedshuis, Gode welgevallig, dat kan wedijveren met alle kerken uit de omgeving.
De bisschop zal later nog twijfelen aan het financiëel inzicht van de pastoor, maar deze weet wat hij doet. Bij menig huisbezoek is hij gesterkt in de overtuiging, dat Uden een machtig bouwwerk wil en dat "men gemakkelijk de kosten voor de nieuwe kerk kan bestrijden."

Waar komt de nieuwe kerk te staan?

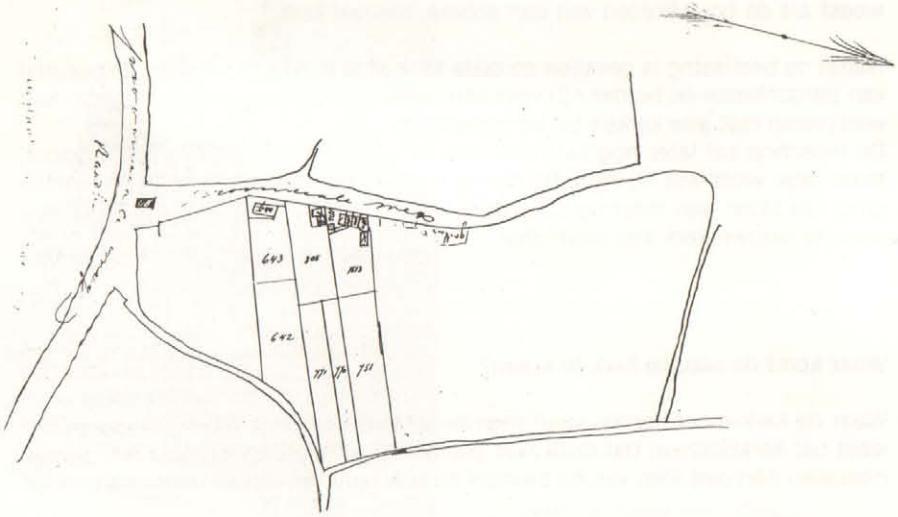
Waar de kerk moet komen weet men bij de jaarwisseling '86/'87 nog niet. Wel weet het kerkbestuur, dat deze niet geplaatst kan worden ten noorden van de pastorie - een oud idee van de pastoor en ook het idee van de middenstanders.

> *"Dit terrein moet twee meters worden opgehoogd en het gevolg daarvan is dat bij elke stortbui deze tuinen en huizen onder water schieten; ..."*

Kan de kerk dan niet aan de zuidkant van de pastorie komen? In januari '87 heeft de pastoor een gesprek met bezitters van huizen en grond naast de pastorie met de kadasternummers 1436, 1437, 598 en 599. De prijs is erg hoog. Het kerkbestuur neemt nog geen beslissing, maar gaat zijn aandacht ook richten op terreinen, die verder van de oude kerkbuurt liggen.
Nu pas dringt het ook tot de pastoor door wat de middenstanders al lang weten: de kerkbuurt wordt alleen als centrum van Uden beschouwd, omdat de kerk daar ligt, maar het hart van Uden ligt in feite al meer naar de markt.
En hij beseft nu ook, dat het in het belang van de parochie is de kerk dichtbij dat hart te leggen. En geen bisschop, die hem daar nog van af kan brengen.
Bovendien is de grond aan die kant van Uden goedkoper.

Op 1 mei heft men een stuk grond gevonden van meer dan 1½ ha, dat met de bebouwing te koop is voor *f* 10.000,– en dat is *f* 3.000,– minder dan de prijs van de percelen plus huizen naast de pastorie.
Uit de notulen blijkt dat het stuk eigendom is van J. v.d. Pol, rector v.d. Berg en F. v.d. Burgh en zijn zusters.

Het wachten is nu op de architect.
In augustus heeft deze zijn begroting klaar; totaalbedrag *f* 118.100,–. Daar schrikt het kerkbestuur toch wel van en het vraagt bij Weber de prijs op met weglating van de bovenverdieping van de torens. *f* 111.100,– is het antwoord. Ook dit bedrag zou de bisschop wel eens te hoog kunnen vinden. *f* 105.700,– is de prijs zonder torens. Dat lijkt de pastoor wel te verantwoorden en op 30 augustus vraagt het bestuur de nodige machtiging om tot bouwen te kunnen overgaan.

8. Kaartje van de nieuwe kerkbuurt 1887.

"De onkosten kunnen bestreden worden:
1e 22000 assurantiegelden. 2e 30000 vrijwillige bijdragen. 3e 35000 uit de kerk. 4e 35000 op te nemen tegen 3% waarvan de interest betaald wordt uit de opbrengst van de banken. 5e onvoorziene uitgaven uit het batig slot van de jaren '87/'88.
Volgens verlangen van Zijne Doorl. Hoogw. hierbij een uittreksel van het kadaster voor het terrein in het dorp waarvoor het kerkbestuur genegen is om de volgende redenen:
1e het geestelijk heil der parochie. 2e het finantieel voordeel wijl alsdan de banken enz zeker meer dan 1000 gld hooger zullen uitkomen. 3e het middenpunt der bevolking en waar de bevolking het meest toeneemt omdat aan die zijde van de gemeente uitsluitend bijna gebouwd wordt. 4e Algemeen keurt men het goed omdat men overtuigd is van het nut, zelfs zij die alsdan eenige minuten verder van de kerk verwijderd raken, uitgenomen een vijftal, die nering doen in de buurt van de oude kerk."

Aldus de voorzitter van het kerkbestuur.

De groep van elf ondertekenaars van de bede aan de bisschop van mei '86 is geslonken tot vijf. Dit vijftal vindt de genomen beslissing niet te verteren en brengt zijn grieven ter kennis van de pastoor. Bij deze komen ze geen stap verder en daarom zoeken ze het hogerop. De bisschop leent hun wel het oor. Op zijn beurt vraagt deze aan Spierings herhaaldelijk om uitleg, die de pastoor telkens weer geduldig geeft.
Hij schrijft, waarom de kerk niet naast de pastorie kan komen liggen, noch ten noorden, noch ten zuiden.
Hij schrijft dat het verder weg leggen van de kerk niet gezien kan worden als een inconsequentie ten opzichte van de overwegingen bij de bouw van de pastorie, omdat de pastorie gebouwd is uit noodzaak, "er was in de verste verte geen gedacht aan een nieuwe kerk."(!)
Hij schrijft dat hij de "inteekenaren heeft gewaarschuwd bij de inteekening en wel vooral die in den omtrek der kerk - hun is gezegd nu moet ge teekenen in de veronderstelling dat de kerk hier weg gaat, komt ze later naar uw zin wel nu dan zegt, nu geven wij meer."
Hij schrijft dat het niet nodig is een nieuwe pastorie te bouwen, maar "in geval men later de pastorie wil veranderen in een liefdegesticht, dan kan dit, omdat Uden toch een school nodig heeft." (Deze gedachte zal hij 20 jaar later concreet gestalte geven.)
De Udenaren zijn van het streven van het vijftal op de hoogte. Volgens Spierings heeft men er weinig sympathie voor. De boeren vinden dat de winkeliers al zo lang de voordelen hebben genoten, dat ze nu het zo uitkomt ook anderen eens aan de beurt moeten laten; misschien zou het uiteindelijk voor hen voordeliger geweest zijn, als ze niet van geslacht op geslacht bij de kerk gewoond hadden; en wat de herbergiers betreft: zijn deze dan zo goed, dat men om hen de kerk op de verkeerde plaats moet leggen?
Zo houdt de parochie voet bij stuk.
Het gezeur moe schrijft de pastoor ten lange laatste:

"Op het schrijven van Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid heb ik de zaak nogmaals overwogen en bij lieden, die met de plaatselijke omstandigheden zeer goed op de hoogte zijn, te rade gegaan en dan moet ik gul uit erkennen dat het mij meer en meer duidelijk voorkomt dat de verplaatsing van de kerk naar het dorp niet alleen zeer voordelig, maar noodzakelijk is voor het heil der parochie."

En dan geeft de bisschop zich gewonnen.
Op 4 oktober komt de formele goedkeuring tot bouwen op de plaats, die het kerkbestuur eerder had voorgesteld.
De begroting is in dit stuk verder teruggebracht tot *f* 92.000,–. Behalve de torens wordt de bovenverdieping van de sacristieën opgeofferd en het hardsteen in de hoofdkolommen vervangen.
Er kan gebouwd worden!

De bouw van de nieuwe kerk

Het kerkbestuur had in juni '87 de vraag behandeld "wat te verkiezen zou zijn: de kerk voor eigen rekening te bouwen of wel dezelve geheel en al aan te besteden. Het gevoelen van alle leden was: aanbesteden de werkzaamheden en de materialen zelf koopen."
Het belangrijkste punt bij de overweging voor dit besluit zal ongetwijfeld het financiële voordeel zijn geweest. Maar de taak, die het bestuur met dit besluit op zich nam, moet door een bouwkundige verzorgd worden.
Nu de goedkeuring voor de bouw binnen is, wordt H. van Doremalen uit Valkenswaard aangetrokken deze taak voor zijn rekening te nemen.
Van Doremalen was na het ongeluk bij de bouw van de kerk te Vught daar aangesteld als opzichter. Daarna was hij als opzichter bij Webers werken blijven fungeren.
In Uden wordt hij belast met het toezicht op het werk van de aannemers, maar ook met het organiseren van de werkzaamheden, die in eigen beheer worden uitgevoerd. En passant houdt hij alle rekeningen en betalingen bij en treedt hij op als adviseur van het kerkbestuur.
Van Doremalen zal eerst gegadigden moeten zien te vinden voor het uitvoeren van de verschillende werkzaamheden en voor het leveren van de materialen. Ook het vervoer van de materialen, die niet rechtstreeks op het bouwterrein worden afgeleverd, moet zo goedkoop mogelijk door hem worden geregeld. Materialen, die per schip in de Veghelse haven aankomen, kunnen per trein of stoomtram naar Uden vervoerd worden. Voor het transport van het station in Uden naar het bouwterrein kunnen verschillende Udense vrachtrijders zorgdragen.

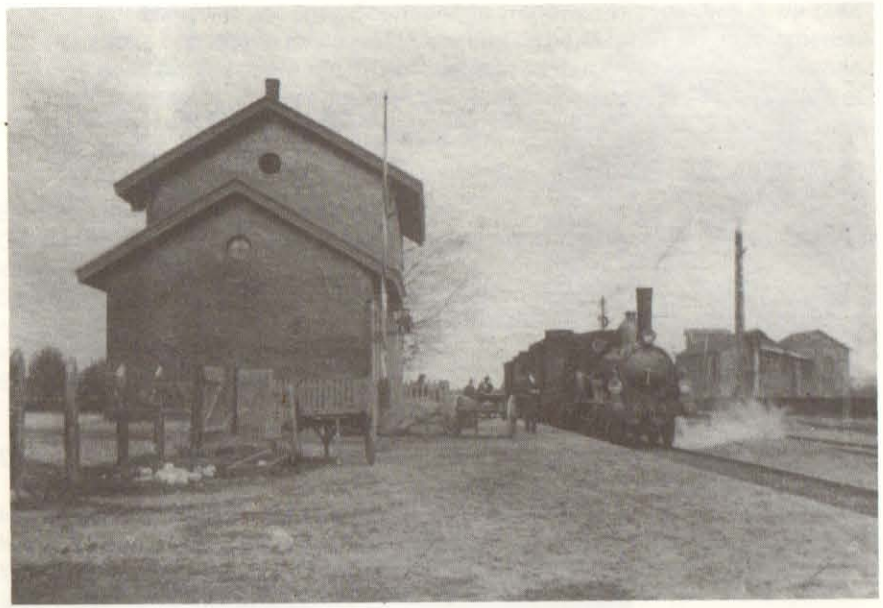
Medio november gaat de eerste spade de grond in. In december is aannemer W. van Berkel klaar met het grondwerk en heeft J. Frankefort de bouwkeet opgezet. Aan Jac Wijsbek is dan de levering van de stenen gegund en aan J. van Mil het hout.
Dit zijn een paar voorbeelden van Udenaren, die gevraagd werden en die er zeker eer in gevonden zullen hebben voor de kerk te werken of aan de kerk te leveren. Zo zijn er een twintigtal meer te noemen.

9. Opzichter H. van Doremalen op ca. 32-jarige leeftijd.

10. Spoorweghaven te Veghel, waar materialen voor de kerk aankwamen.

11. Op het station van Uden.

12. De Udense "Straat" ter hoogte van de plaats waar de kerk gebouwd werd.

Pastoor Spierings kent zijn verplichtingen ten opzichte van zijn parochianen, maar hij aarzelt niet zijn kritiek te geven als de leveranties niet naar zijn zin zijn. Hiervan getuigt een brief van steenbakker Thoné uit Reckheim, België, gericht aan Jac Wijsbek:

21 February 1888

Mijnheer J. Wijsbek

Ik ontvang zoo even Uwen geëerden brief van 20 dezer waaruit ik kan zien dat den Eerwaarden Heer Pastoor van Uden zeer lastig is.
Wat stukken steen aangaat daar kan ik niets aan doen; in vorst, sneeuw en dooi geladen, ontladen in Veghel, op tram naar Uden en dan weer ontladen hoe kan dit anders, onze steenen zijn geen Waalsche hetgeen den Heer Weber zeer goed weet ....
Heden kom ik een schip te verzenden van 91.000 zeer mooije steen, en ingeval dat als men niet content is over de kwaliteit lever ik achter dit schip geen steen meer ....

Hoogachtend
P.A. Thoné

Het is niet duidelijk of men in Uden wéér niet content was over de geleverde stenen of dat bovenstaande brief niet zo goed viel. Feit is dat Thoné nadien geen steen meer heeft geleverd.

Op 23 februari '88 vindt de aanbesteding plaats van al het arbeidsloon van het metselwerk, het voegwerk, het steigerwerk en het afbreken van de steigers benodigd voor de nieuw te bouwen kerk overeenkomstig de gemaakte tekeningen van architect Weber te Roermond en de aanwijzingen van de opzichter, zo staat er te lezen in het bestek en voorwaarden.
De inschrijving van meester-metselaar Hermanus Wijsbek uit Cuyk aan de Maas wordt het aannemelijkst bevonden. Volgens het contract verplicht deze zich het metselwerk uit te voeren voor *f* 2,75 per kubieke meter en de voegwerken als snijwerk voor *f* 0,25 en als knipwerk voor *f* 0,20 per vierkante meter.
Bovendien moet alle hardsteen, St. Joiresteen en Savonnièresteen door de aannemer worden gesteld met de hulp van de steenhouwer Smits te Cuyk.
De materialen worden geleverd door het kerkbestuur en het bestuur heeft een ploeg werklieden in dienst ter ondersteuning van de bouwactiviteiten.
Twee maanden later zijn de fundamenten klaar. In november zijn de muren en de betimmeringen van een deel van de daken zover klaar dat de leiendekkers kunnen beginnen. De glasramen van atelier J.Aug. Schmit worden in het eerste halfjaar van 1889 geplaatst.
In de winter van '89 krijgt J. van Mil opdracht de nieuwe banken te maken naar tekening van de architect.

In mei '89 geeft het gemeentebestuur van Uden een vorstelijke subsidie van *f* 15.000,– voor het optrekken van de torens, als antwoord op de volgende brief van het kerkbestuur:

Uden, 16 December 1888

Aan het Gemeentebestuur te Uden.

Het R.K. Kerkbestuur van den H. Petrus te Uden brengt bij deze ter Uwer kennis,dat het in zijne Vergadering van heden besloten heeft aan het verlangen der ingezetenen te voldoen tŵ de torens aan de nieuwe kerk op te trekken, nieuwe klokken te laten gieten en een uurwerk te plaatsen, mits het mag rekenen op een ruim subsidie vanwege de gemeente onder later te bepalen voorwaarden, wijl de kerkekas alleen daartoe niet bij magte is.

Het bestuur voornoemd
A. Spierings. vz
B. Schuurmans

De subsidie zal in de jaren '90 tot en met '92 worden uitgekeerd; de betalingen waren een flinke aderlating voor de gemeentekas.

De klokken van de oude kerk waren door de brand van '86 voor een groot deel gesmolten. De middeleeuwse klokken hadden tesamen meer dan 5000 kg gewogen, de bewaarde resten wegen nog 3370 kg. Het kerkbestuur geeft in augustus '89 aan Petit & Fritsen te Aarle-Rixtel opdracht deze overblijfselen te vergieten tot een grote klok en een kleine.

De bouw verloopt voorspoedig, maar niet alles loopt van een leien dakje. Er gaat wel eens wat mis. Sommige mensen menen dan goede raad te moeten verschaffen. In een anonieme brief aan de bisschop valt het volgende, niet erg vlotte verhaal, te lezen:

"Vooral wat de kerk te Uden betreft valt er onnoemelijk veel te zeggen, zoveel dat er vakmannen zeggen dat men vreest voor grote ongelukken: een paar onverantwoordelijke knoeierijen wil ik noemen. De pilaren die veel te dun waren zooals men bemerkte met het plaatsen van de hardsteenen heeft men een steen daartegen geplakt, dus wat een knoeierij en wat nog erger is de fundering ontbreekt ook veel aan, de pilaren dragen niet eens geheel op de fundering ..."

Als zegsman van de onbekende schrijver treedt een neef op, die bij de bouw van de kerk betrokken is. De schrijver weet ook de remedie tegen dit soort praktijken:

*"eene **publieke** aanbesteding naar een volmaakt bestek en teekeningen en onder streng uitvoerend toezicht."*

De briefschrijver herhaalt zo vaak dat hij niet afkomstig is uit de bouwwereld, dat men het tegendeel gaat denken.
De bisschop vraagt dan aan de pastoor hem te berichten wat er waar is van de aantijgingen van deze "blijkbaar misnoegde en afgunstige man."
Over een antwoord aan de bisschop is niets bekend.

De wijding van de kerk

Intussen wordt er op het atelier van Lenaerts te Roermond gewerkt aan het altaar en het kruisbeeld naar tekeningen van de architect. Die worden in februari '90 in de kerk geplaatst.
Het werk is nu zover gevorderd dat er diensten gehouden kunnen worden in de nieuwe kerk.
Als is ze nog kaal en vochtig koud, de pastoor wil toch niet langer wachten. Hij verwittigt de bisschop. Op 18 maart schrijft deze terug:

"Met veel genoegen verneem ik, dat UwE met zijn parochianen verlangt de nieuwe kerk, bij het betrekken, geconsacreerd te zien. Dit mag zeer zeker in menig opzigt schoon en wenselijk geacht worden. Volgaarne zullen Wij, si Deus voluerit, die plegtigheid in gevolge uw voorstel, op Maandag na beloken Paschen, den 14e April e.k., verrigten ..."

Er wordt meteen een comité geïnstalleerd, dat de feestelijkheden rond de kerkwijding gaat organiseren.

Op zondag, de 13e april, is in de namiddag zowat heel Uden te vinden in de "groote straat". De bisschop wordt om vijf uur door een cavalcade afgehaald aan de grens met Veghel, naar het klooster van de Birgitinessen begeleid en daar door de president van de feestcommissie toegesproken, zo vermeldt het programma der feestelijkheden.
Dan zet zich een optocht in beweging bestaande uit: ruiters met vaandel; erewachten met sjerp in de nationale kleuren; een deputatie van de gemeenteraad in twee rijtuigen begeleid door erewachten met banier met gemeentewapen; vier groepen met leden van de H. Familie met prefecten; pages, bruidjes, herdertjes, zouaven, kardinalen; de harmonie; het kerkbestuur in een rijtuig; een rijtuig met de erecommissie bestaande uit de kapelaans, prof. J. Pulsers en notaris W.C. van Breda; de president van de feestcommissie tussen twee bouquetdraagstertjes; bloemenstrooiende bruidjes waartussen een herderinnetje; drie hellebardiers; en het rijtuig van de bisschop dat omringd wordt door een escorte gezeten op vier zwarte paarden en dat voorafgegaan wordt door drie gardes d'honneur van wie de middelste een vaandel draagt met bisschoppelijk wapen.
Deze stoet begeeft zich naar de nieuwe kerk, waar de bisschop wordt verwelkomd door het herderinnetje. Vandaar gaat het verder naar de pastorie, waar de pastoor de honneurs overneemt.
Een half uur later brengt de harmonie nog een serenade, waarna de avond kan vallen.

De volgende dag, maandag 14 april, vindt de kerkwijding plaats, een plechtigheid, die een paar uur duurt, omdat het hele gebouw en het altaar eerst ritueel gereinigd moet worden en daarna gewijd. De bisschop, de Udense geestelijkheid en de gelovigen hebben zich hierop voorbereid door een dag te vasten.
Om zeven uur 's morgens staat de bisschop in vol ornaat met zijn dienaars, de parochiegeestelijkheid, de koster, misdienaars en zangers, twee metselaars en heel wat parochianen voor de kerk.
De bisschop begint met het wijden van het water. Met alle aanwezigen loopt hij daarna drie maal buiten om de kerk, terwijl hij de muren van het gebouw eerst boven, dan onder en bij de derde maal op ooghoogte besprenkelt met wijwater.
De bisschop treedt daarop met zijn dienaars en het zangkoor de kerk binnen. Er wordt een groot kruis van as op de vloer gelegd in diagonale banen; in de ene baan schrijft hij met zijn staf het griekse alfabet, in de andere het latijnse. Onderwijl zingt het koor het Veni Creator en de litanie van alle heiligen.

Dan zet hij met een mengsel van zout, as, wijn en water vijf kruisen op het altaarblad. Hij gaat zevenmaal rond het altaar en besprenkelt dit met wijwater.
Ook de binnenkant van de muren worden ritueel gereinigd, driemaal rondgaande, dan volgt het middenpad en het dwarspad.
De reliquieën van de martelaren Eustachius en Maximinianus worden nu opgehaald, buiten rond de kerk gedragen en vervolgens in een holte van het altaar ingemetseld. De parochiegeestelijkheid en de parochianen zijn hierbij aanwezig.
Nu wordt het altaar tweemaal met katechumenenolie en eenmaal met chrisma gezalfd door een kruis te zetten in het midden en op de vier hoeken van het altaarblad. Met een mengsel van olie en chrisma wordt het blad helemaal ingewreven.
Dan zalft de bisschop de muren van de kerk: op twaalf plaatsen tekent hij met chrisma een kruis. Na het wassen van de handen zegent hij nog de heilige vaten en daarmee is de consecratie van de kerk een feit.

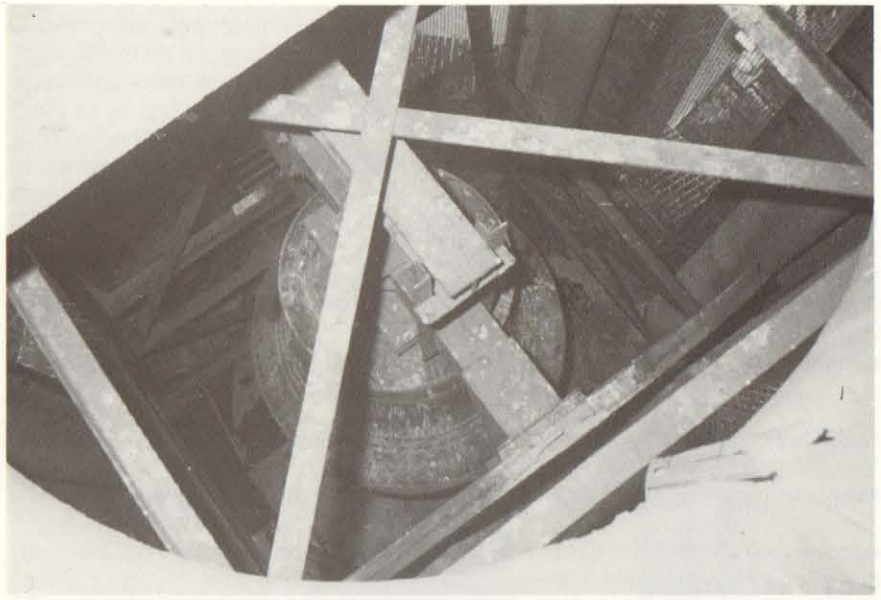
Alle aanwezigen begeven zich nu naar de oude kerk. In de omgeving daarvan staat al een processie klaar. Het Allerheiligste wordt uit de oude kerk gehaald. Hiermee wordt minstens vijf en een halve eeuw geschiedenis van de Udense parochiekerk afgesloten. Een triest moment voor veel oudere Udenaren.
Het Allerheiligste wordt in plechtige processie naar de geconsacreerde kerk gebracht.
Daar begint om half elf een pontificale hoogmis en een nieuw hoofdstuk Udense parochiegeschiedenis.

Tot slot

De Udenaren zullen het een "schoon" feest gevonden hebben, al ontbrak het gebeier van de klokken.
De torens zijn in het najaar van '90 zover klaar, dat de bestelde klokken kunnen worden gehangen.
De grootste klok weegt 2780 kg en de kleine 833 kg. (De kleinste zal in de tweede wereldoorlog door de nazi's worden geroofd.)
De spits wordt in het jaar daarop op de torens geplaatst.

14. De spitsen staan op de torens! Op de voorgrond de afrastering van de bouwplaats. 1891.

13.
De grote klok is gehangen in 1890. Ze is gemaakt van de resten van de verbrande klokken van de oude kerk.

15.
Is dit de deur van de sacristie van de oude kerk? De oude kerk is gesloopt tussen 1890 en 1896.

Architect Carl Weber dient op 12 juni '91 zijn rekening in. Volgens de opgave van opzichter H. van Doremalen zijn de bouwkosten *f* 131.720, – .
Het honorarium van de opzichter bedraagt *f* 2.310, – . De architect berekent als honorarium 3½ % van de bouwkosten: *f* 4.610, – . De tekeningen van de inventarisstukken doet Weber gratis.

In welk jaar de oude kerk precies gesloopt wordt, is niet bekend uit de archieven. Wel weten we, dat in de zomer van 1890 enkele slopers informeren naar de prijs van de oude kerk.
In 1896 wordt de oude begraafplaats met 940 vierkante meter vergroot, waaruit blijkt dat de oude kerk er toen niet meer was.

Tot slot van dit hoofdstuk het lied dat het mannenkoor Mgr. Godschalk toezong bij gelegenheid van de wijding van de kerk.

Schoon, o Bisschop, is deez' tempel,
Luister, sieraad voor ons land,
Eéne zaak ontbreekt aan 't kunststuk,
't Is de zegen van Uw hand.

Refrein:
Wees gegroet, Doorluchtig Kerkvoogd,
Die voor ons deez' tempel wijdt,
Door den zegen Uwer handen
Maakt G'uw kinderen verblijd.

Onze teerbeminde Herder
Heeft dit fraai gebouw gesticht,
Gij, o Bisschop, door Uw zegen
Nu het laatste werk verricht.

Refrein:

Nu wordt 't Bedehuis geheiligd,
Jezus neemt het aan tot woon,
Jezus, onze Zaligmaker,
Zal hier rusten op een troon.

Refrein:

Dankbaar richten Udens volken
Hunne blikken naar omhoog,
En zij smeeken voor hun Bisschop,
Dat God lang hem sparen moog'.

Refrein:

2. ARCHITECT WEBER EN ZIJN KERKEN

Carl Weber werd op 18 oktober 1820 te Keulen geboren als zoon van J. Weber, griffier van de rechtbank en M. Gschikt.
Carl verloor zijn moeder reeds op zeer jonge leeftijd, hij was nog geen twee jaar oud.
Zijn vader hertrouwde in 1824.
Het gezin Weber moet redelijk welvarend zijn geweest, want de jonge Carl werd op 13-jarige leeftijd naar de H.B.S. gestuurd.
Waar Weber zijn bouwkundige opleiding heeft ontvangen, is niet bekend. Het kan zijn dat hij een bouwkundige school heeft gevolgd, maar hij kan evengoed een particuliere opleiding hebben genoten. In ieder geval noemde hij zich in 1845 in de trouwakte van zijn halfzuster architect.

16. Architect Weber en echtgenote Emily Stratford.

Carl Weber trouwde met freule Emily Stratford, dochter van een Engelse graaf. Het paar ging in Keulen wonen; daar werd hun dochter geboren, in 1849. Het geluk duurde echter niet lang, want een jaar later stierf Webers echtgenote.
Zeven jaar later hertrouwde de architect; Maria Schieffer, een Roermondse van gegoede familie werd zijn nieuwe vrouw. Hun twee kinderen werden in Roermond geboren.
Mogelijk woonde Weber al voor zijn huwelijk met Maria in Roermond, want in 1857, het jaar van zijn tweede huwelijk, had Weber al enkele kerken in Nederland gebouwd. Zijn eerste kerk was de H. Maria Onbevekt Ontvangen te Amstenrade. Deze kerk was zeer belangrijk voor de kerkebouw in Limburg; het was namelijk de eerste neo-gotische kerk in deze provincie.

In 1851/52, toen Weber zijn ontwerp tekende voor de kerk van Amstenrade, waren er in Nederland maar enkele kerken te vinden, die in gotische stijl waren opgetrokken. Ze hadden nog gewelven van bepleisterd hout, terwijl ook andere elementen, zoals lijsten en ribben in stuc vervaardigd waren. De Lutherse kerk in Den Bosch is een voorbeeld hiervan; ze werd rond 1847 door A. van Veggel gebouwd.
Werd de gotiek vóór 1850 nog toegepast voor protestantse én katholieke kerken, na dat jaar werd deze stijl een herkenningsteken voor de katholieken.
De gotiek, de bouwstijl van de Middeleeuwen, de stijl van vóór de Reformatie, werd voor de katholieken tot een symbool van de vrijheid die zich sinds de komst van de Fransen in 1795 had aangekondigd en die in 1853 met het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie metterdaad gestalte kreeg.

J.A. Alberdingk Thijm, kunstcriticus, zou de grote voorvechter van de neo-gotiek in Nederland worden. In het buitenland was men al eerder begonnen de gotiek te verheerlijken; met name John Ruskin in Engeland en Eugène Viollet-le-Duc in Frankrijk gaven terecht hoog op van de kwaliteiten van de Middeleeuwse bouwmeesters. In Duitsland ging van de restauratie en voltooiïng van de Keulse dom een grote propagandistische werking voor de gotiek uit.
Pierre Cuypers uit Roermond was in Nederland de eerste architect, die de kennis en kunde van de oude bouwmeesters weer onder de knie had. Hij was ook de eerste die stenen gewelven in zijn kerken zou toepassen. Hij was leerling van Viollet-le-Duc. Cuypers verwezenlijkte zijn eerste kerk in Oeffelt (1852 e.v.), gevolgd door de St. Lambertus in Veghel (in 1856 begonnen) en de St. Catharina in Eindhoven (in 1859 begonnen). Deze kerken zijn geïnspireerd door de 12e en 13e eeuwse gotiek van het Ile-de-France.
Cuypers ging vanaf 1859 schoon metselwerk in het interieur toepassen; hij wilde materiaal niet langer achter een pleisterlaag verbergen, maar de ware aard ervan tonen. Die eerlijkheid zou zijn werk tot het laatst blijven houden.

Terwijl Cuypers en vele andere architecten de Frans-gotische kruisbasilieken tot uitgangspunt namen, baseerde Carl Weber zich voornamelijk op 13e en 14e eeuwse gotiek van Westfalen. Zijn voorliefde ging uit naar de zaal- en hallenkerken, een- en driebeukige kerken onder één dak, zeer sober van uitvoering, zowel van binnen als van buiten. Ze bezitten één toren, waarvan over het algemeen de onderbouw vierkant en de bovenbouw achthoekig is.

Hij bouwde ook wel basilieken, meest driebeukige kerken, waarvan het dak van de middenbeuk belangrijk hoger ligt dan dat van de zijbeuken, zodat er in de wanden van het middenschip een rij ramen gezet kan worden.
Dat Weber zich op de Duitse gotiek oriënteerde kwam natuurlijk door zijn afkomst; dat zijn kerken zeer eenvoudig waren, had meer te maken met het budget dat hij door zijn kerkbesturen kreeg toegewezen.

Terwijl Weber nog met de kerk van Amstenrade bezig was, kreeg hij in 1852 reeds een nieuwe opdracht, dit keer van het kerkbestuur van Montfoort. In 1854 begon hij met het ontwerp voor de kerk van Steyl (die pas veel later gebouwd zou worden), gevolgd door de opdracht voor een nieuwe kerk te Valkenswaard.
Alberdingk Thijm was zeer te spreken over de plannen voor de laatstgenoemde kerk, want hij schreef:

> *"Men voelt hier, ieder ogenblik, bij het bestuderen van het plan, dat men ... te doen heeft met het werk van een* ***kunstenaar****, een man van kennis en geweten."*

Binnen een tijdvak van tien jaar had Weber opdrachten verkregen voor het bouwen van acht nieuwe kerken in de provincies Noord-Brabant, Limburg en Gelderland.

In de jaren zestig kreeg Weber ook opdrachten om in en rond Roermond te bouwen: in 1860/61 bouwde hij een gotische kapel in de Weerd, vanaf '63 was hij bezig met een klooster voor de paters Redemptoristen, weer een jaar later kreeg hij de opdracht voor het bisschoppelijk college van Roermond.
In deze periode van grote bouwbedrijvigheid in Roermond waren de plannen voor de restauratie van de Munsterkerk van Roermond gereed gekomen, ontworpen door Pierre Cuypers.
Tijdens de tentoonstelling hiervan bleek een groepje burgers, verzameld rond notaris Charles Guillon, het oneens te zijn met deze plannen. Guillon schreef daarom verscheidene, anonieme artikelen voor het weekblad "De Volksvriend", bijgestaan door Weber en anderen. De tegenpartij gaf antwoord met eveneens anonieme artikelen in o.a. de conservatieve "Maas en Roerbode". Door beide partijen werd aan verschillende, buitenlandse deskundigen advies gevraagd.
Uiteindelijk deden beide partijen een beroep op Eugéne Viollet-le-Duc, die aan Cuypers plannen de voorkeur gaf.
Deze discussie heeft allerlei speculaties omtrent de relatie Weber-Cuypers doen ontstaan, maar van geen enkele hiervan valt ook maar iets te bewijzen.
Ze waren natuurlijk elkaars concurrenten, zoals bijvoorbeeld bij de kerk te Steyl. Maar dat deze Roermondse burgers elkaar het licht in de ogen niet gunden, zoals wel beweerd wordt, is op zijn zachst gezegd overdreven. In dat geval zou Weber nooit de opdracht hebben verkregen om onder het rijksadviseurschap van Cuypers de St. Christoffel te Roermond te restaureren.

In 1862 - Weber was toen nog in Roermond bezig - kreeg hij de opdracht voor de kerk van Lutterade. Van te voren had het kerkbestuur inlichtingen gevraagd aan de ingenieur van Waterstaat in Limburg, H. van Opstall. Deze was zeer te spreken over Weber:

> *"Ik breng gaarne hulde aan de bekwaamheid en de kennis van den architect Weber. De ondervinding heeft mij geleerd dien architect zeer op prijs te stellen."*

In de kerk van Heesch (1863), een basiliek, gebruikte Weber voor het eerst stenen gewelven, ruim tien jaar later dan Cuypers. Helaas is deze kerk vlak voor de Tweede Wereldoorlog afgebroken; van binnen was deze kerk een juweel, zo zeggen kenners.
Ook de andere basilieken zijn afgebroken evenals de zaalkerkjes op twee na, maar die zijn zodanig verbouwd, dat men de hand van Weber maar moeilijk herkent. Van de hallenkerken resten nog die van Vijlen, Amstenrade, Bergeyck, 't Loo en Puyflijk, hoewel het koor en het transept van Amstenrade verbouwd zijn.

In de periode van 1870 tot 1881 heeft Weber in Noord-Brabant zes kerken gebouwd (Nuenen, Zeelst, Nieuwkuyck, Lage Zwaluwe, Katwijk en Best) en heeft hij in Limburg de achttiende eeuwse kerk van Maasniel zo grondig verbouwd, dat er gerust van een Weberkerk gesproken mag worden.
Van deze kerken zijn er drie verwoest in de Tweede Wereldoorlog (Nieuwkuyck, Lage Zwaluwe en Maasniel), terwijl de kerk van Zeelst in 1951 ingrijpend verbouwd is.
Weber bouwde in zijn kruisbasilieken op het eind van de dwarsbeuk een vlakke muur, een zogenaamde transeptgevel. In deze en de volgende periode zou hij de dwarsgang vaak gaan afsluiten met een halfronde of veelhoekige wand, waardoor de grenslijnen van de kerk een vloeiender verloop kregen. Een van de weinige kerken in Nederland met zo'n transeptafsluiting is de kathedraal van Roermond. In Keulen staan ook een paar van zulke kerken.
Voor de overige delen van zijn kerken zocht Weber zijn inspiratie bij de Brabants-Kempische gotiek. De kerk van Best o.a. bezit Kempische elementen: een nadrukkelijke toren, kleine vensters in de muren van het middenschip, blinde spitsboognissen en romaanse versieringselementen als rondboogfriezen en lisenen.
In de kerk van Best paste Weber voor het eerst schoon metselwerk toe. Om belangrijke constructieonderdelen te benadrukken, maakte hij gebruik van gekleurde stenen. Mgr. H. van Helvoort, die een beschrijving heeft gemaakt van alle door Weber gebouwde kerken noemt de kerk van Best de bekroning van al het voorgaande werk van deze architect.

Tussen 1881 en 1893 bouwde Weber zes indrukwekkende koepelkerken, die grote waardering oogstten, te weten in Vught, Zevenberschenhoek, Uden, Raamsdonk, Geldrop en Lierop. Ook bouwde hij nog twee kerken, die alleen van binnen een koepel hebben, in Overasselt en in Afferden, en in Cromvoirt een kerk zonder koepel.

Tijdens de bouw van de kerk te Vught stortte het gewelf in de zuidelijke dwarsbeuk in op het moment dat de deksteen werd geplaatst. Hierbij kwamen acht werklieden om.
Algemene ontsteltenis was het gevolg. Allerlei geruchten over de onbetrouwbaarheid van het bouwwerk begonnen de ronde te doen. Webers reputatie stond op het spel.

Correcties in " 100 jaar St Petrus Uden"

blz. 27 regel 5 en 6 :
"Helaas is deze kerk in 1961 afgebrand en afgebroken;"

blz. 106 De onderschriften bij de foto's 107 en 108 moeten verwisseld worden

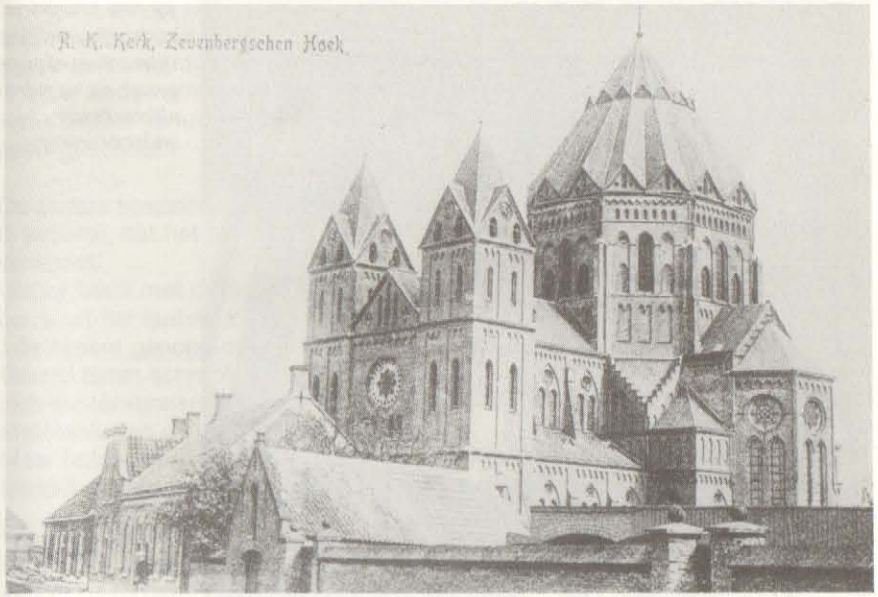
blz. 115 regel 2 : in plaats van "Utrecht" moet "Tilburg" gelezen worden

Justitie stelde een onderzoek in om de oorzaak van de instorting op te sporen en om te weten te komen, wie verantwoordelijk was voor de dood van de werklui. Het kerkbestuur benoemde een commissie die de toestand van het reeds gebouwde deel van de kerk ging onderzoeken. Bij deze onderzoeken bleek, dat de gebruikte specie niet snel genoeg verhardde en dat de opzichter schuldig was aan grove nalatigheid. De architect werd van rechtsvervolging ontslagen.
Omdat Weber de verantwoordelijkheid op zich nam voor de verdere bouw, mocht hij zijn oorspronkelijk plan uitvoeren met één wijziging: in plaats van de stenen koepel moest er een houten komen.
Bij het aanbrengen van deze koepel viel er nog een dode; een van de timmerlui stortte omlaag.
De tot drie maanden gevangenisstraf veroordeelde opzichter werd vervangen door H. van Doremalen uit Valkenswaard, die later ook het toezicht op zich zou nemen bij de bouw van de St. Petruskerk te Uden.

De koepelkerken, die Weber in Zevenbergschenhoek, Uden, Raamsdonk, Geldrop en Lierop bouwde, horen bij elkaar; er zijn geen wezenlijke verschillen aan te geven in het grondplan en de opbouw.
In deze kerken staat de koepel en de ruimte daaronder, de viering, centraal.

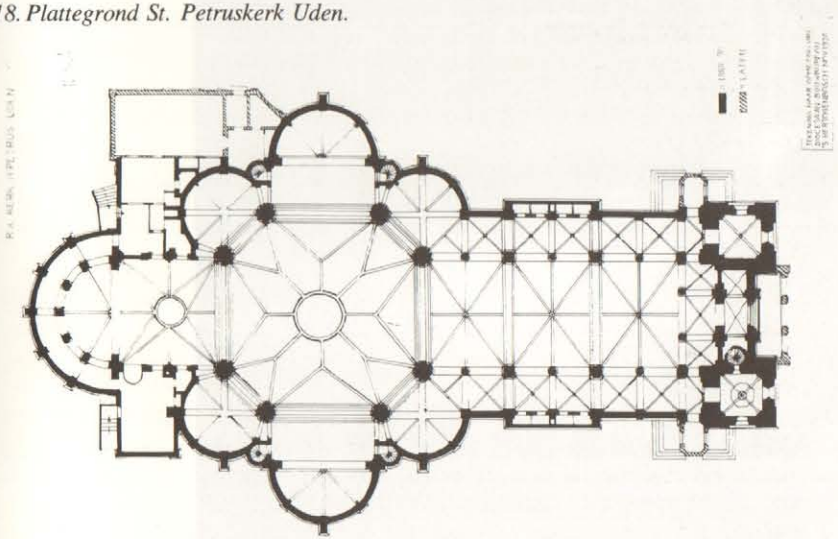
Deze viering is een achthoek met vier brede en vier smallere zijden. Op de brede zijden van de achthoek komen het koor, de armen van de dwarsgang en het schip uit. De koepel geeft extra nadruk aan de viering en het koor. Aan het schip bevindt zich de ingang, geflankeerd door twee torens (behalve in Lierop). Aan de buitenzijde zijn de rijk gelede onderdelen: koor, koepel en transept, samengebald tot één vloeiende ruimteomhullende wand. Het sobere schip met zijn rechte horizontale lijnen constrasteert mooi met de ronde vormen van de koepelmassa en de verticale lijnen van de torens.
Weber heeft bij deze kerken teruggegrepen op de romaanse en romano-gotische kerken van het Rijnland. Speciaal de St. Aposteln en Gross Sankt Martin te Keulen hebben model gestaan voor Webers koepelkerken. Ook de Munsterkerk te Roermond heeft Weber tot voorbeeld gediend.

In de St. Petruskerk van Uden heeft Weber gebruik gemaakt van de zogenaamde alternerende ondersteuning van wanden en gewelven: zware zuilen en lichte pilaren wisselen elkaar af.
Elke zuil ondersteunt vier bogen, namelijk twee rondbogen onder de wand, een gordelboog van het gewelf van het middenschip en een gordelboog van de zijbeuk. Omdat de pilaar niet zoveel gewicht van de middenbeuk hoeft te dragen kan die lichter zijn.
Zoals gezegd draagt de zuil het grootste deel van het gewicht van het gewelf van het middenschip. Deze zuil wordt daarbij geholpen door een steunbeer in de muur van de zijbeuk, die via een luchtboog buiten met de zuil is verbonden.
De overgang van dwarsbeuk naar koor en van dwarsbeuk naar zijbeuk is in Uden tot stand gebracht door op de korte zijden van de koepel kapellen te plaatsen. Daardoor wordt de centrale ruimte onder de koepel nog extra benadrukt en van buiten wordt de oostbouw nog monumentaler.

17. De koepelkerk van Zevenbergschenhoek. Architect Weber.

18. Plattegrond St. Petruskerk Uden.

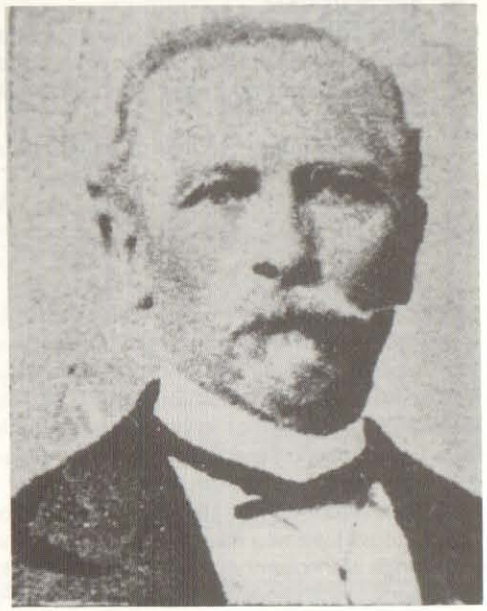

19.
De St. Petrus van Uden. Panorama van gewelven, wanden en alternerende ondersteuning.

De torens van de Udense kerk zijn onderverdeeld in acht geledingen. De slanke, achthoekige bovenbouw staat op een vierkante onderbouw van twee geledingen. Is de verhouding tussen onder- en bovenbouw misschien niet optimaal, des te beter is de verhouding tussen de afmetingen van de koepel en de toren. Het silhouet vanuit de verte toont ons dat Weber hiermee precies in de roos heeft geschoten.

De andere koepelkerken van Weber geven telkens nieuwe variaties te zien. Het is jammer, dat het prototype, de kerk van Zevenbergschenhoek, in de oorlog is verwoest.
Weber heeft met deze kerken een belangrijke bijdrage geleverd aan de kerkenbouw uit het laatste kwart van de 19e eeuw. Voor jongere architecten waren ze interessant genoeg om de tekeningen ervan bij de architect op te vragen.
Gerard Brom schreef in 1933, dat de voorlopers van een moderne architectuur zich eerder verwant zouden voelen met Webers koepelkerken dan met ontelbare afgietsels van de gotiek.
Maar helaas vergat ook Weber, net als zijn tijdgenoten bij alle verering voor de Middeleeuwen een eigen(tijdse) stijl te ontwikkelen.

We hebben in dit hoofdstuk Weber wel als vakman belicht, maar als persoon is hij niet uit de verf gekomen. Jammer genoeg is dat ook niet te verhelpen, want Weber heeft geen archief nagelaten.
In het archief van de parochie St. Petrus te Uden bevindt zich een brief van de architect, waarin hij zich enigszins laat kennen en die we daarom bijna geheel afdrukken. De brief is een antwoord aan pastoor Spierings, die hem vraagt de laatste *f* 100,– van zijn honorarium te laten vallen.

20. Carl Weber op hoge leeftijd.

Roermond 14 febr. 1894

Zeer Eerwaarde Heer en Vriend !

Met U geëerde brief van eergisteren ontving ik het bedrag van f 100 op afkorting van mijn nota; want ik ben overtuigd dat U Z.E. uit het volgend opstel van mijn rekening, tot de verzekering zult komen dat ik U in tegendeel zoodanig billijk heb behandeld, dat U mij in plaats van iets te korten eerder een gratificatie zoud willen geven; want ik geloof niet dat U door een ander architect in Nederland voor zoo een klein verdienst zoude hebben bediend.
Voor het maken van al de benoodigde plannen detailteekeningen begrootingen en alle correspondentiën, -het toezigt over den aanleg van den bouw tot zijn voltooying, daarin nog begrepen teekeningen van glaswerk (griseille) polychromie en alle meubelen enz. enz. waarvoor mij ad 3½ % moet worden uitbetaald *f 4616, –*
voor 90 reizen naar Uden,
2 idem naar 's Bosch 1
naar Grave en 1 naar Bergen
op Zoom in baar uitgegeven *f 1436, –*

f 3180, –

Aan voor aangegeven werkzaamheden heb ik met teekenen en schrijfwerk en de dagen dat ik in loco bezig moest zijn ruim 1000 dagen doorgebragt en ik verzeker U dat ik mijn brood niet in ledigheid heb gegeten en doorgebragt; want dit is zowat f 3 per dag. Dat staat gelijk met het dagloon van een metselaar.
Ik heb dit zoo gewild en ik ben er mede tevreden in staat gesteld te zijn geweest iets te hebben mogen toebrengen aan het verheven door U Zeer Eerwaarden ondernomen en voltooid werk.
....
Met bijzonderen eerbied groet zooals steeds

U Zeer Eerwaardens ootm. Dw Dienaar
C Weber
archt

Het kan zijn dat een metselaar in de woonplaats van Weber meer verdiende dan in Uden; de doorsnee Udense metselaar kwam in elk geval niet boven 13 cent per uur. Een daggeld van *f* 3 voor een metselaar is duidelijk een vergissing van Weber. Hij vergiste zich vaker, vooral in zijn begrotingen die meestal veel te laag waren. Menige pastoor is door hem in paniek gebracht, omdat de nieuwe kerk vele tienduizenden guldens meer kostte dan verwacht werd.
In Uden hebben de kosten maar 25% meer bedragen dan de begroting aangaf, in andere plaatsen kon de overschrijding tot meer dan 50% oplopen.
De pastoors kwamen daar pas laat achter, omdat ze op advies van Weber de verschillende werkzaamheden afzonderlijk hadden aanbesteed en dus niet en bloc. De bisschoppen waarschuwden wel eens voor deze praktijk, maar de overre-

dingskracht van Weber was telkens weer groter. Achteraf kwam dan de spijt. Zo schrijft pastoor M.J. van Dongen van Lierop:

> *"Komt mij naderhand iemand inlichtingen vragen over de keuze van een architect, dan wil ik hem wel als mijn gevoelen blootleggen, dat de mijne een allerbekwaamst architect is, die schoone ontwerpen maakt en uitvoert, maar dat ik, moest ik nog eens beginnen geen enkel plan meer onder hem ondernam uit te voeren, dan na overleg van een allezins specifieke begrooting en na aanneming van dat plan en bloc."*

De kerk van Lierop was de laatste kerk, die Weber bouwde; dus de pastoor van deze plaats heeft geen collega meer van dienst kunnen zijn.

Na de bouw van de kerk van Lierop heeft Weber zich beziggehouden met de restauratie van de St. Christoffelkathedraal in Roermond en met het ontwerpen van meubels voor door hem gebouwde kerken. Hij werd hier min of meer toe gedwongen, omdat zijn ogen steeds slechter werden.
Op 28 november 1897 stierf Webers vrouw. Ruim tien jaar later overleed Carl Weber zelf, 21 maart 1908.

(Noot van de samensteller:
Een groot deel van de informatie, die in dit hoofdstuk is verstrekt, komt uit de scriptie van Connie van den Broek.
Zie ook: Verantwoording en literatuurlijst achterin.)

Bid voor de ziel van zaliger
DEN WELEDELEN HEER
Karel Eugène Maria Hubert Apolinaris Ferdinand WEBER,
Echtgenoot in eerste huwelijk van Mevrouw
Emily Stratford,
in tweede huwelijk van Mevrouw
Josephina Schieffer.
De dierbare overledene werd geboren te Keulen den 18 October 1820 en overleed te Roermond den 21 Maart 1908, voorzien van de H.H. Sacramenten.

Een Eerekroon zijn de hooge jaren, die op de wegen der gerechtigheid gevonden worden.
Spr. XVI. 31.
Hij beminde den luister van Godshuis en de plaats waar Godes Heerlijkheid woonde.
P. S. 25-8.
Dewijl hij van af zijne jeugd God gevreesd en diens geboden onderhouden had, klaagde hij niet tegen God toen de kwelling der blindheid hem trof, maar hij bleef standvastig in de vreeze des Heeren en loofde God al de dagen zijns levens. *Tob II, 13, 14.*
Dierbare kinderen in den hemel zal Ik U wederzien: Vergeet mij niet en bidt voor mij. *Esth. 4.*
Mijn Jezus barmhartigheid!

TYP HENRI TIMMERMANS.

21.

3. IN EN OM DE KERK

ONDER PASTOOR SPIERINGS

In de jaren na de kerkwijding werd de nieuwe kerk van binnen verder "aangekleed".
Zo kwamen er een communiebank met twee engelen erop, een preekstoel, een doopvont, een troon boven het tabernakel en een koperen altaarkruis; in de Maria-en St. Jozefkapel - de straalkapellen links en rechts van de communiebank - kwam een altaar; in elk van de andere straalkapellen een biechtstoel; verder nog een biechtstoel op elk der einden van de dwarsgang; op het priesterkoor werden er godslampjes en armluchters geplaatst en werd een gordijn achter het altaar gehangen; in het schip werden petroleumlantaarns geïnstalleerd als verlichtingsbron en op het zangkoor kwam een harmonium; menige pilaar werd verrijkt met een heiligenbeeld.

Veel van deze inventarisstukken werden gemaakt naar tekening van de architect en deze hield nauwgezet toezicht op de produktie om te voorkomen, dat er nietszeggend massagoed werd afgeleverd.
De pastoor bleef veel geld nodig hebben om dit alles te kunnen bekostigen. De collecten brachten niet altijd genoeg op, dus bedelde hij bij gelegenheid van huisbezoeken en rondgangen.
Hij ontving soms giften bij testament en de doop van een kind of de eerste mis van een pasgewijde waren wel gelegenheden om geschenken te overhandigen. Zo schonken de ouders van Allegonda van Boxtel de stenen doopvont bij gelegenheid van de doop van hun dochter in 1890.

In 1906 werd het harmonium vervangen door een groot orgel, gebouwd door Theo Nöhren uit Roermond. Het was geheel pneumatisch ingericht volgens een vinding van de fabrikant.
Het is wel aardig om te weten, dat de orgeltrapper die voor de wind in de pijpen zorgde, werd vervangen door een benzinemotor met ventilator, die geplaatst werd in de ruimte onder de zuidelijke toren.
Kennelijk was het toch niet zo'n goed idee, want een paar maanden later werd de motor weer door de orgelbouwer opgehaald en keerde de trapper terug. Die zou zijn werk blijven doen tot er in de dertiger jaren een electromotor werd aangeschaft.

22.
Het Maria-altaar in de Mariakapel.

23.
Het interieur van de St. Petrus vóór 1911.

In 1911 werd het groot ciborium boven het altaar geplaatst, het laatste stuk ontworpen door Weber, die inmiddels was overleden.
Dokter Peters, de dames Schoenmakers, Hein van Dieten en pastoor Spierings worden genoemd als de gevers van de kruisweg.
Via pastoor Claassens - tussen 1900 en 1909 kapelaan onder Spierings - werd contact gezocht met de Duitse schilder van religieuze taferelen, Heinrich Troitzheim uit Kevelaer. Zijn ideeën en ontwerpen stonden de milde gevers wel aan en men ging met hem in zee.
Toen in 1914 de eerste wereldoorlog uitbrak, had de schilder het inleidend tafereel plus vier staties klaar. Doordat hij werd ingelijfd in het Duitse leger, kwam het schilderwerk vrijwel stil te liggen.
In '16 was hij nog in de gelegenheid de vijfde statie af te maken, maar toen werd hij naar het Russische front gestuurd. De brave schilder meende dat hij zijn opdrachtgevers niet kon laten wachten en vroeg een collega verder te gaan met het werk.
Maar over de zesde en zevende statie was men in Uden niet tevreden vanwege de afwijkende stijl.
Daarop deed de vrouw van Troitzhem de belofte, dat haar man deze staties zou overschilderen en stelde ze voor met de rest van de kruisweg te wachten tot haar man uit dienst zou zijn teruggekeerd. Dit zou pas na de oorlog zijn. Maar het eind van de oorlog zou de pastoor niet meer meemaken.

Inmiddels had pastoor Spierings het plan opgevat het priesterkoor en de koepel van de kerk door Jan Oosterman uit Blaricum te laten beschilderen. De begroting werd gedekt door Josephus Schoenmakers.
Het eigenlijke werk zou pas onder de opvolger van Spierings ter hand worden genomen.

Het oud en het nieuw kerkhof

Het wordt tijd om een en ander te zeggen over de twee begraafplaatsen, die de Udense parochie sinds 1888 rijk was.
In genoemd jaar kreeg het kerkbestuur van de gemeente toestemming om achter de nieuwe kerk een kerkhof aan te leggen.
Toen de nieuwe kerk nagenoeg klaar was, werd de plaats achter de kerk ingedeeld en ingezaaid en werd rondom een beukenhaag geplant.
Ten dienste van de kerkgangers werd aan de noordgrens van het kerkhof een pad gelegd.

In oktober '91 kwam kapelaan Vogels te overlijden. In de zeven jaar die hij in Uden had doorgebracht, was hij zich zo een gaan voelen met het land en volk, dat hij zijn pastoor te kennen had gegeven in Udense aarde begraven te willen worden en wel op het nieuwe kerkhof.

24. Het priesterkoor met het ciborium van 1911.

IN UWE GEBEDEN WORDT AANBEVOLEN DE ZIEL VAN ZALIGER

DEN WELEERW. HEER

JOANNES JOSEPHUS VOGELS,

Lid der Derde Orde van den H. Franciscus,

geboren te *Oirschot* . . . . . 16 Juni 1849
Priester gewijd te *'sBosch* . . . . 26 Juli 1877
Kapelaan te *Hedel* . . . . . 3 Dec. 1878
Kapelaan te *Uden* . . . . . 14 April 1884

Aldaar zacht en kalm, tijdig voorzien met de H. H. Sacram., geheel overgegeven aan Gods H. Wil, ontslapen 14 October 1891.

Ik heb geijverd voor het goede en zal niet beschaamd worden. Eccli. LI. 24.
Laat de kleinen tot mij komen, want voor dezulken is het Rijk Gods. Math. XIX. 14.
Den arme, die hem smeekte, en den weesdie geen helper had, was hij behulpzaam. Job. XXIX. 12.
Door goedheid en voorkomende handelwijze wordt men weldadig, minnelijk en vindt men overal vrienden. H. Bonav.
Waarom mengt God kwellingen onder de vreugde der aarde? Opdat wij de kwelling en litterheid proevende naar de eeuwige zoetheid zouden verlangen H. Aug. in Ps. 137.
Dierbare bloedverwanten en vrienden, ik sterf en door den dood wordt ik van u gescheiden, maar mijne liefde voor u zal niet sterven, want zooals ik u beminde op aarde, zal ik u beminnen in den hemel. H. Joes. Berch.
Wij hebben hem liefgehad, laat ons zijner gedachtig blijven H. Ambros.
Zoet Hart van Maria, wees mijne toevlucht. (100 dag. afl.)

R. I. P.

25. Kapelaan J. Vogels werd als eerste begraven op het nieuwe kerkhof.

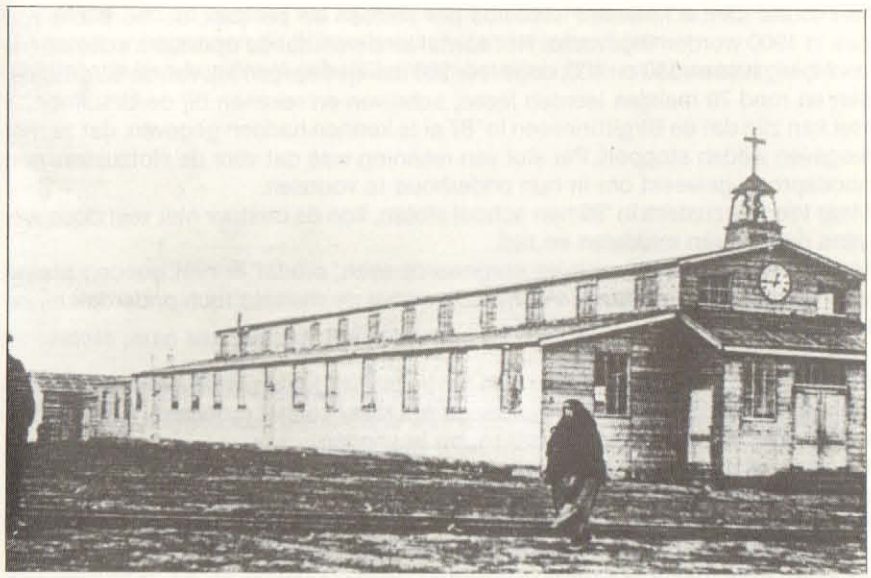
Maar de pastoor was een voorzichtig man. Hij riep na het heengaan van de kapelaan het kerkbestuur bij elkaar en in deze vergadering werd "in omvraag gebracht of er ook opspraak verwekt zou worden zoo de Eerw Heer Vogels bij de nieuwe kerk volgens zijnen uitdrukkelijken wil begraven werd.
Algemeen was het gevoelen: integendeel. Waarop besloten volgens zijn verlangen te handelen en dus zijn Eerw. daar te begraven."

Volgens het gemeentearchief is in '91 niemand anders op het kerkhof bij de nieuwe kerk begraven. Het was even wennen.
In '92 waren er drie parochianen, die de voorkeur van kapelaan Vogels volgden, tegen 120 die nog bij hun voorvaderen begraven wilden worden.
In '98 waren deze cijfers respectievelijk 51 en 63. Tot in 1905 koos nog een meerderheid voor begrafenis op het oud-kerkhof. Na dat jaar slonk de voorkeur voor de oude begraafplaats snel en in 1909 vond de laaste parochiaan daar zijn definitieve rustplaats.

In 1914 brak de eerste wereldoorlog uit. Nederland bleef het oorlogsgeweld bespaard, maar België werd door de Duitsers onder de voet gelopen. Honderdduizenden Belgen vluchtten Nederland binnen en vonden hier een warm onthaal.
Maar uiteindelijk moesten al deze vluchtelingen toch een min of meer vaste verblijfplaats krijgen. Ze werden ondergebracht in vluchtoorden en een daarvan kwam op Udense bodem, langs de weg van Uden naar Zeeland. De Belgen kregen hun eigen winkels, magazijnen, electriciteitsvoorziening, school en kerk in het kamp, maar ze hadden geen eigen begraafplaats. In 1915 kwam de kampleiding met pastoor Spierings overeen, dat de vluchtelingen hun doden op het oude kerkhof mochten begraven. In datzelfde jaar werden er 156 Belgen ter aarde besteld.
Toen op 11 november 1918 de wapenstilstand werd gesloten gingen de meeste Belgen aan repatriëring denken. In '19 werd het vluchtoord gesloten en het oude kerkhof raakte buiten gebruik.

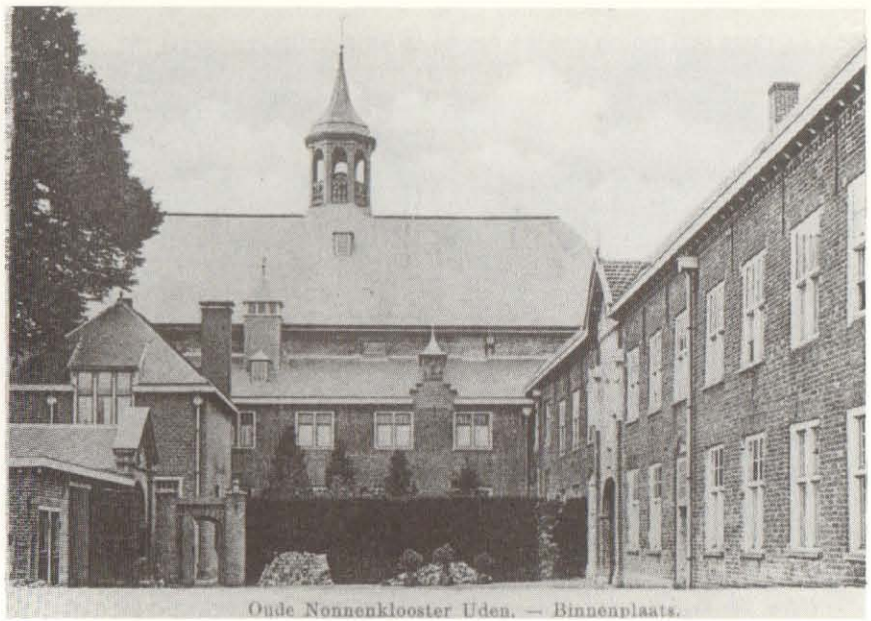
De Udense scholen

En hoe verging het intussen de in 1883 gebouwde pastorie?
In '87 schreef de pastoor aan de bisschop, dat een nieuwe pastorie niet nodig was; maar als men van de pastorie een liefdegesticht zou willen maken dan zou dat kunnen. Uden had toch een school nodig.
Hoe was de scholensituatie in die dagen?
De gemeente Uden had in de (oude) kerkbuurt een lagere school en een in Volkel. En op Bedaf stond er een, die gemeenschappelijk eigendom was van de gemeenten Uden, Vorstenbosch en Nistelrode. Deze scholen werden vrijwel uitsluitend bekostigd uit de openbare middelen.
Verder werd er lager onderwijs gegeven door de Birgittinessen en de Ursulinen, zij het alleen aan meisjes. Dit lager onderwijs werd niet gesubsidiëerd: de armen kregen gratis les (ongeveer een derde deel), van de andere kinderen werd schoolgeld gevraagd.

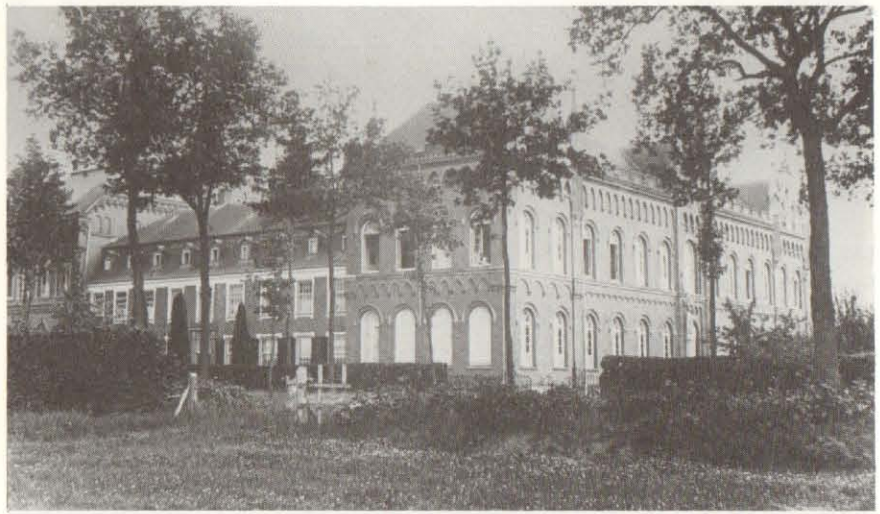
26. De Belgen in het Vluchtoord Uden hadden wel een eigen kerk, maar geen kerkhof. Hun doden werden begraven op het oud-kerkhof.

27a. Tot 1889 hadden de Birgittinessen een lagere school. 200 meisjes van Uden kregen daar les.

Het totaal aantal kinderen wisselde per seizoen en per jaar; de leerplicht zou pas in 1900 worden ingevoerd. Het aantal kinderen dat de openbare scholen bezocht, lag tussen 350 en 400, ongeveer 200 meisjes kregen les van de Birgittinessen en rond 70 meisjes leerden lezen, schrijven en rekenen bij de Ursulinen.
Het kan zijn dat de Birgittinessen in '87 al te kennen hadden gegeven, dat ze met lesgeven wilden stoppen. Per slot van rekening was dat voor de slotzusters een noodsprong geweest om in hun onderhoud te voorzien.
Maar toen de zusters in '89 hun school sloten, kon de pastoor niet veel doen wegens gebrek aan middelen en tijd.
Het onderwijs aan de meisjes stagneerde even, omdat er niet genoeg plaats was op de andere scholen, maar later vonden de meisjes toch onderdak bij de Ursulinen.

In 1907 kondigden de Ursulinen aan dat ze binnen luttele jaren uit Uden zouden vertrekken. Toen was pastoor Spierings wel klaar om het probleem, dat door het vertrek van de zusters zou ontstaan, op te vangen.
Hij vond de zusters van Liefde uit Veghel (de Franciscanessen) bereid leiding te geven aan een nieuwe meisjesschool.
Het kerkbestuur liet een nieuwe pastorie bouwen naast de kerk, die in 1908 werd opgeleverd en een nieuwe school naast de oude pastorie, die in '09 klaar kwam.
De oude pastorie werd verhuurd aan de Franciscanessen.
Toen de Ursulinen hun school op 15 mei 1909 sloten, namen de Veghelse zusters de fakkel over.

27b. Een zeventigtal meisjes ging school bij de Ursulinen. In 1909 verlieten deze zusters Uden. De Veghelse zusters namen het onderwijs over.

Financiëel had de pastoor het tij mee, want de overheid was op het eind van de vorige eeuw begonnen de bijzondere scholen te subsidiëren.
De pastorie had hij vrijwel geheel kunnen betalen uit de nalatenschap van mej. H. v.d. Burgh.

De laatste jaren van pastoor Spierings

Een van de laatste werken waar het kerkbestuur onder Spierings aan begon was het laten aanleggen van electrische verlichting in alle gebouwen van de parochie. Dat was in 1916. De pastoor was toen ruim 80 jaar.

In datzelfde jaar was de meisjesschool hard aan uitbreiding toe. De pastoor wilde een nieuw schooltje bouwen voor de kleuters, die tot dan toe onderdak hadden gevonden op de meisjesschool. In het nieuwe schooltje wilde hij ook de meisjes voor de handwerkles onderbrengen.
De toon van de brief, die hij aan de bisschop schreef om toestemming te vragen, doet vermoeden, dat hij bang was, dat de hoogeerwaarde hem dit werk zou gaan afraden:

"Mgr, het is wel om mijne jaren en oogen wel een groote last maar voor het welzijn der kinderen wil ik gaarne dien last weder opnemen en hoop op de hulp van de parochianen die mij al zoo dikwijls hielpen."

De bisschop stemde toe.
Bij de prijsopgave voor de bouw bleken de materiaalkosten zo hoog te zijn opgelopen onder invloed van de oorlog, dat Spierings het onverantwoord vond nieuwbouw te plegen.
Voorlopig werden de kinderen dan ook ondergebracht in een verbouwd woonhuis.

De toestand van zijn ogen verslechterde en administratief kon de pastoor niet veel meer.
De baten en lasten over 1916, die hij in het notulenboek opgaf, zijn tot op de cent nauwkeurig gelijk aan die over 1915.
Pastoor Spierings stierf in de nacht van 13 februari 1918, vrij onverwacht, zeker voor de parochianen bij wie hij overdag nog bezoeken had afgelegd. Drie dagen later werd hij begraven op "zijn" kerkhof.

†

Bid voor de Ziel van Zaliger

ANTONIUS SPIERINGS

geboren te OSS . . 20 September 1835.
priester gewijd te 'S BOSCH. 2 Juni 1860.
kapelaan te BEUNINGEN . 21 Nov. 1860.
kapelaan te RAVENSTEIN . 17 Sept. 1865.
pastoor te UDEN . . . 3 Febr. 1880.
aldaar overleden. . . . 13 Febr. 1918.

Te midden van den nacht ontstond een geroep: Ziet de Bruidegom komt: gaat Hem tegemoet. Matth. XXV, 6.

Zalig de dienaar, welke de Heer als hij komt, wakende vindt. Luc. XII.

Hij was een priester, die in zijne dagen den tempel opbouwde; die terwijl hij het heilig Altaar beklom, het priesterlijk gewaad eere aandeed en uit ganscher harte den lof des Heeren zong. Eccl.

(Parochianen) ons optreden onder u is niet vruchteloos geweest.... Wij spraken niet als die aan menschen willen behagen, maar aan God; want nooit gingen wij met vleitaal om, gelijk gij weet. II Thess. en Gen.

't Is beter aan God rekenschap te moeten geven over goedheid dan over strengheid. St. Joh. Chrijsos.

Na de H. Mis was mij de Rozenkrans de aangenaamste oefening. B. Alb. Magn.

Dierbare parochianen en bloedverwanten en vrienden, eene herinnering in uwe gebeden, ziet dit is alles wat ik van uwe liefde vraag. H. Ephrem.

Mijn Jezus barmhartigheid. (100 dagen aflaat)

29. Begrafenis van pastoor Spierings in 1918.

ONDER PASTOOR SWINKELS

Henricus Swinkels werd per 1 maart 1918 benoemd tot opvolger van pastoor Spierings na acht jaar pastoor te zijn geweest in Oploo.
Hij had veel werk aan het op orde brengen van de administratie van zijn voorganger.
Hij voelde het als een gemis, dat er nagenoeg niets was opgetekend over het reilen en zeilen in de parochie over de voorafgaande periode.
Het enige dat pastoor Swinkels kon vinden over die tijd was het verslag van de brand van de oude kerk, zoals het in dit gedenkboek staat opgetekend.
Hijzelf zou de memorabele gebeurtenissen van zijn tijd in Uden wel voor het nageslacht vastleggen; ook zijn conflicten met burgemeester Thijssen heeft hij aan het papier toevertrouwd.

Schilder Troitzheim meldde zich in januari '19 per brief en berichtte, dat hij ongeschonden van het front was teruggekeerd en weer aan de kruisweg ging beginnen.
Deze schilderde hij in de volgende twee jaar af. Het overschilderen van de 6e en 7e statie liet wat langer op zich wachten; die kwamen pas in '25 klaar.

Jan Oosterman begon in 1919 aan de beschildering van de koepel en het priesterkoor. Voor de koepel was een hangende stellage nodig, die geleverd werd door Hein v.d. Heuvel uit Volkel en Theodoor Verbossen uit Uden, een waar meesterwerk volgens de pastoor.
Toen die schilderwerken bijna klaar waren, gaf het kerkbestuur opdracht om ook het schip van de kerk te schilderen.
Jan Oosterman en pastoor Swinkels mochten na het werk veel lof oogsten, zowel van de parochianen als van kunstkenners van buiten de parochie.
Alphons Damen wijdde in het Gildeboek van 1923 enkele pagina's aan de muurschilderingen. Hij schreef onder andere:

> *"De architectuur gaf alreeds de zuivere hoofdlijn aan waarop de schilder zijn ideeën heeft ontwikkeld... De hooggewelfde koepel, als centraalpunt der architectuur inspireerde den schilder ook zijn gedachten daar hoog in die gewelven als 't ware uit te jubelen... Zijn werk staat boven het alledaagsche en middelmatige van zoveel ander werk.*
> *Door zijn talent, goede smaak en aanpassingsvermogen heeft Jan Oosterman aan zijn werk een monumentaal karakter gegeven."*

Jan Oosterman ontwierp daarna nog de gebrandschilderde ramen in de St. Jozef- en Mariakapel.
Die in de Mariakapel werden geschonken door pater P. Coenen, bij gelegenheid van zijn eerste mis in zijn parochiekerk; die in de St. Jozefkapel waren een gift van de kinderen Bevers en werden in 1928 geplaatst.

HERINNERING AAN DE

H. MISSIE

GEGEVEN DOOR
DE EERW. PATERS KAPUCIJNEN
BONIFATIUS, ARSENIUS,
GERMANUS EN DAMASUS,
in de parochiekerk van den H. Petrus
te **Uden van 6 tot 16 Mei 1920.**

Red uw ziel! Wat toch zou het baten geheel de wereld te winnen, zoo ge uwe ziel verliest. Denk, dat de dood U plotseling kan overvallen; gij weet niet wanneer, waar of hoe ge sterven zult. Daarom: wees bereid.

Vlucht de zonde, de naaste gelegenheden tot zonde, de wereldsche vermaken, de verboden vereenigingen.

Bid en communiceer dikwijls, leef als een goed katholiek.

Ouders, waakt over uwe kinderen, voedt hen godsdienstig op, zorgt boven alles voor hun geestelijk welzijn.

Jongelieden begint geen verkeering zonder vooruitzicht op een spoedig en christelijk huwelijk.

Zoet Hart van Jezus, ontferm U over ons en over onze dwalende broeders!

H. Maria, bid voor ons, opdat wij in het goede mogen volharden.

31.
Twee van de schilderingen in het schip: Links: de broodvermenigvuldiging. Rechts: de wonderbare visvangst.

Katholieke tradities

In het jaar 1920 werd er een missie gehouden. De laatste missie dateerde van 1913 en pastoor Swinkels vond dat zijn parochianen er aan toe waren.

> *"De jaren van oorlog, mobilisatie en inkwartiering, van het z.g. Kamp, d.i. Vluchtoord der Belgen en van smokkelen waren juist voorbij.*
> *'t Was nu de geschikte tijd voor eene missie ja voor eene degelijke, flinke missie."*

Dit citaat komt uit de pen van de pastoor. De oorlogsjaren waren kennelijk niet ongemerkt aan Uden voorbijgegaan.
Het werd een zeer vruchtbare missie.
De pastoor dacht dat het geen kwaad kon, de missie anderhalf jaar later nog eens dunnetjes over te doen. Maar de Udenaren vonden dat men ook in het geestelijke niet moest overdrijven en lieten het deze keer afweten.
Het zou tot '31 duren voor de pastoor weer de moed had een missie te organiseren; en deze slaagde prompt.

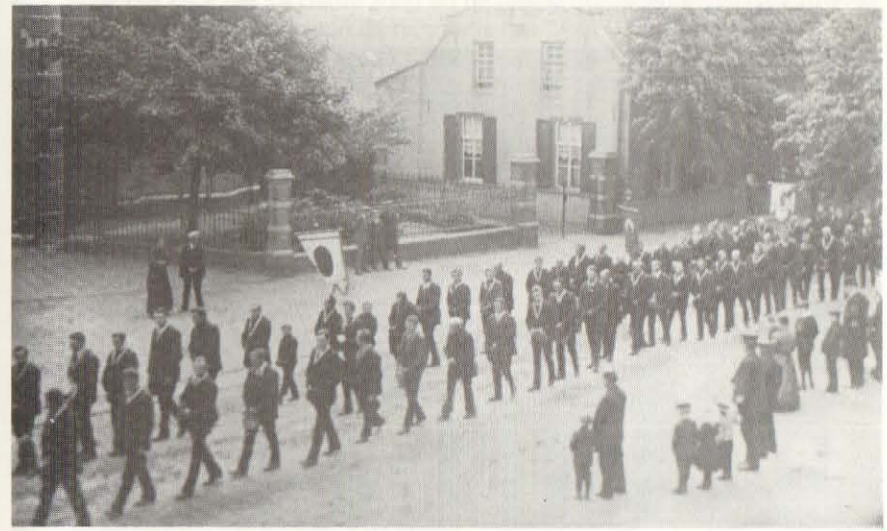
Een andere traditie was die van de sacramentsprocessie. Op Sacramentsdag - tien dagen na Pinksteren - droeg de geestelijkheid, begeleid door de parochianen, het Allerheiligste door de straten van Uden.
De mensen baden de rozenkrans, het koor zong geestelijke liederen en de harmonie speelde zijn plechtigste processiemarsen.
Men trok van de kerk naar het rustaltaar op het oude kerkhof en na het zingen van het Tantum Ergo werd de aanwezigen de zegen gegeven met het Allerheiligste, terwijl de wierook omhoog trok en de schellen rinkelden.

In 1921 was het oude kerkhof geen entourage meer voor deze plechtigheid: er waren daar een paar zaken niet in orde (waarover later meer).
Een rustaltaar op de markt zou de processie ten goede komen. Wat zou daar tegen zijn? Het protestantse deel van Nederland had zich in de vorige eeuw verzet tegen deze paapse toestanden, maar de wet van 1848 had bepaald, dat in plaatsen (zoals Uden) waar de processies onafgebroken hadden plaats gevonden, de katholieken hun gang konden gaan en de Hoge Raad had nadien uitgemaakt dat de processies van de route mochten afwijken, die vanouds gegaan werd. Alleen, het marktveld was gemeentegrond.
Dus toog de pastoor op maandag, na het bekend maken van het plan tijdens de zondagsmis, naar de burgemeester ten einde verlof te vragen.

> *"Wat stond ik verwonderd, toen burgemeester Thijssen die permissie niet durfde geven: Als katholiek zou hij het gaarne willen toestaan, maar als ambtenaar moest hij de wet handhaven,"*

zo schrijft de pastoor.

De pastoor gaf hem daarop ten antwoord dat er niets zou gebeuren, dat de wet niet toestond. De burgemeester wist daarop niet veel anders te antwoorden dan dat hij "evenwel nochthans" op Sacramentsdag naar Volkel zou gaan, dan gebeurde zo iets toch niet onder zijn ogen en kon hij er zich buiten houden.
De dag daarna kwam een kapitein der marechaussee uit Nijmegen om aan te kondigen, dat er proces verbaal zou worden opgemaakt, als het rustaltaar op openbare grond zou worden opgericht. (Daar had de Hoge Raad zich niet over uitgesproken.)

33. De Sacramentsprocessie trekt langs de kapel op weg naar het rustaltaar op het oudkerkhof. 1919.

34. Later kwam het rustaltaar op de Markt.

35. Na afloop van de processie in de kerk.

36. Burgemeester Thijssen in de Sacramentsprocessie van 1925.

Pastoor Swinkels trok de donderdag daarop toch met de processie naar het marktveld en gaf zijn parochianen daar de zegen. Dan ging het terug naar de kerk waar het koor het Te Deum zong en de ganse dorpsgemeenschap uit volle borst en onder begeleiding van de harmonie het "Aan U, o Koning der Eeuwen" aanhief.
Op vrijdag verscheen de opper aan de deur van de pastorie en maakte proces verbaal op. Van een proces kwam overigens niets.
Elk jaar daarna vroeg de pastoor toestemming aan Thijssen, die ook elk jaar weer weigerde die af te geven, aldus pastoor Swinkels.
Wat de pastoor niet vermeldde in zijn annalen is, dat de burgemeester in 1925 de Udense processie weer eer aan deed. Zie bijgaande foto.

Het oud kerkhof: middelpunt van conflict

Het oude kerkhof werd na de repatriëring van de Belgen niet meer gebruikt. Het hek bleef gewoonlijk dicht.
Alleen rond Allerheiligen en Allerzielen (1 en 2 november) was het er druk: de graven werden in orde gemaakt, er werden bloemen gebracht en familieleden kwamen op het graf van hun doden bidden. De Belgische graven links van de ingang lagen er dan wat verlaten bij.
De rest van het jaar was het er stil. Kinderen klommen wel eens over de muur om op het kerkhof te spelen en soms ging daarbij een van de kruisen tegen de grond.

Langzamerhand werd de jeugd driester. Hun spel ontaardde in regelrechte vernielzucht toen men vuurtje ging stoken van de houten kruisen, hardstenen monumenten omlegde en stenen verwijderde uit de kerkhofmuur.

De kinderen werden natuurlijk vaak door omwonenden weggejaagd en de gaten in de muur werden hersteld, maar er was geen houden aan; er was te weinig toezicht. De pastoor vond toezicht een zaak van de gemeente en politie, burgemeester Thijssen achtte bewaking een taak van het kerkbestuur. En die twee konden niet tot een vergelijk komen.
Zo ontstond een impasse waarbij herstel van de vernielingen uitbleef.

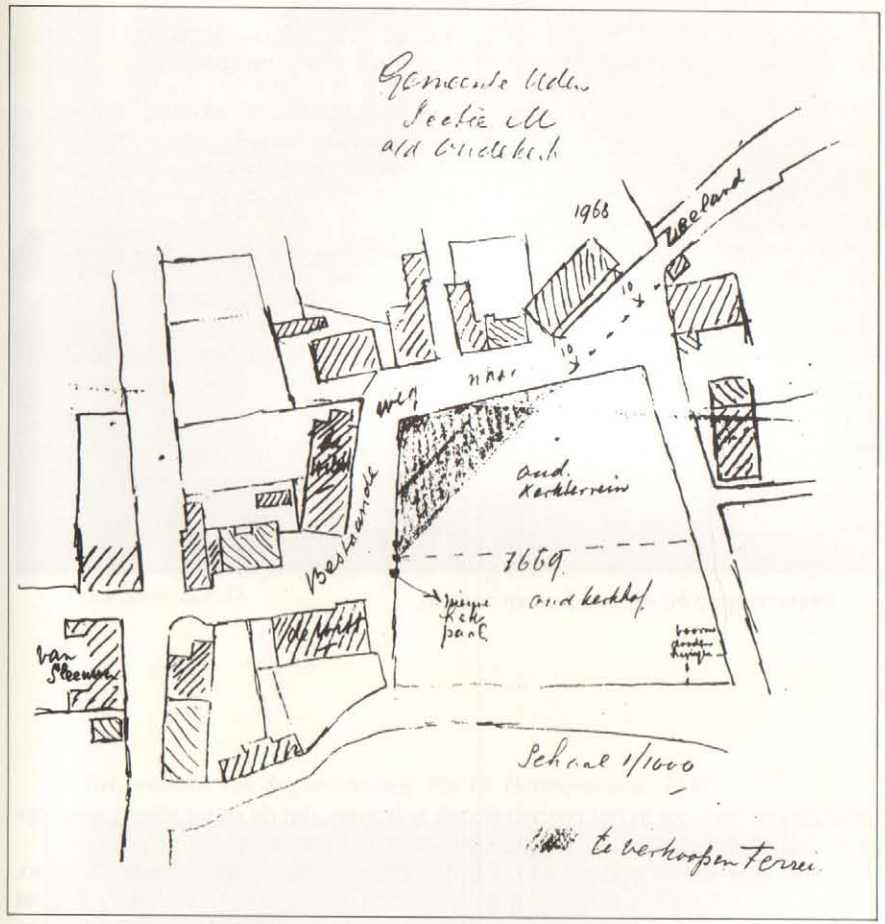
In augustus 1922 kwam Baretta, burgemeester van Etten, de graven van de familie van zijn Udense vrouw bezoeken en stond versteld van de ravage. Hij ging zijn beklag doen bij pastoor Swinkels en ze maakten afspraken over het herstel van de muur en de bewaking van het kerkhof. Maar daar kwam weinig van terecht. Baretta kwam een maand later de zaak nog eens inspecteren en schakelde daarop de burgemeester in, die uit hoofde van zijn functie belast was met toezicht op de begraafplaats. Maar ook hierna bleef alles bij het oude.
Zelfs het inschakelen van de bisschop en de inspecteur van volksgezondheid had niet het gewenste effect.

De pastoor bezon zich inmiddels op een plan om de zaak langs een andere weg op te lossen. De provinciale weg had ter hoogte van de begraafplaats twee gevaarlijke bochten en die zouden er uit gehaald kunnen worden als de provincie een deel van het kerkhof zou kopen. Voorwaarde was, dat de provincie op de nieuwe grens de muur zou opbouwen. Provinciale Waterstaat bereidde dit plan in '24 voor, maar een jaar later beslisten Provinciale Staten negatief.

In '26 schreef Baretta alle instanties aan die maar iets met de zaak te maken hadden en van al die brieven stuurde hij de burgemeester van Uden een afschrift. Het was ook al te dol geworden: Baretta vermeldde in een van zijn brieven, dat de jongelui het hout van de doodskisten opgroeven.
En het bleef niet bij het hout alleen, zo zeggen oudere Udenaren.
Burgemeester Thijssen stelde het kerkbestuur op de hoogte van de stappen, die Baretta had ondernomen en schreef dat hij binnen twee weken antwoord verwachtte op de vraag of het kerkbestuur de zaak over drie maanden in orde dacht te hebben. In het geval, dat er geen, of een ontkennend antwoord zou komen zou hij hiervan de bisschop in kennis stellen.
Het antwoord kwam drie weken later en het tekent de scheve verhoudingen:

"Het R.K. Kerkbestuur heeft in zijn vergadering van 19 December j.l. besloten de muur van het oud-kerkhof te herstellen.
Het kerkbestuur gaat daartoe vrijwillig over om de eer van Uden en om Uw College uit de ongelegenheid te helpen, met recht vertrouwende, dat nu voortaan ook uwerzijds, door Uwe uitgebreide politie, tegen vernieling zal gewaakt worden."

Namens het kerkbestuur,
H. Swinkels.

37.
Kaartje Oudekerkbuurt in 1924, getekend door Provinciale Waterstaat. (verkleind)

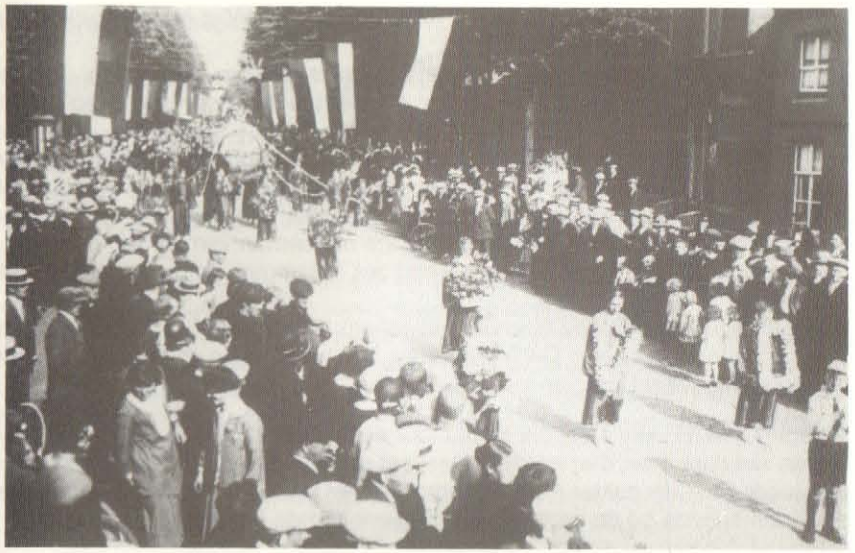

38. Wegverlegging bij het oud-kerkhof in 1930.

Later zou de pastoor in het parochieboek schrijven, dat de muur stevig werd opgebouwd en dat de baldadigheid zich niet meer herhaalde.
Hij tekende er verder nog bij aan, dat de opvolger van burgemeester Thijssen, burgemeester Buskens, binnen luttele maanden wist te bewerkstelligen, dat het bewuste stuk van het kerkhof werd gekocht door de gemeente en dat daar een nieuwe muur werd opgericht.
Dat gebeurde in '29. In het begin van de dertiger jaren werd de weg daar rechtgetrokken.

Het H. Hartmonument

Henricus Swinkels was in het jaar, dat de St. Petruskerk werd ingewijd, tot priester gewijd en hij zou dus in 1930 zijn veertigjarig jubileum vieren. Een jaar van te voren werd er een comité geïnstalleerd, dat zich ten doel stelde wekelijks bij de parochianen geld in te zamelen "voor een H. Hartmonument dat in de verre omtrek zijns gelijke niet had."
Alle parochianen droegen bij, "ook de armsten hebben telkens hun penningske gegeven".
Er werd 7000 gulden bij elkaar gebracht.

39. Optocht bij het 40-jarig priesterfeest van pastoor Swinkels. Groep van de paters van Steyl, S.V.D.

40. Het geschenk van de parochianen: Het H. Hartmonument. 1930.

Het monument werd ontworpen en vervaardigd door Wim Harzing uit Rijsenburg.
Ter gelegenheid van het feest werd het huis voor de kerk afgebroken - het ontsierde het kerkplein - en het verruimde plein werd in het groen gestoken door M. Geurts uit Uden.
In juni 1930 werd het feest uitgebreid gevierd met een optocht van alle verenigingen en pastoor Swinkels in hun midden. Dit was het hoogtepunt van de eerste dag; de plechtige onthulling van het monument en de toewijding van de parochie aan het H. Hart waren de belangrijkste momenten van de dag daarna.
De Udensche Courant van die dagen had zes kolommen nodig om het feest te verslaan.
De Udense afdeling van de Boerenbond schonk de pastoor een portret van hemzelf, geschilderd door Van Delft uit Tilburg. Het hangt nu in de hal van de pastorie broederlijk naast dat van zijn voorganger.

Vraagt men aan Udenaren, die de pastoor nog gekend hebben, wat hun is bijgebleven van deze man, dan wordt er steevast gezegd, dat hij zo goed overweg kon met kinderen. Ook dokter Koning, voorzitter van menig feestcomité, memoreerde in zijn speech bij de onthulling deze gave van de jubilaris.

Op 6 maart 1934 stierf pastoor Swinkels, bijna zeventig jaar oud, aan de gevolgen van een longontsteking. Hij werd begraven op het kerkhof bij de St. Petruskerk.

Gedenk, Heer, Uwen dienaar, onzen Pastoor, die ons is voorgegaan in het teeken des Geloofs en rust in uwen vrede.

DEN ZEEREERW. HEER

HENRICUS THEODORUS SWINKELS

geboren te Beek en Donk 19 November 1864. Priester gewijd 's Bosch 31 Mei 1890. Kapelaan Zeelst 11 September 1891. Tilburg St. Anna 31 December 1898. Stratum 17 Februari 1905. Pastoor Oploo 29 Maart 1910 en Pastoor te Uden 1 Maart 1918.

Aldaar overleden 6 Maart 1934, voorzien van de H.H. Sacramenten.

Goedheid des harten, minzaamheid, eenvoud, en oprechtheid, zietdaar, waarom Hij bemind was bij God en bij de menschen. Eccl. 45. I.

Ongeveinsd in liefde, vurig van geest, blij in hope, volhardend in 't gebed, niet trachtend naar het hooge maar zich plooiend naar het need'rige, zoo betrachtte Hij het goede voor alle menschen. Rom. XII. 9. 17.

Hij was een toevlucht voor den arme en een helper ten bekwamen tijde in den nood. Ps. IX.

Gelukkig zij, die U kenden en in uwe vriendschap hun genoegen vonden. Eccl. II. 38.

Beminde Parochianen, gij weet, hoe ik altijd onder U geweest ben, allen hartelijk beminnend om God, U gevend mijne liefde, mijne werkzaamheid, mijn leven, vergeet mij niet in uwe gebeden; en vraagt uwe kinderkens voor mij te bidden, die ik zoo gaarne zag en onderrichtte als de kleine Kerke Christi, en gelijk zij mijne vreugde waren tijdens mijn leven, laat zij mijn troost en hulpe zijn bij mijn dood.

Dierbare familie, al heeft de dood een scheiding gemaakt, in Christus blijven wij vereenigd. Tot weerziens.

Mijn Jezus, barmhartigheid. (300 dag. afl.)

„Prinses", Helmond.

Enkele gebeurtenissen in het kort:

Het jaar 1920 was het jaar van Mgr. Bos, apostolisch vicaris van Borneo, van geboorte Udenaar.
De bisschop werd in februari '20 in Uden ingehaald en zou ongeveer een jaar in Nederland blijven.
Pastoor Swinkels schrijft over de plechtige intocht dat er buitengewone versieringen waren aangebracht in de hoofdstraten, maar vooral voor de kerk en in de Rakt.
Mgr. Bos moest plaats nemen in een rijtuig en werd, begeleid door garde d'honneur, vele corporaties, en harmonie, naar de pastorie gebracht.
De volgende dag was er na de pontificale mis een receptie op de pastorie, waarop de bisschop het huldeblijk van *f* 3000 werd aangeboden. Na het diner werd Mgr. in volle optocht naar de Rakt gebracht, waar zijn familie woonde.
Bij zijn vertrek naar Borneo hield hij in de St. Petruskerk zijn afscheidsrede.

In 1923 kocht het kerkbestuur het oud-college van de Kruisheren, zodat de katholieke verenigingen daar hun vergaderingen konden houden.

In 1924 nam het kerkbestuur de openbare school over van de gemeente. Na een eeuw schoolstrijd werd sinds 1920 het bijzonder onderwijs financiëel gelijk behandeld als het openbare lagere onderwijs.
In 1928 volgde de openbare ULO-school dezelfde weg. Ze ging voortaan St. Aloysius heten.
De kinderen zullen er toen niet veel van gemerkt hebben omdat de personele bezetting vrijwel dezelfde bleef.

Waarom was er nooit een milde gever komen opdagen om de kerk aan een verwarming te helpen?
Na 35 jaar koukleumen zorgde het kerkbestuur maar zelf voor een verwarming.

De bewaarschool die pastoor Spierings al had willen bouwen kwam er in 1931.
In hetzelfde jaar kreeg de meisjesschool een bovenverdieping met een aantal nieuwe lokalen.

Het 75-jarig bestaan van de aartsbroederschap "De H. Familie" werd in 1931 feestelijk herdacht.

In 1932 werd het 75-jarig jubelfeest van de H. Kindsheid met een grote optocht gevierd.

Op 12 november '33 vond een bisschopswijding plaats in de St. Petruskerk. Uden sierde de straten voor Heinrich Leven van de paters van Steyl, die door de bisschop van 's-Hertogenbosch, mgr. A.F. Diepen, werd gewijd.
Op de receptie in Het Udense Missiehuis van de S.V.D. werd bijgaande foto uitgereikt.

42.
Mgr. Pacificus Bos, apostolisch vicaris van Borneo.

43.
Intocht van Mgr. Bos in Uden. 1920.

44a. Het oud-college van de Kruisheren wordt in 1923 gekocht door het kerkbestuur en gaat dienst doen als parochiehuis.

44b. Inzegening bewaarschool in 1931 in tegenwoordigheid van zusters Franciscanessen, kerkbestuur, gemeentebestuur en kleuters.

45. Uit de Kindsheidoptocht: de "engelenbak".

46. De vlucht naar Egypte wordt opgevoerd door Claartje en Jantje Coenen.

47. Mgr. Leven wordt in de Petruskerk tot bisschop gewijd. 1933.

ONDER PASTOOR GOOSSENS

Pastoor Adri Goossens werd op 23 maart 1934 in Uden ingehaald en dat gebeurde, zoals in die dagen gebruikelijk, met een complete feeststoet, waarin geen enkele organisatie of vereniging ontbrak; ook de bakkersbond en de voetbalclub UDI waren van de partij.
Pastoor Goossens was voor zijn benoeming in Uden kapelaan in de St. Petrusparochie in Boxtel.
De Boxtelse Courant van 16 maart feliciteerde hem met zijn promotie naar Uden, "een welvarende plaats met degelijk, godsdienstig volk ... De grootste trots der plaats is het heerlijk Godsgebouw, dat statig en waardig torens en koepel in de hooge lucht verheft ..."

Het is moeilijk om een goed beeld te krijgen van deze pastoor, omdat hij geen eigen verhaal heeft opgetekend en geen notulen van de vergaderingen van het kerkbestuur heeft nagelaten.
Toch was hij geïnteresseerd in geschiedenis.
Zo heeft hij Janus Verhagen gevraagd om de herinneringen van Udenaren, die nog ter kerke waren gegaan in de oude kerk en de brand van 1886 hadden meegemaakt, samen te vatten en een lijst aan te leggen van de inventaris van de oude kerk.
Ook had hij contact met Piet de Groot, van Zoggel, die doende was de parochiegeschiedenis uit geschreven bronnen op te diepen.
Maar de geschiedenis van zijn eigen tijd vond de pastoor kennelijk niet waardevol genoeg om op te tekenen.

De parochianen vervulden trouw hun zondagsplicht; velen wilden twee missen bijwonen.
De meesten baden dan de rozenkrans, een enkeling las in zijn gebedenboek. Bij sommigen, veelal jongeren, kon wel eens de verveling toeslaan.
Het ging pastoor Goossens ter harte, dat zijn parochianen zo weinig betrokken werden bij de eredienst. Daarom zorgde hij er voor, dat in tientallen, misschien wel honderden gezinnen een missaal werd aangeschaft; ook liet hij in de kerk een luidsprekerinstallatie aanleggen.
Het werd hem al gauw duidelijk, dat het altaar te ver van de kerkgangers afstond en meermalen schijnt hij in vergaderingen van het kerkbestuur hierover zijn nood geklaagd te hebben. Maar tot een aanpakken van dit probleem heeft hij nooit kunnen besluiten.
We kunnen ervan uitgaan, dat deze herder een sympathisant was van de liturgische beweging, die in het begin van deze eeuw door paus Pius X in gang was gezet, onder meer door het invoeren van de kindercommunie, de dagelijkse communie en het stimuleren van het gebruik van het volksmissaal; een beweging,die sinds de twintiger jaren ook in Nederland belangrijke medestanders kreeg.
Pastoor Goossens moet door deze beweging geraakt zijn geweest.
Hij was een kunstminnende man met een grote kennis van kerkelijk textiel; hij

49. Bij het inhalen van pastoor Goossens in 1934.

50. Toespraak van burgemeester Buskens.

51. Van het kruis in de Bitswijk ging het in optocht naar de kerk. Bij de kapel brengt de K.J.V. de groet.

werd om zijn goede smaak nogal eens om advies gevraagd door collega's, die de inventaris van hun kerk wilden uitbreiden. Voor de St. Petrus heeft hij prachtige paramenten aangeschaft.

Voor het kerkgebouw heeft Goossens geen nieuwe dingen bedacht. Wel liet hij architect J. van Halteren een nieuwe jongensschool ontwerpen, die aannemer J. Versteegde uit Volkel bouwde. Deze school - de St. Petrusschool - werd in '37 ingezegend.
De vijftig jaar oude school in de oude kerkbuurt werd daarna verbouwd en ingericht tot parochiehuis. Het verschafte een onderdak aan het "rijke roomse leven" van die dagen; katholieke verenigingen - en welke waren toen niet katholiek of hadden geen geestelijk adviseur? - hielden er hun vergaderingen, bijeenkomsten en recepties, er werden film- en toneelvoorstellingen gegeven, parochieretraites en aanvullende cursussen.
Bij de opening van het parochiehuis voerden leden van het mannenkoor en van de harmonie een geslaagde revue op: "Wij zijn niet bang."
Ja, in die dagen was er wel elke maand een katholiek feest in Uden of een congres of een landdag, jubileum of opening, gepaard gaande met een processie, een defilé, een toneelvoorstelling of een receptie, vaak in tegenwoordigheid van hoogwaardigheidsbeklederS.

De oorlogsjaren en bezetting

Op 10 mei 1940 raakt Nederland bij de Tweede Wereldoorlog betrokken.

"Op 11 mei half acht 's morgens werd Uden bezet en kort daarop begon de optocht van het machtige Duitse oorlogsapparaat, dat op allen, die het zagen een onuitwischbare indruk heeft moeten maken en onafgebroken drie dagen aanhield," ....

zo schreef de verslaggever in de Nieuwe Udense Courant.
Op 12 mei werd een Nederlandse militair begraven achter de St. Petruskerk in een stukje ongewijde aarde naast het kerkhof. Hij was gewond geraakt bij een treffen tussen Nederlandse en Duitse soldaten en hij was in het Udense gasthuis gestorven.

Toen de Duitse machinerie wat tot rust was gekomen, werden veel Nederlandse zaken naar nazi-model georganiseerd. Allerlei verordeningen bereikten via de gemeente de pastorie: over het luiden van de klokken, over het houden van processies, over het verduisteren van gebouwen, over het houden van geldinzamelingen en over de omgangen van de pastoor en de kapelaans, over vergaderingen van de verenigingen, over het laten registreren van katholieke verenigingen, stichtingen en instellingen. Voor van alles en nog wat was verlof nodig van de procureur-generaal van den Bosch.
Langzamerhand kwam het verzet van het episcopaat op gang onder aanvoering van aartsbisschop J. de Jong. De parochies werd verboden opgave te doen van kerkelijke instellingen en het lidmaatschap van de N.S.B. werd in hoge mate ongeoorloofd verklaard; wat betekende, dat aan haar leden de sacramenten werden geweigerd.

52. De verduistering in de oorlogsjaren. Zie ook de biechtstoelen, de luidspreker en de rollende preekstoel.

De Duitsers reageerden door het salaris van priesters en religieuzen in het onderwijs met 40% te korten en het benoemingsrecht van onderwijskrachten van bijzondere scholen aan zich te trekken. De Duitse vingers werden steeds langer ondanks de protesten van de bisschoppen.
Er heersten onrecht en willekeur en de gewetensnood groeide bij katholieken en niet-katholieken.

In 1941 beantwoordde de Engelse legerleiding de Duitse luchtbombardementen door hun luchtmacht aanvallen te laten uitvoeren op het Ruhrgebied. Duitse jagers en afweergeschut vanaf de grond trachtten dit zoveel mogelijk te beletten. Af en toe kwam er een toestel brandend omlaag.
De bemanningsleden konden zich niet altijd redden en kwamen om.
Op 15 juni werden de eerste drie bemanningsleden van een Engelse bommenwerper, die in Schayk was neergestort, achter de St. Petruskerk begraven naast de Nederlandse militair.
Er zouden er nog veel volgen. Toen de kleine begraafplaats vol was, vorderde de gemeente op last van de bezetter een stuk van de tuin van de pastorie, die er naast lag.

Voor pastoor Goossens werd de druk tengevolge van bezetting, verzet en oorlog te groot. Goed financiëel en administratief beheer leken hem onbelangrijk onder deze omstandigheden; althans dit zou een verklaring kunnen zijn voor het verwaarlozen van deze taken, zo zeer, dat zijn bisschop, Mgr. A.F. Diepen, na verschillende aanmaningen de zaken in orde te brengen, hem vroeg zijn ontslag in te dienen.
In juli '41 vroeg de pastoor zijn ontslag maar tevens enkele maanden respijt om zijn administratie te regelen.

53. Tijdens de oorlog kreeg het Kruisherencollege inkwartiering van de Duitsers. De studenten weken uit naar het parochiehuis, de oude school.

Bisschop Diepen werd ziek en pas in mei '42 kreeg hij een coadjutor. Daardoor ging het tot de zomer van '42 duren, voordat pastoor Goossens tot rector werd benoemd van de kweekschool Eikenburg te Eindhoven. Hij ging daar rector W.M. Bekkers vervangen, de latere bisschop.

54. De begrafenisstoet met gesneuvelde Engelse militairen op weg naar de Engelse begraafplaats achter de pastorie. ± 1942. (Lunchroom Scheepens stond tussen Huize St. Jan en de St. Petruskerk.)

55. Engels kerkhof.

ONDER PASTOOR DE LOUW

Op 7 augustus 1942 werd Theo de Louw benoemd tot pastoor van de Udense parochie.
Eerst was hij kapelaan geweest in de Catharinaparochie te Eindhoven en hij had daar onder andere in de jeugdbeweging zijn sporen verdiend.
Toen zijn activiteiten voor de jeugd zich uitbreidden tot het hele diocees, werd hij van zijn parochiewerk ontlast en aangesteld als rector van het Binnenziekenhuis in Eindhoven.
Maar toen het duidelijk werd, dat de Nederlandse jeugdorganisaties door de Duitse bezettingsmacht zouden worden opgeheven, kon De Louw weer de parochie in, deze keer als pastoor.

Het eerste halfjaar kon de nieuwe pastoor een flink deel van zijn tijd en energie besteden aan het rechttrekken van financiële en administratieve zaken, die onder zijn voorganger weinig aandacht hadden gekregen.
In die tijd liep hij ook weer tegen de Duitse autoriteiten op; die kwamen de kleine klok roven. Ondanks zijn heftig protest werd de klok op het kerkplein gezet en bleef daar tot zijn ergernis vier weken staan voor ze op 8 januari '43 werd weggevoerd naar een verzamelplaats in Tilburg. Vandaar is ze later naar Duitsland gebracht om te worden versmolten voor militaire doeleinden.
De grote klok lieten de Duitsers ongemoeid. Ze was al voor de oorlog door de Nederlandse regering aangemerkt als historisch gedenkstuk van grote waarde.

Het Engels kerkhof

Op 12 april '43 riep pastoor de Louw het kerkbestuur in allerijl bij elkaar vanwege het Engels kerkhof.
In de nacht van 9 april waren namelijk twee Engelse bommenwerpers neergeschoten. De een was in Teeffelen terechtgekomen, de ander in Nistelrode.
Elf van de bemanningsleden waren daarbij om het leven gekomen en op 12 april begraven op het Engels kerkhof nabij de St. Petruskerk. Daar dreigde plaatsgebrek en dat was niet voor de eerste keer.
Laten we nu het woord aan het kerkbestuur, dat staande de vergadering een brief richt aan bisschop Mutsaerts:

Uden, 12 april 1943

Hoogw. Exc.

....

De situatie is deze: achter de tuin van de pastorie ligt naast het gewijde kerkhof een stukje ongewijde aarde. In het begin van de oorlog is dit door het gemeentebestuur namens de Duitse autoriteiten in beslag genomen voor het begraven van Engelse vliegeniers.

57. Pastoor de Louw wordt bij het Binnenziekenhuis in Eindhoven afgehaald.

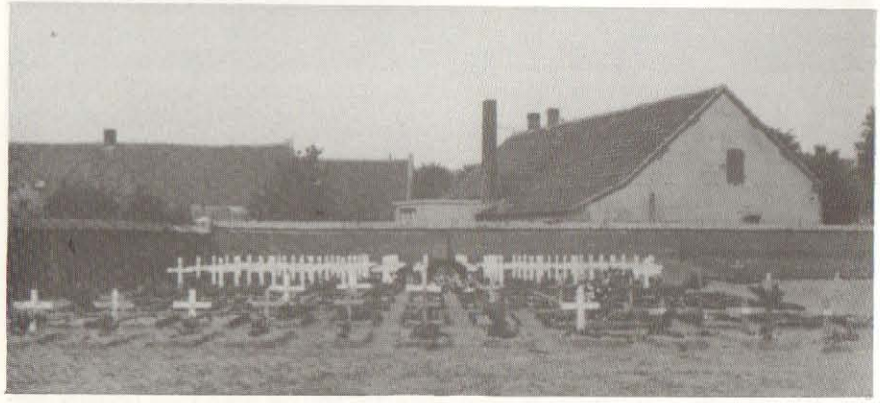
58. Met de vrachtwagens "UIT UDEN". 1942.

Ondertussen is het een verzamelkerkhof geworden voor alle gevallen vliegeniers van heel de omtrek, zodat steeds meer terrein van ***tuingrond****, beplant met fruitbomen werd opgevorderd. Bovendien wordt het een nadeel voor ons eigen kerkhof. Thans liggen er al honderd Engelse vliegeniers begraven.*
De Gemeente ziet in, dat het niet opgaat, steeds meer tuingrond te vorderen. Daarom verzochten ze aan ons, het oud-kerkhof te verkopen.
Het oude kerkhof ligt in de buurt, waar vroeger voor de brand de oude kerk stond. Na de bouw van de nieuwe kerk werd rondom deze kerk een nieuw terrein voor begraafplaats genomen, zodat het oude kerkhof thans ongeveer 40 jaar braak ligt.
Het R.K. Kerkbestuur gaat met de verkoop gaarne accoord, te meer, daar het oude kerkhof in zulk een desolate toestand is geraakt, dat het herstel duizenden guldens zou kosten.
De verkoopprijs kan ik thans niet opgeven, maar zal overeenkomstig de huidige bepalingen, waaraan we toch onderhevig zijn, geregeld worden.
De drie priestergraven zullen worden overgebracht.
Overigens zijn er op het oude kerkhof nog hoogstens twee belanghebbenden, die ook verwittigd zullen worden.

Th. de Louw

De bisschop antwoordde per omgaande, dat hij het oud-kerkhof aan zijn bestemming van R.K. begraafplaats onttrok, daar het voor zijn doel niet meer geschikt was. Het definitieve verlof zou hij pas kunnen geven na het overleg met het kapittel. Intussen kon de pastoor gaan onderhandelen met de gemeente en voorbereidende maatregelen treffen, zoals het opgraven van de lijken.
Naderhand werden er achter de St. Petruskerk nog vijf vliegeniers begraven.
Vanaf 27 mei werden de gevallen gealiëerden begraven op het oude kerkhof. Na de bevrijding zouden de stoffelijke resten van de 126 militairen, die achter de kerk lagen, herbegraven worden op de begraafplaats aan de Burgemeester Buskensstraat.

59b. Het oud-kerkhof is Engels kerkhof geworden.

59a. Het oud-kerkhof is verkocht aan de gemeente. Het graf van pastoor van Doorn is overgebracht. 1943.

Verbouwingsplannen

Terug naar de vergadering van 12 april '43.
Toen de brief over het Engels kerkhof geschreven was, gebruikte pastoor de Louw de resterende tijd om het kerkbestuur deelgenoot te maken van zijn plannen met de kerk.
Volgens de notulen besprak hij diezelfde avond nog:
1. de verplaatsing van het hoofdaltaar,
2. het aanbrengen van zijportalen aan de kerk,
3. de vergroting van de sacristie,
4. het bouwen van een verbindingsgang tussen de kerk en de pastorie.

Met zijn plan het hoofdaltaar meer naar voren op een verhoging te plaatsen, haakte de pastoor in op een ontwikkeling, die in de vorige eeuw was ingezet. Voordien was het voldoende dat de gelovige de mis hóórde, sinds het laatste kwart van de negentiende eeuw echter groeide het verlangen de priester te zien en de gebeden in het gebedenboek of missaal mee te bidden. Bij het tekenen van nieuwe kerken hielden de architecten daar meer en meer rekening mee.
Pastoor de Louw zou na de verplaatsing van het altaar schrijven:

"Kon vroeger slechts 45% van het volk het altaar zien, nu is dat 90%."

Daar was het hem om te doen. Dat er achter het altaar (op het oude priesterkoor) plaats kwam voor ca. 500 kinderen, was bij het plan inbegrepen, maar van ondergeschikt belang.
Met punt 2 van de agenda had de pastoor twee ingangen aan de dwarsgang op het oog.
Terwijl punt 3 voor zichzelf spreekt, moeten we raden naar de bedoeling van punt 4.
Het was helaas oorlogstijd, er heerste gebrek aan materialen.
De pastoor moest er zich voorlopig mee tevreden stellen een architect zijn plannen te laten uitwerken, maar met de uitvoering ervan moest hij nog vier jaar wachten, tot 1947.

De verbouwingen in de kerk

Op 18 juni van dat jaar was de laatste bespreking met de architect, ir. C. Geenen uit Eindhoven, een bouwheer "bijna scrupuleus, wanneer het gaat over de esthetica van de kerk zowel in- als uitwendig", aldus De Louw.
De werkzaamheden begonnen met de gerichte afbraak van een en ander, zoals het St. Jozef-, het Maria- en het hoofdaltaar met ciborium; niet voorzien was het breken van het blad van het hoofdaltaar.
De parochianen zagen het allemaal niet zo zitten en zeiden tegen elkaar: "Pastoor Spierings heeft de kerk gebouwd, De Louw breekt haar weer af."
Elf maanden zou het duren voor de laatste hand gelegd werd aan het nieuwe priesterkoor. Toen was een deel van de viering onder de koepel 68 cm. verhoogd en bereikbaar gemaakt door middel van vier treden. Op dit nieuwe betegelde priesterkoor stond op een verhoging van een halve meter een (geleend) hoofdaltaar met het ciborium, 10 meter dichter bij de gelovigen.
Twee gemetselde communiebanken sloten het priesterkoor aan de voorkant af.

De St. Jozef- en de Mariakapel waren opgenomen in het priesterkoor, dus konden niet meer door gewone leken betreden worden.
Het Maria-altaar kon niet meer op de oude plaats blijven; de moeders moesten bij hun kerkgang - hun eerste bezoek aan de kerk na de bevalling - dicht bij dit altaar kunnen komen. Dit altaar vond een plaats op het eind van de noordelijke dwarsgang en de biechtstoel daar verhuisde naar de zijbeuk.
Zo ging het ook met het St. Jozefaltaar en de biechtstoel aan de zuidkant.
Het oude priesterkoor was vrijgekomen en daar vonden de kinderen voortaan hun plaats.
Een gevolg hiervan was wel, dat de bestaande deur tussen de sacristie en de kerk zou uitkomen in de kinderkapel.
Van een "opgang naar het altaar van de Heer" zou niet veel meer kloppen. Er zou eigenlijk een nieuwe verbinding tussen sacristie en kerk moeten komen buiten langs de kerk. Maar hiervoor zou er in de buitenmuur gehakt moeten worden.
De pastoor was er niet gerust op dat het bisdom dit goed zou vinden. Daarom polste hij eerst de inspecteur van bouwzaken van het bisdom. Deze vond het een kleinigheid en gaf zijn fiat. De pastoor was gerust gesteld. Hij vroeg verlof aan de bisschop en liet aannemer J. Louwers alvast beginnen met het werk.
Toen de verbindingsgang met deur bijna klaar was, kwam de brief van de bisschop, waarin deze het plan afkeurde. De archieven zwijgen verder discreet ....

60. Begin van de "sloop" van het altaar en ciborium. 1947.

61. Het nieuwe priesterkoor na de altaarverplaatsing.

De altaarverplaatsing was een goed idee, want de diensten waren veel beter te volgen dan vroeger. De Udenaren moesten hun mening over De Louw herzien; zelfs zij die eerst, tot verdriet van de pastoor, bij de Kruisheren ter kerke gingen, kregen weer loop naar de eigen parochiekerk.
De pastoor genoot van deze situatie; hij schreef aan de bisschop en hij verkondigde aan iedereen die het horen wilde:

"Het succes van de verplaatsing is zeer groot. Het kan de goedkeuring wegdragen van deskundigen, maar ook van het gewone volk. Mijn parochianen zijn er erg blij mee, zoals blijkt uit de zeer merkbare toename van het kerkbezoek."

De verplaatsing van het altaar had heel wat voeten in de aarde gehad, maar zou over een maand klaar zijn. Dat moest gevierd worden.
De pastoor dacht aan een viering, waarbij ook het geestelijk aspect aan de orde zou komen.
Een misweek! In de drie missen 's morgens en in een bijeenkomst 's avonds zou er een uiteenzetting worden gegeven over de betekenis van de mis.
Om deze te doen slagen, was het nodig, dat de paters in alle uithoeken van de kerk gehoord werden. De oude geluidsinstallatie functioneerde echter al in geen jaren meer.
De nieuwe installatie was net klaar toen op tweede Pinksterdag '48 de eerste uiteenzetting werd gegeven.

Zoals gezegd, waren de biechtstoelen in de zijgang van de kerk terecht gekomen. Ze waren de pastoor al een jaar lang een doorn in het oog: ze stonden daar in de weg, ze vielen te veel op en ze waren gehorig. Nog meer penitenten dan anders zochten hun heil bij de Kruisheren.
Toen de bisschop kwam vormen en ook hij over de biechtstoelen "viel", was de maat vol. Ze moesten daar weg.
Alle in aanmerking komende plaatsen waren al uitgeprobeerd; er was nog maar één mogelijkheid: de biechtstoelen moesten worden aangebouwd.
Architect Geenen werd erbij gehaald en deze loste het probleem dermate gewetensvol op, dat de gemeente Uden en de bisschop hun goedkeuring verleenden.
Op 26 februari 1949 waren de biechtstoelen klaar, werden ze ingezegend en voor het eerst gebruikt.

Het ging goed met het parochieleven in Uden en dat kon worden toegeschreven aan de verbouwingen in de kerk. Dit succes kwam dus voornamelijk op conto van pastoor, architect en werklieden.
Van deze laatsten had een deel pro Deo meegewerkt. Maar ook de liturgische vernieuwing speelde een rol, met name die in de Goede Week van 1949.
Een zekere Toon schrijft in zijn rubriek "Rond het Prilleke" hierover:

Gedachtenis aan de
MISWEEK
in de parochie van St. Petrus te Uden
17—23 Mei 1948.

De H. Mis is een OFFER, d.i. een geschenk aan God; wij bieden de Vader het Lichaam en Bloed van zijn geliefde Zoon aan.
Wij genieten dit voorrecht, omdat wij krachtens het Doopsel levend met Christus zijn verbonden: **zijn offer is ook het onze.**
Wees daarom niet enkel toeschouwer, maar leef mee met de heilige handeling aan het altaar; **innerlijk** op de eerste plaats, maar ook **uiterlijk** door zang en houding.
Wijd bij de **offerande** uw leven van arbeid, zorg, ontspanning en tegenslagen aan God; bij de **consecratie** wordt dit levensoffer opgenomen in het allerkostbaarst offer van Christus en samen daarmee genadig door de Vader aanvaard.
Neem zo dikwijls mogelijk deel aan de offermaaltijd, de **H. Communie**; hier ontvangen wij de krachtige Spijs, om als volwaardige christenen te kunnen leven.
Laat met de daad zien, dat wij als gedoopten—speciaal nog als parochie—**één gezin** vormen van broeders en zusters.

De Misweekleiders:
Adr. v. d. Ven, Clem. v. d. Berg, Berth. v. d. Braak
Norbertijnen der Abdij van Berne
te Heeswijk (N.Br.)

62.

63. *Goede Vrijdag. 1949.*

Welk een veranderingen, "als men zich herinnert hoe enige jaren geleden bij de plechtigheden in de Goede Week de kerk nauwelijks half bezet was, terwijl nu bij deze en andere gelegenheden de kerk tot in de uiterste hoeken gevuld is.
Zo was het ook gedurende de nachtelijke plechtigheden van Zaterdag op Zondag. De parochianen hebben zich gevoeld als de eerste christenen, die de nacht wakend doorbrachten in voorbereiding voor het grote feest van de Opstanding.
Indrukwekkend was het wijden van het nieuwe vuur, het ontsteken van de Paaskaars en de lichtprocessie door de donkere kerk, het wijden van het water en het opnemen van twee jonge wereldburgers als lid van de kerk.
Als om goed één uur de gelovigen de kerk verlaten, keren zij voldaan in de beste Paasstemming naar huis om in even grote getale terug te keren voor de niet minder plechtige Hoogmis."

Niet lang hierna, op 23 mei '49 werden twee nieuwe klokken de toren ingetrokken. Het was een cadeau van de parochianen bij gelegenheid van het zilveren priesterfeest van hun pastoor op 10 juni '47. Tijdens de receptie werd de jubilaris een bedrag van *f* 6500 aangeboden.

De verplaatsing van het hoofdaltaar zou nog een staartje krijgen. In 1950 zou de kerk 60 jaar bestaan en op het priesterkoor stonden drie altaren de kerk onwaardig.

64.
De klokken zijn gearriveerd. Geschenk b.g.v. zilveren priesterfeest van pastoor de Louw. 1949.

65.
De ene klok is weldra in bezit genomen door Pietje Smits en Leo Kievits.

66.
De andere klok is voor de meisjes. Jeanne Bullens houdt stand.

In een brief aan de bisschop schrijft De Louw:

Uden, 7 April 1949

Hoogw. Excellentie

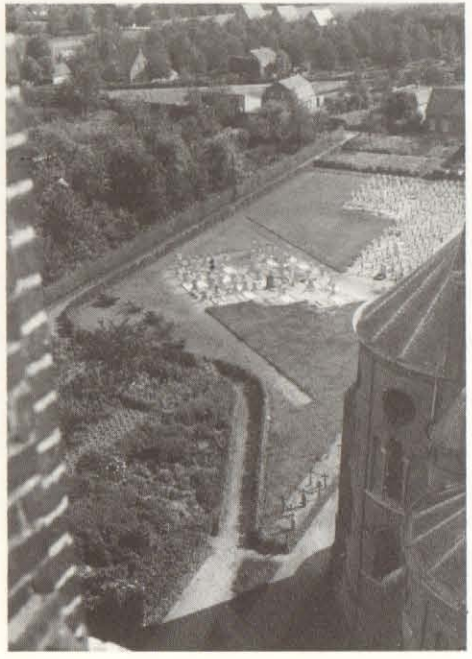
We willen trachten bij die gelegenheid de parochie als feestgave te doen aanbieden een hoofdaltaar met twee zijaltaren ....
We wilden nu het hoofdaltaar laten maken enkel van een grote mensa en het Sacrament verplaatsen naar een van de nieuwe zijaltaren.
Reden voor een nieuw hoofdaltaar is, dat de mensa van het oude altaar bij het verplaatsen is gebroken, zodat we nu geen eigenlijk hoofdaltaar meer hebben.
Reden om bij deze gelegenheid het H. Sacrament op een zijaltaar te brengen is, dat het oude priesterkoor nu benut wordt voor de kinderen (drie à vierhonderd). Deze kunnen wegens de grote omvang van het tabernakel ons slecht in de H. Mis volgen.

Van Uw Hoogw. Excellentie
de ootm. dn.
Th. de Louw

Zijne Excellentie aarzelde - het tabernakel moest een duidelijk herkenbare plaats hebben - maar ging toch accoord met het voorstel.
Of de pastoor ooit spijt gehad heeft van dit initiatief is niet bekend, maar voor een ingetogen, op de misgebeden geconcentreerde celebrant moet het bepaald geen pretje zijn geweest zo'n lange tijd enkele honderden levendige kinderen in het gezichtsveld te hebben.

Op de dag van de herdenking van het zestigjarig bestaan van de kerk hadden de parochianen ongeveer *f* 7000 bijeengebracht voor het geschenk, het restant werd aangevuld door het kerkbestuur.
In '51 werden de altaren gehouwen door Uyterwaal en op 7 oktober van dat jaar werd het hoofdaltaar door Mgr. Mutsaerts geconsacreerd in aanwezigheid van vele genodigden.
De St. Jozefkapel was Sacramentskapel geworden, de Mariakapel werd gereserveerd voor het H. Hart.

Ondertussen was de architect al bezig geweest een tekening te maken voor nieuwe ingangen aan de dwarsgang van de kerk. De pastoor wilde de kerkgangers zo snel mogelijk de kerk uit krijgen vooral in oorlogstijd.
De bisschoppelijke bouwcommissie was echter niet onder de indruk van dat argument en vond dat de kerk genoeg uitgangen had.
Toen de Louw het over een andere boeg gooide en aanvoerde dat de bestaande toegangen nauwelijks te gebruiken waren vanwege de tocht, kreeg hij het advies deze toegangen dan maar te voorzien van tochtportalen.
Voorlopig liet hij de portalen even rusten.
De pastoor ging zijn aandacht eerst richten op het vergroten van de sacristie en aan die kant iets doen aan de toegang tot de kerk. Tevens wilde hij een oplossing zoeken voor het probleem, dat het kerkhof onder de diensten niet kon worden afgesloten, omdat de kinderen alleen via het kerkhof hun zitplaatsen konden bereiken.

67.
Het oude kerkpad, verbinding tussen Odiliapeel en Kerkstraat, verdwijnt. 1954.

De plannen waren in '53 zover gerijpt dat een aanvraag voor de vergroting naar de bisschop kon.
In deze plannen kreeg de achterkant van de nieuwe sacristie een ingang voor de kinderen; de noodgang werd verbouwd tot ingang voor de gelovigen en priesters; het oude kerkpad werd afgesloten en een nieuw werd aangelegd, dat langs de sacristie liep.
In '54 werd dit werk gedaan en een jaar later werden de zijingangen voorzien van tochtportalen.
En toen was het programma, zoals dat in de vergadering van het kerkbestuur van 12 april '43 door pastoor de Louw was ontvouwd, geheel gerealiseerd, op de verbindingsgang tussen pastorie en kerk na.
Wanneer en waarom hij dit laatste idee heeft laten vallen is niet bekend. Vrij zeker is, dat dit plan geen genade zou hebben gevonden in de ogen van de bisschoppelijke bouwcommissie.

In december '58 werden de gemetselde communiebanken nog vervangen door hardstenen en verschenen er ambo's aan weerszijden van het altaar, waarvan de smeedijzeren hekjes werden vervaardigd door leerlingen van de Udense L.T.S. en de 16 taferelen door Uyterwaal te Utrecht.
Ongeveer in dezelfde tijd kreeg de doopkapel een travertin wandbekleding.

Pastoor de Louw en het Udens onderwijs

Ondanks de geweldige hoeveelheid energie, die pastoor de Louw in de verbouwing van de kerk heeft gestoken, zal hij toch niet in de herinnering van de Udenaren blijven voortleven als de "Kerkverbouwer". Zijn naam zal meer verbonden blijven aan het Udens onderwijs.
Bij zijn komst in Uden vond de pastoor het lager onderwijs goed geregeld: er was een jongens- en een meisjesschool, beide met acht jaarklassen.
Wilde de jeugd na zes jaar iets anders dan 7e en 8e klas, dan konden de jongens nog terecht op de R.K. ULOschool. Voor alle ander onderwijs moest men naar Veghel of een andere plaats.
Pastoor de Louw schatte het aantal kinderen dat in het schooljaar '43-'44 met de trein naar Veghel reisde op 80; de meisjes gingen er naar de huishoudschool of de ULO, de jongens leerden er het ambacht van timmerman of meubelmaker.
Hij had daar graag verandering in gebracht. Aan een eigen huishoudschool hoefde hij, zolang de oorlog voortduurde, niet te denken en voor een meisjes-ULOschool waren er niet genoeg leerlingen.
Wat wél was te realiseren: meisjes toelaten tot de jongensschool.
De pastoor vroeg de bisschop verlof per brief van 30 maart 1944. In een memorie van toelichting somde hij de redenen voor zijn verzoek op:

1. *de grote zedelijke gevaren verbonden aan het reizen per trein van jongens en meisjes onder elkaar;*
2. *deze gevaren worden door de ouders groter geacht dan de gevaren verbonden aan een gemengde MULO-school...;*

3. *ook voor de ouders, die hun jongens moeten zenden naar Veghel wegens het ambachtonderwijs zou het een grote geruststelling zijn, wanneer zij weten, dat geen meisjes van dezelfde leeftijd met de trein reizen;*
4. *...*
5. *meerdere ouders, die hun kinderen wegens de gevaren niet naar Veghel willen zenden, worden gedwongen hun meisjes naar kostscholen te zenden, of moeten wegens de kosten helemaal afzien van verder onderwijs voor hun meisjes;*
6. *aan het bestaande schoolgebouw zelf kunnen reeds eenige verbeteringen in verband met opname van meisjes worden aangebracht, zoals een aparte ingang, speelplaats, enz. ....*

Bisschop Mutsaerts wilde hem dit verlof niet onthouden, vanwege de uitzonderlijke omstandigheden, maar

"Wij verbinden evenwel hieraan de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de lessen aan jongens en meisjes afzonderlijk zullen moeten worden gegeven en in een afzonderlijk lokaal, terwijl ook de speeltijden afzonderlijk op den lesrooster moeten worden vermeld."

De pastoor was wel even onthutst door dit antwoord. De hoogeerwaarde gaf met de ene hand en nam het gegevene met de andere hand terug.
Aan de gestelde voorwaarde was onmogelijk te voldoen.
"Mag ik concluderen, dat nu de hoofdzaak is toegestaan, onmogelijke voorwaarden als niet bestaand kunnen worden beschouwd?" zo vroeg hij een bevriende onderwijsman.
Hoe De Louw de zaak verder gespeeld heeft, is niet meer te achterhalen, feit is wel, dat de meisjes nog hetzelfde jaar zijn toegelaten tot de ULOschool in Uden.

"De moeder baart in grote nood, maar als het kind geboren is, vergeet zij haar barensweeën en verheugt zij zich een nieuw mens ter wereld te hebben gebracht !"

Zo begon pastoor de Louw zijn feestspeech bij de opening van de nieuwe huishoudschool "St. Anna".
De oprichting van die school was moeizaam verlopen.
Tot 1941 had de afdeling onderwijs van de N.C.B. te Tilburg landbouwhuishoudcursussen georganiseerd voor de wat oudere dochters van de boerengezinnen.
In '41 werden de bonden door de Duitsers onder toezicht gesteld, waarop de bonden leegliepen en de bisschoppen het lidmaatschap verboden.
De cursussen werden niet meer gegeven; de leraressen wilden niet in het gareel van de bezetter lopen.
Toen na de bevrijding de toestand wat genormaliseerd was, begon men in Uden te denken aan huishoud- en landbouwonderwijs. (Zo ook in Tilburg.) Het landbouwonderwijs kon men wel aan de N.C.B. overlaten, met het huishoudonderwijs was het anders gesteld. In het beste geval zou die bond een school voor landbouwhuishoudonderwijs oprichten, maar wat moeten de dochters van middenstanders en arbeiders aan met kennis van het voederen van koeien en kalveren, varkens en ander vee, dacht men in Uden.
In de St. Petrusparochie was bovendien het percentage boerengezinnen al gedaald onder de 40% en dat percentage zou alleen maar verder dalen.
De standorganisatie voor middestanders stuurde in januari '46 een verzoekschrift naar de gemeente om een dagschool voor algemeen huishoudonderwijs op te richten en een paar weken later kwam eenzelfde verzoek bij B & W binnen, ondertekend door de drie standsorganisaties van boeren, middenstanders en werklieden, die in een gezamelijke vergadering hiertoe besloten hadden.
Ook werden er afspraken gemaakt om te komen tot een stichting, die rijkssubsidie zou vragen voor de school in oprichting.
Pastoor de Louw verzekerde zich van de steun van het gemeentebestuur, de inspectrice van het huishoudonderwijs en de bisschop. Hij was in feite de drijvende kracht achter de wens van de standsorganisaties.
Toen ging het hoofdbestuur van de N.C.B. moeilijk doen, waarop de plaatselijke kring van de bond zich uit het beraad terugtrok uit vrees, dat de oprichting van de landbouwschool gevaar zou lopen.
De N.C.B. was namelijk doende een eigen landbouwhuishoudschool op te richten waaraan men in Uden weinig behoefte voelde. Na twee gesprekken tussen afgevaardigden van de N.C.B. en de belanghebbenden in Uden kwamen de partijen niet tot elkaar.

Daarop vroeg de pas opgerichte stichting voor huishoudonderwijs aan de gemeenteraad te willen verklaren, dat ze de oprichting en instandhouding van een huishoudschool nodig oordeelden en dat de behoefte aan landbouwhuishoudcursussen te geven door de N.C.B. niet meer bestond.
Op 29 maart reageerde de raad positief op het verzoek, ook de boeren, die in de raad zitting hadden.

Niets kon een behandeling van de subsidieaanvraag door het ministerie nog in de weg staan, zo dacht men in Uden en men verwachtte, dat de huishoudschool in januari '47 zou kunnen starten.
Er volgde een lange stilte.
Een bezoek van De Louw aan het ministerie van onderwijs leverde niets op. Ook de jaarwisseling 46/47 bracht geen nieuws.
Pas in de zomer van '47 liet de onderwijsminister, J. Gielen, wat van zich horen in antwoord op een vraag van het gemeentebestuur.
De minister schreef van het hoofdbestuur van de N.C.B. vernomen te hebben, dat het besluit van de gemeenteraad zonder overleg met de N.C.B. tot stand was gekomen en dat hij om die reden de subsidieaanvraag niet in behandeling kon nemen.

Hoe de belanghebbenden in Uden zich voelden, laat zich denken.
Het uitvoerige antwoord van burgemeester van Kemenade begon met de ijzige zinsnede: "Wij hebben met bevreemding kennis genomen van uw schrijven."
Hierna was de rol van de N.C.B. in deze kwestie uitgespeeld, althans in Den Haag.

Er bleef nog één instantie over, waar het hoofdbestuur zijn invloed nog niet had aangewend en dat was het bisdom.
Op een audiëntie maakten de argumenten van de afgevaardigden zoveel indruk op de bisschop, dat deze aan pastoor de Louw schreef:

"Waren Wij daarvan destijds op de hoogte geweest, dan hadden Wij Ons schrijven stellig anders geformuleerd.
Het wil Ons voorkomen, dat U het best doet met naar een overeenstemming met de N.C.B. te streven."

De bisschop sloot een verslag van de audiëntie bij de brief in. Het verweer daarop van De Louw was eenvoudig, trefzeker en afdoende. De bisschop drong niet langer aan.

Op 24 januari 1948 kwam eindelijk het verlossende bericht van de minister: hij zou de subsidieaanvraag weer in behandeling nemen.
Op 3 augustus volgde de koninklijke goedkeuring. Op 1 september ging de dagcursus van de huishoudschool van start.

Bij de opening van de school in november vervolgde pastoor De Louw zijn speech met de zin:

"En naarmate de barensweeën groter waren, des te groter is de liefde voor haar kind."

Wat hem betrof sans rancune. Hij werkte vlot mee aan de door de N.C.B. te geven huishoudcursusen voor boerenmeisjes.
Aan de andere kant liet het hoofdbestuur van de N.C.B. verstek gaan bij de oprichting van de landbouwschool. Deze school werd een kind van de Udense kring van boeren en het gemeentebestuur.

Toen de minister in januari '48 meldde, dat de subsidieaanvraag voor de huishoudschool weer in behandeling zou worden genomen, begon men in Uden vol goede moed aan de volgende fase: de ambachtsschool.
Wilden de industrialisatieplannen van de gemeente slagen, dan moest de industrie zo snel mogelijk goed opgeleide vakmensen kunnen aantrekken.
Door de drie standsorganisaties werd een stichting opgericht met pastoor de Louw als voorzitter, die een aanvraag indiende voor subsidie.
Ook bij deze aanvraag kwam er oppositie, ditmaal van de zijde van de inspectie. Het verweer kwam deze keer van het gemeentebestuur.
De koninklijke goedkeuring werd in '51 verkregen. De r.k. lagere technische school "St. Eloy" kon op 1 september van dat jaar haar poorten openen voor 60 leerlingen, die onderwijs kregen in een industriehal, op de zolder van de St. Petrusschool, in het Oud-College en in het parochiehuis, dat was omgebouwd tot gymzaal.

In '55 konden de leerlingen een nieuw schoolgebouw betrekken. Bij de opening hiervan kon pastoor De Louw zijn speech weer beginnen met:

"De moeder baart in grote nood ..."

Nog enkele onderwijsfeiten uit die tijd in het kort:

1946: De St. Petrusschool wordt gesplitst in St. Jozefschool met hoofd H. Klösters en St. Petrusschool met hoofd H. Schenk.
1947/'48: De door oorlogshandelingen afgebrande St. Petrusschool wordt herbouwd. Het zou het meest intensief gebruikte gebouw van Uden worden. Het gaf, behalve aan de eigen jeugd, ook onderdak aan kleuters en aan leerlingen van de landbouwschool, van de L.T.S. van de avondnijverheidsschool en de zolder diende enige tijd als woonruimte voor een van de directeuren van de L.T.S.
1949: Verbouwde ULO-school in de Kruisherenstraat wordt als St. Jozefschool ingezegend.
1950: Het ULO krijgt een nieuw gebouw in de Odiliastraat.
1951: De B.L.O.-leerlingen verhuizen naar een nieuw gebouw aan de pastoor Spieringstraat.
1953: St. Jozefschool te klein. Op voorstel van burgemeester van Kemenade worden plannen gemaakt een nieuwe school op te richten in de nog te stichten nieuwe parochie Pius X en van de St. Jozefschool de meisjesschool van de oude parochie te maken.

67a.
De Petrusschool werd in september 1944 door de Duitsers in brand gestoken.
Ook het Missiehuis ging toen in vlammen op.
(De foto is genomen vanaf de molen van Jetten.)

Ondanks de uitbreiding van de voorraad klaslokalen was er steeds weer gebrek aan goede lokaliteiten. Het was elk jaar een geweldig geschuif.
Voordat het schooljaar 1954-55 begon, verscheen het volgende bericht in de St. Jansklokken:

Woensdag 1 September beginnen vrijwel alle scholen. Voor zover thans bekend, alle scholen van gewoon lager onderwijs voor jongens en meisjes; verder Ulo-school, Huishoudschool en Ambachtsschool.
Het is weer een uitzoeken geweest, om allen weer behoorlijk onder te brengen. Door vermeerdering van het aantal leerlingen hebben alle scholen van het Lager Onderwijs recht op een leerkracht meer. Gevolgd dat een klas van de meisjesschool en een klas van de St. Jozef-school onderdak krijgen in de nieuw-gebouwde sacristie.

De St. Petrus-school kon zich zelf redden, maar met het gevolg, dat de kleuterklas er uit moet. Deze laatste is ondergebracht in een lokaal van de B.L.O.-school. Bovendien is men in onderhandeling, om nog twee kleuterklassen onder te brengen in het station. Definitief kan hieromtrent op het ogenblik nog niets worden meegedeeld.
De Ambachtsschool krijgt een praktijk-lokaal bij in het Oud College, maar daarvoor moest de leesbibliotheek weer worden verplaatst naar huize "De Roos", Helenastraat 27, met de moeilijkheid, dat ze zodanig moest worden ingericht, dat dezelfde kamer tevens kon dienen voor wachtkamer tijdens consultatie-bureau van het Wit-Gele Kruis. In verband hiermede is er aanstaande Zondag geen gelegenheid voor het uitlenen van boeken.
Vanaf 1 September is er gelegenheid voor mannen en jongens, zich aan te melden voor de avondnijverheidsschool in het kantoortje van de St. Petrusschool. De Huishoudschool zit vol gepakt. Men kan de lesrooster bijna niet samengesteld krijgen. Om enkele cijfers te noemen: de dagschool telt meer dan 100 leerlingen; de Mater Amabilis-school, aan de Huishoudschool verbonden, telt in haar drie cursussen 305 leerlingen. Deze laatste afdeling heeft voor haar verenigingswerk nog een mooi nieuw-ingericht lokaaltje in het Oud-College. Jammer dat er niet meer gelegenheid is, om nog andere dan de reeds aangemelde cursussen in de Huishoudschool te organiseren. Doch hebt met alles nog een jaar geduld. De gemeente is thans bezig met het bouwen van 39 lokalen ineens n.l. 14 voor Huishoudschool, 12 voor Ambachtsschool, 12 voor Halschool van L.O.-jongens en 1 lokaaluitbreiding aan de Uloschool. In deze lokalen zijn drie gymnastiekzalen opgenomen, zodat ook aan deze tak van onderwijs in de toekomst meer aandacht kan worden besteed.
Voor dit versneld tempo in de nieuwbouw zeggen wij de gemeente hartelijk dank. Niet minder dank moeten wij betuigen aan de hoofden van de diverse scholen, besturen van Leesbibliotheek en Wit-Gele Kruis voor de sportiviteit, die zij betonen, in elkaar te helpen. Men moet goed begrijpen, dat het niet pleizierig is buiten het eigen onderwijs andere scholen in hun gebouwen toe te laten. Dat eist veel aanpassingsvermogen en offers.
De leerlingen van alle scholen worden met hun onderwijzend personeel uigenodigd Woensdag half 9 in de kerk te komen, om het nieuwe schooljaar te beginnen met een H. Mis ter ere van de H. Geest.

Denkt deze week aan de eerste Vrijdag met z'n Avondmis tot eerherstel aan het Goddelijk Hart van Jezus en aan de eerste Zaterdag met eerherstel aan het Onbevlekt Hart van Maria, zoals U de laatste weken is uitgelegd.

In 1956 worden de drie nieuwe schoolgebouwen officiëel geopend en ingezegend: de Pius X-school, de huishoudschool en de L.T.S.
Hierna zou in de eigen parochie nog een nieuw gebouw voor de St. Jozefschool volgen en een nieuwe kleuterschool en voor de nieuwe parochies nog enkele lagere en kleuterscholen.
En elk jaar werden de bestaande scholen uitgebreid, want het oude kerkdorp Uden groeide en groeide ....

68.
De eerste steenlegging van de L.T.S. St. Eloy. 1954.

69. De inzegening van de Pius X-school in 1956 door Mgr. M. Oomens.

70. De inzegening van de huishoudschool St. Anna in 1956 door Mgr. M. Oomens, vic. gen. van het bisdom.

De nieuwe parochies

Het volgende staatje, ontleend aan een rapport van het bisdom uit 1963, zal dit duidelijk maken.

St. Petrusparochie

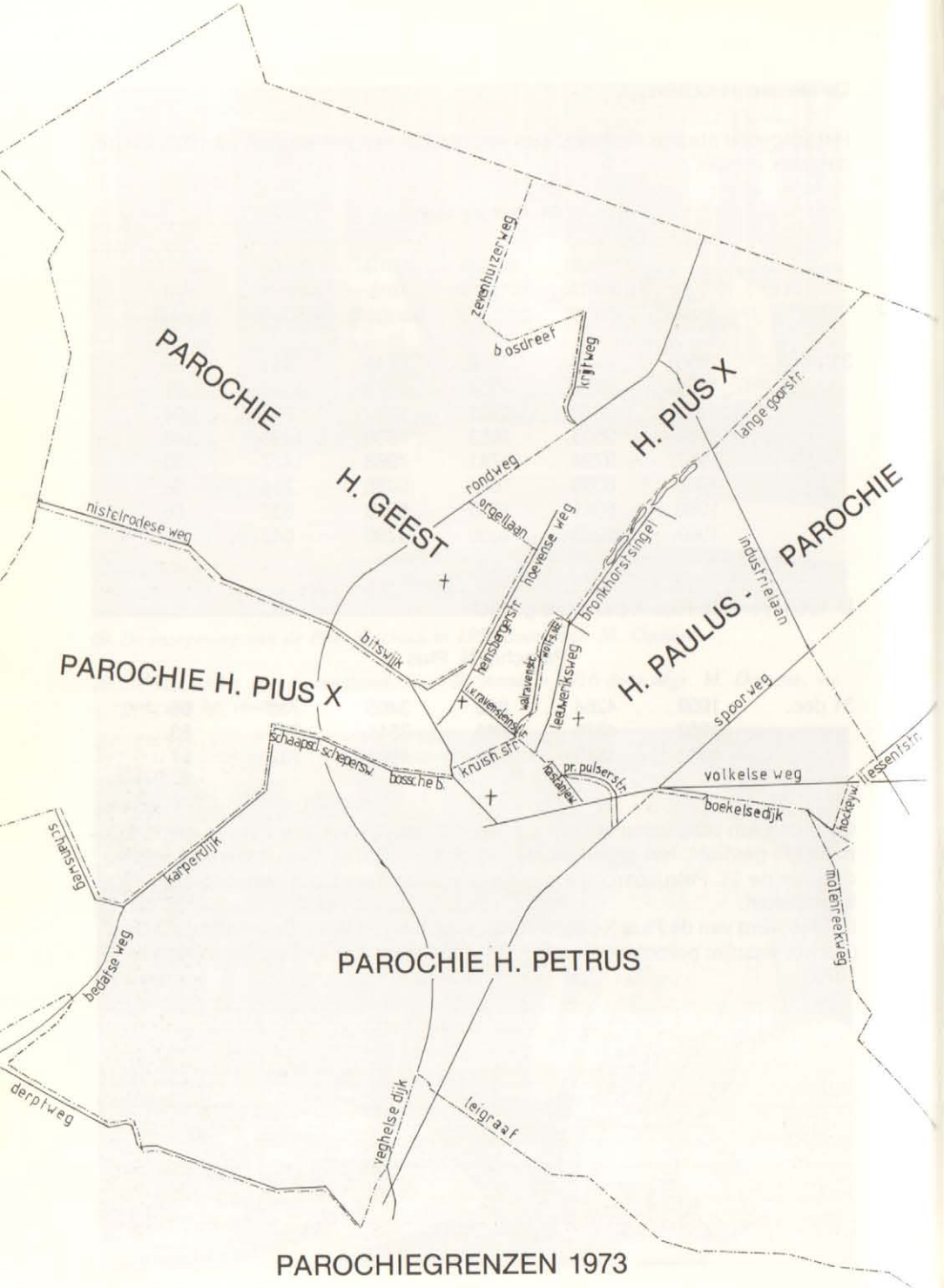
	jaar	totaal aantal zielen	aantal kinderen ben. 7 jr.	aantal kerk-gangers	aantal schoolg. kinderen	aantal non-pasch.
31 dec.	1950	7673	1458	6115	1041	6
	1952	8012	1537	6475	1123	37
	1954	8673	1651	7022	1263	94
	1956	9503	1653	7850	1396	146
	1957	9724	1741	7983	1427	139
	1958	6059	1044	5015	714	68
	1960	6081	1053	5028	832	66
	1962	5950	1000	4750	842	100

In 1958 werd de Pius X-parochie gesticht.

Parochie H. Pius X

31 dec.	1959	4264	859	3405	735	65
	1960	4375	864	3511	727	63
	1962	4845	785	4060	737	57

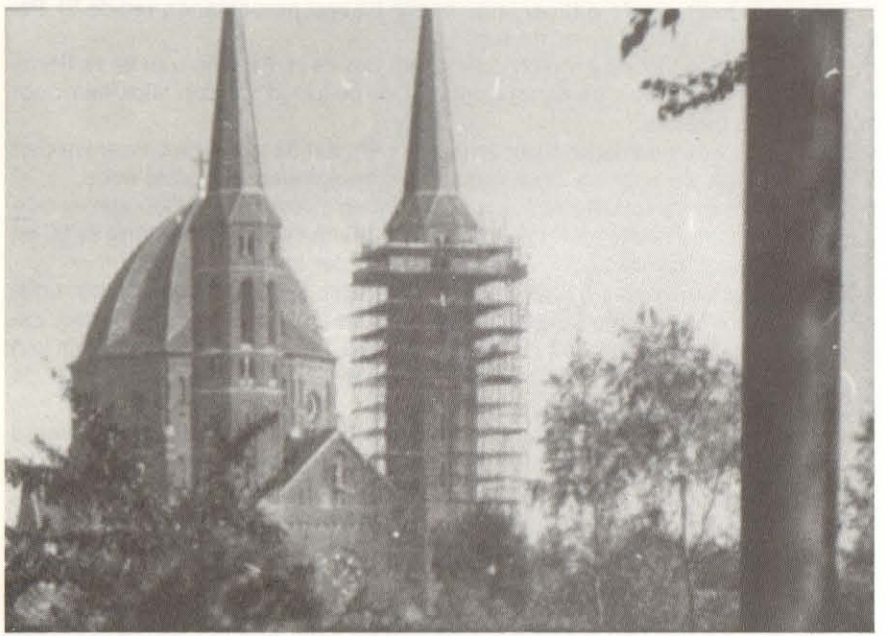
Op grond van prognoses van het gemeentebestuur van Uden werd in 1963 de 3e parochie gesticht. Het grondgebied van de parochie H. Paulus werd afgescheiden van de St. Petrusparochie. De nieuwe parochie startte met ongeveer 2500 katholieken.
In 1965 werd van de Pius X-parochie de parochie van de H. Geest afgescheiden. (Zie het kaartje: parochiegrenzen 1973, getekend naar een gemeentekaart van 1976.)

De restauratie van de torens

Zeventig jaar na de ingebruikneming van de kerk warende torens aan restauratie toe.
Er werd studie gedaan naar twee mogelijkheden.
Wilde men de torens op de oorspronkelijke hoogte handhaven, dan moesten ze worden rechtgezet en versterkt; met het nodige onderhoud zou dat een bedrag van twee ton gaan vergen.
De tweede mogelijkheid was de torens afbreken tot de nok van het middenschip; dit werk werd geraamd op *f* 120.000,–.
Voor pastoor de Louw kwam vanwege de genoemde kosten het inkorten van de torens het meest in aanmerking. Hij overlegde met deze en gene en kreeg geen overtuigende bezwaren te horen.
Architectonische bedenkingen waren er ook niet volgens ir. C. Geenen.
Zo zouden deze overwegingen vrij gemakkelijk naar het besluit geleid kunnen hebben het uiterlijk van de kerk grondig te veranderen.

Toch werd de pastoor tot andere gedachten gebracht. Dat gebeurde op een vergadering waarbij behalve de pastoor en zijn architect ook twee vertegenwoordigers van de bisschoppelijke bouwcommissie en kapelaan Lingg aanwezig waren.

71. De restauratie van de torens in '61, '62, en '63.

Op de uiteenzetting van ir. Geenen, dat een koepelkerk best zonder toren kon, gezien de vele voorbeelden die in Europa te vinden waren, volgde een betoog van kapelaan Lingg, waarin hij zei, dat het hier in Uden niet ging om zomaar een koepelkerk, maar om een koepelkerk van Weber, die zijn inspiratie uit de romaanse stijlperiode van het Rijnland had gehaald. En daarmee werden de torens gered!

Aannemer W. v.d. Pas uit Oss voerde in de jaren '61, '62 en '63 de restauratie van de torens uit en bouwde daarna het portaal aan de hoofdingang van de kerk naar tekening van ir. Geenen.
Er kwam in die tijd ook nog een nieuw uurwerk met verlichte wijzerplaten aan drie zijden van de zuidelijke toren.

Meer dan duizend jaar lang behoorde in Nederland en elders een godshuis hoog te zijn, althans zo hoog als de financiële middelen toelieten.
Dat streven naar hoogte kwam tot uiting in de hoogte van de toren(s) en de hoogte van de gewelven.
Men had er spirituele redenen voor, maar ook zeer aardse.
Aan dat streven kwam een eind, in Uden rond 1960. De religieuze gevoelens die de voorvaderen nog bewoog hoge torens te bouwen, waren verdwenen, getemperd of verinnerlijkt.
Een andere beleving van het geloof diende zich aan.

De veranderingen in de geloofsbeleving

In de tweede helft van de vijftiger jaren begon bij veel parochianen van de St. Petrusparochie de "geloofsijver" te tanen.
De bijeenkomsten van de Aartsbroederschap van de H. Familie, van de H. Familie voor moeders en van de congregaties voor de jeugd werden elke keer door minder leden bezocht.
Rond 1960 was de deelname zover teruggelopen, dat de leden niet meer werden bijeengeroepen. Zo stierven deze kerkelijke verenigingen een stille dood.
Ook de eeuwenoude traditie van de processies verdween; de St. Odiliaprocessie werd in '59 voor het laatst gelopen, de processie van de H. Kruisvinding in '60 en in '64 was de laatste bidtocht voor de vruchten der aarde.
De Sacramentsprocessie zou eenzelfde weg gaan. De organiserende commissie had er veel energie en creativiteit ingestoken deze processie wat meer cachet te geven, maar het mocht niet baten. In 1965 ging ze haar laatste gang: van het plein voor de St. Jozefschool, waar het rustaltaar stond opgesteld, naar de Pius X-kerk.
Nadien werd er nog enkele jaren op Sacramentsdag of in het weekend daarna een openluchtmis opgedragen, maar ook hieraan kwam een eind.

Deze verschijnselen zouden de inleiding gaan vormen van een veel fundamenteler proces, dat zou uitmonden in het niet meer of niet meer geregeld praktizeren van het merendeel van de katholieke Udenaren.
Dezen stonden hierin niet alleen; rijen boeken en dozen vol knipsels uit kranten en tijdschriften getuigen ervan, dat heel de westerse wereld met deze cultuurbreuk te maken kreeg.

72. Een van de laatste Sacramentsprocessies gaat voorbij de Kruisherenkapel.

73.
Openluchtmis bij de St. Jozefschool. 1965.

Na het loslaten van de oude tradities konden nieuwe initiatieven geboren worden.
In de huwelijksmissen eerst, later in alle diensten, ging de celebrant achter het altaar staan en wendde zijn gezicht tot de aanwezigen.
In september '66 werd er in de St. Petrus heel voorzichtig een begin gemaakt met een mis in de volkstaal.
Honderden jaren had de priester zijn gebeden in het latijn gezegd. De kerkgangers baden op hun eigen wijze, meestal de rozenkrans. Het Romeins Missaal mocht nog niet in de moderne talen gedrukt worden.
Pas in 1897 liet paus Leo XIII toe, dat de leek in zijn eigen taal kon gaan lezen, wat de celebrant in het Latijn bad.
Hierna moest het er een keer van komen, dat de priester de taal van zijn eigen volk ging gebruiken.
Door toedoen van het Tweede Vaticaans Concilie gebeurde dit ruim zestig jaar later.
Omdat de priester zich onder de diensten rechtstreeks kon wenden tot de gelovigen, ontstond er vanzelf een band, dé voorwaarde voor alle gemeenschap.
De celebrant kwam tussen de gelovigen te staan, werd één van hen. Aan hem kwam de taak toe te verwoorden, wat er gezegd moest worden.
Hij kon nu ook leken uitnodigen te komen voorlezen en voorbidden.
Tegenwoordig scharen deze zich tevens achter de altaartafel om samen met de priester communie te houden en om daar de Hosties in ontvangst te nemen, die ze aan de andere aanwezigen gaan uitreiken: eenvoudig, ernstig en zonder scrupules.
Een communiebank is daarbij overbodig.
Ook overbodig is de preekstoel. Het zou niet meer begrepen worden, als de voorganger zich daarop zou terugtrekken.

In dezelfde tijd verdween de behoefte aan een persoonlijke biecht vrijwel geheel.
Er ontstond een nieuwe vorm van schuldbelijdenis: de gemeenschappelijke boeteviering.
Van de biechtstoelen wordt nu bijna geen gebruik meer gemaakt.

De schilderingen

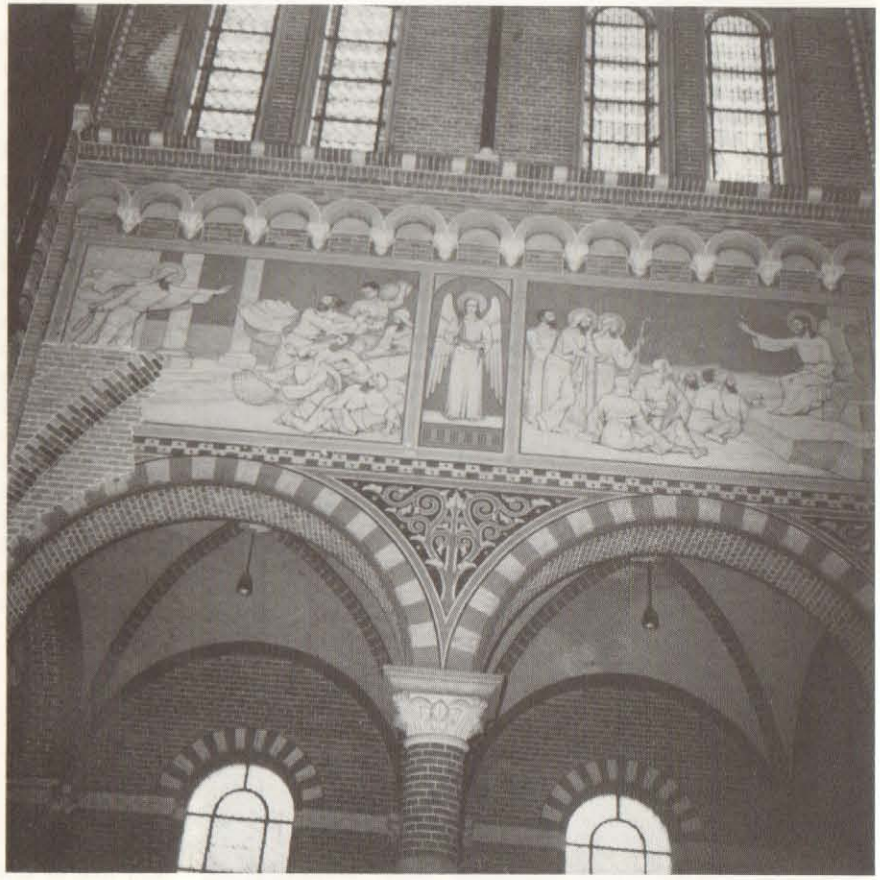
In de jaren 1962/66 werd een deel van de muurschilderingen in de kerk weggehaald.
Een verslaggever schreef daarover:

> *"Men was indertijd vol bewondering voor het geschilderde, men vond er de kerk veel en veel mooier om ... Thans brengt men alles in de oude trant terug en men vindt dat de kerk er weer mooier van wordt, wat inderdaad ook het geval is."*

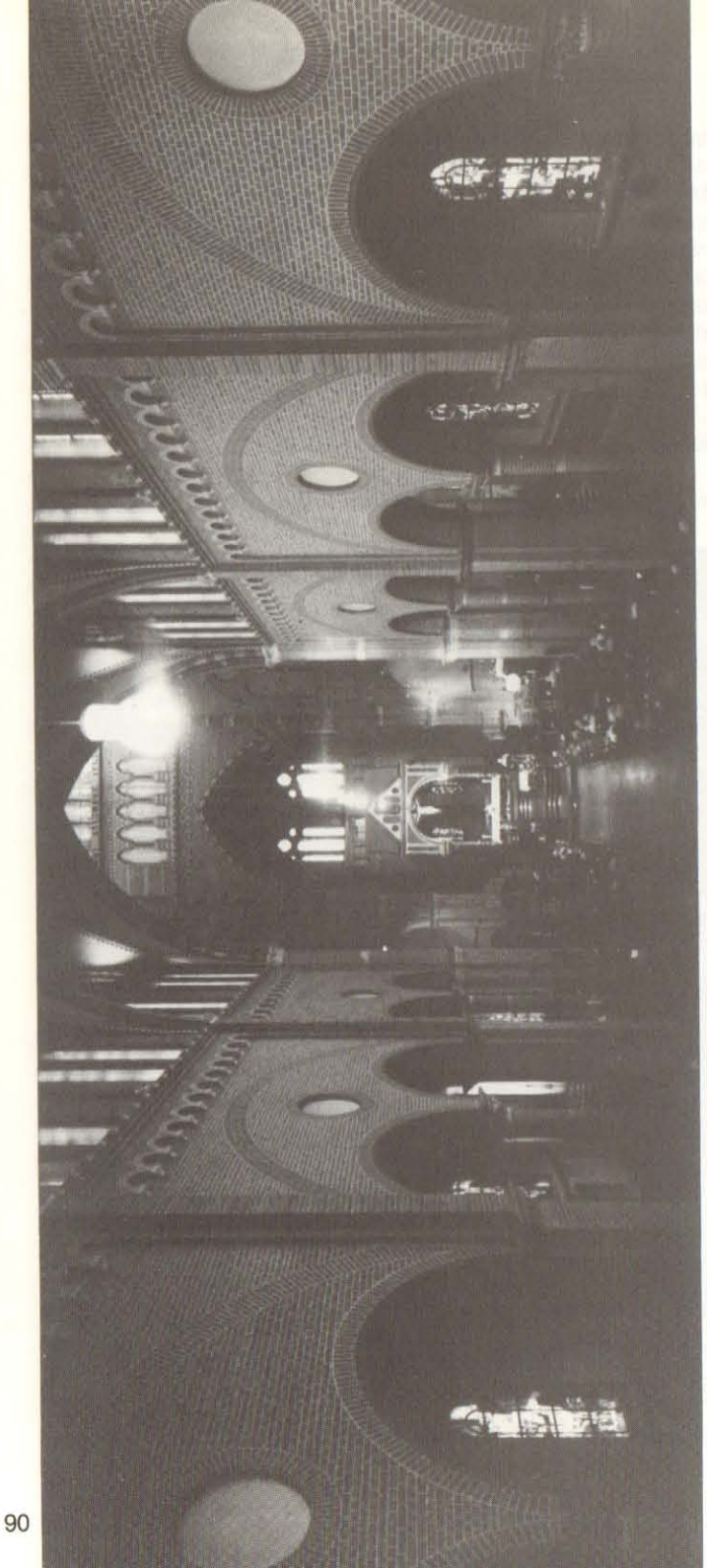
Door de schilderingen in het schip en het priesterkoor werd de architectuur van de kerk verborgen.

Na het verwijderen van de rechthoekige afbeeldingen kwam de ronde belijning van de wanden van het gebouw te voorschijn; het werd weer duidelijk hoe de architect zich zijn bouwwerk gedacht had.
Zou het verwijderen van de schilderingen misschien verstaan kunnen worden als een symbool van een innerlijk proces, namelijk het verwijderen van de (voor de moderne mens niet wezenlijke) aanslibsels van eeuwen om zo de kern van de christelijke boodschap aan het licht te brengen?
Zo ja, dan is het ook beter te begrijpen waarom men de schilderingen in de koepel spaarde; deze verduisteren niet, integendeel, ze volgen het omhoogstrevende lijnenspel van de koepel, het architectonische hart van het gebouw.

(Zie ook bladzijde 129.)

74. Het begin van de verwijdering van een deel van de schilderingen in de St. Petruskerk. 1962.

75.
''Men vond de kerk er weer mooier op geworden.''

De parochieraad

Ook op pastoraal en financiëel gebied werden de leken meer bij het kerk-zijn betrokken.
Op 8 november 1961 werd de parochieraad opgericht volgens de wens van bisschop W. Bekkers, de opvolger van Mgr. W. Mutsaerts.
Bij zijn ambtsaanvaarding, op 7 juli '60 had Mgr. Bekkers in een herderlijk schrijven de grote lijnen aangegeven voor zijn komend episcopaat. Zo pleitte hij voor samenwerking tussen leken en geestelijken en beloofde hij collegialiteit aan zijn priesters.
Hij liet er geen gras over groeien. Door zijn warmte en enthousiasme had hij binnen een jaar priesters en leken voor zijn ideeën gewonnen.
Hij maakte geen geheim van de financiële nood, waarin zijn bisdom zou komen te verkeren, als het - meegaande met de tijd - aan alle verplichtingen zou blijven voldoen. Met name de bouw van nieuwe kerken had zijn grote zorg.
Van alle kanten werd hem medewerking toegezegd.
In een herderlijke brief, die van deur tot deur werd verspreid, zette hij zijn zorgen uiteen en deed hij op elke katholiek persoonlijk beroep een steentje bij te dragen.

Intussen was er hard gewerkt in de parochies en in de St. Petrus kwam op de genoemde datum de parochieraad tot stand, die mede verantwoordelijk zou worden voor het pastorale en financiële beleid.
Bij de brief van de bisschop aan de gelovigen had de parochieraad een begeleidend schrijven gevoegd met daarin een uitwerking van de door de bisschop gevraagde bijdrage. Daarin stelde de P.R. voor dat elk gezin 1 à 2% van het inkomen zou offeren en schafte tegelijkertijd een aantal geldinzamelingen af, zoals op een na, alle collectes op zondag, de omgangen van de geestelijken, de vergoedingen bij rouw- en trouwdiensten, de giften bij doop en kerkgang.
In korte tijd was er een netwerk opgezet van wijkmeesters, die de contacten tussen de raad en de parochianen onderhielden. Via deze werkers kwamen ook de intekenformulieren bij de penningmeester.
Kapelaan Lingg was de spreekbuis van de raad bij de kerkgangers.
Pastoor de Louw had de ontwikkelingen goedkeurend maar van verre gevolgd. Nu werd hij er op aangesproken, dat hij zich in zo'n gewichtige kwestie liet vertegenwoordigen door zijn kapelaan. Waarom?
In zijn preek van oudejaarsavond '61/'62 verantwoordde hij zich:

> *"Dat was ..., omdat ik het niet kon, omdat het tegen mijn karakter is u met financiën lastig te vallen en hier moet ik bekennen niet tot mijn eer, maar eerder tot mijn schande, dat ik in de loop der jaren u daarover te weinig gesproken heb ...*
> *Niettegenstaande mijn verzuim durf ik gerust verklaren, dat ge het in mijn tijd op voortreffelijke wijze hebt gedaan ..."*

En over de intekeningen voor de kerkbijdrage zei hij:

"De eerste resultaten zijn bevredigend. Onze parochie telt 1253 gezinnen, waarvan tot heden 724, dat is 58%, meedoen. Deze hebben een bedrag toegezegd van ruim 46.000 gulden. 122 gezinnen hebben laten weten dat ze niet meedoen, dat is 9%. De andere gezinnen hebben nog niets laten weten."

Het totale bedrag van de bijdragen over 1962 zou 49.000 gulden worden. Hiervan ging *f* 20.000 naar het bisdom en *f* 2.667 naar de wereldkerk.
De verantwoording van de financiën kon vanaf november '62 in een eigen parochieblad worden afgedrukt samen met andere parochieberichten en artikelen over geestelijk leven.

De glas-in-lood ramen

In 1962 zou pastoor de Louw veertig jaar priester zijn. Een jaar van te voren werd een feestcommissie geïnstalleerd, die op de vraag welk cadeau de feesteling graag zou willen als antwoord kreeg: glas-in-lood-ramen voor de kerk.
Nu had Hugo Brouwer als proef de ramen achter het priesterkoor gemaakt, maar omdat men niet voldaan was over het geleverde werk, kregen kapelaan F. Lingg en J. van Oers als afgevaardigden van de feestcommissie opdracht een andere glazenier te benaderen.
Via allerlei adviserende instanties en personen kwam dit tweetal terecht bij Theo Mols uit Tilburg.
Na uitvoerig beraad kwam men tot de overtuiging dat er voor de 24 ramen in de zijbeuken en de dwarsgangen en de zes ramen in de kapellen op het priesterkoor één concept moest komen, waaraan Mols en eventueel andere glazeniers konden werken.
Verder werd overeengekomen voor dit concept de hulp in te roepen van Dom van der Laan, OSB, uit Oosterhout.
Deze kwam uit op de Apocalyps, het bijbelboek dat ook wel Openbaring van Johannes wordt genoemd.
Na de instemming verkregen te hebben van alle betrokken stelde de monnik-architect een iconografisch plan op, dat gebaseerd was op het Babylonisch grondschema van het boek.

Theo Mols ging aan het werk. Vanwege het hoge niveau van het eerste raam kreeg hij vanuit Uden de opdracht om de negen volgende ramen van het plan te vervaardigen.
Deze werden het cadeau van de parochianen voor de jubilerende pastoor.
Theo Mols kreeg nadien opdracht na opdracht: de veertien andere ramen van het plan, de ramen van het rozet boven de hoofdingang en de drie ramen daaronder, die de ordening van de chaos, de schepping, verbeelden, de ramen van de doopkapel, de ramen in de ruimte onder de zuidelijke toren, de witte glazen in de dwarsgang en op het priesterkoor ...
Het was 1968 geworden en de stimulator, kapelaan Lingg, was inmiddels aangesteld als rector van het ziekenhuis in Oss. Pastoor de Louw had ook al afscheid genomen. Theo Mols kreeg geen opdracht meer om de zes ramen in de kapellen op het priesterkoor te beglazen.

76.
Bij de optocht b.g.v. het 40-jarig priesterfeest van pastoor de Louw.
De brandweer.
1962.

77.
De balletgroep.

78.
De jubilaris zelf terug bij de pastorie.

Het kerkhof wordt gesloten

In 1964 waren in Uden drie begraafplaatsen in gebruik, die van de kloosters niet meegerekend, te weten: een bij de St. Petruskerk, een bij de Pius X-kerk en een algemene begraafplaats bij de Kennedylaan.
Om te voorkomen dat elke nieuwe Udense parochie genoodzaakt zou worden een begraafplaats te stichten, opperde het gemeentebestuur het plan een centrale begraafplaats in te richten voor alle gezindten.
De gesprekken hierover tussen de gemeente en de geestelijkheid van Uden hadden in de loop van '65 plaats.
Pastoor de Louw lichtte zijn parochianen in en gaf hun de tijd te wennen aan het idee, dat straks hun doden niet meer ter aarde zouden worden besteld bij hun ouders en grootouders.
Het duurde tot 1 januari 1967, toen werd het kerkhof gesloten.

Hiermee had pastoor de Louw en het toenmalige kerkbestuur de mogelijkheid geschapen om tien jaar later het kerkhof te ruimen en de grond voor andere doeleinden te gebruiken.

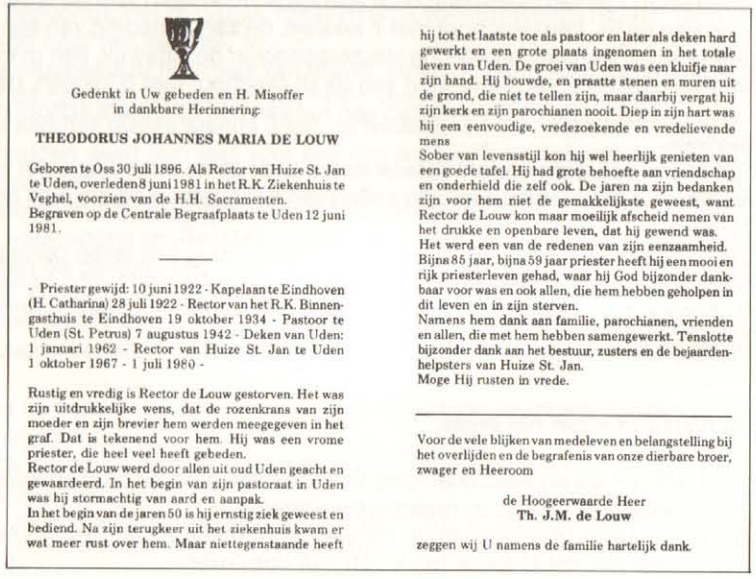
79.
Het kerkhof is afgesloten. Vanaf 1-1-'67 wordt er niet meer begraven.

1942 - 1967. Th. de Louw 25 jaar pastoor

Op de avond van 1 juli 1967 werd het zilveren pastoorsfeest van Theo de Louw in de markthal gevierd.
Voorzitter Dinissen van het feestcomité zei in zijn feestrede o.a.

"Vijf en twintig jaar pastoor van een parochie! Van een parochie, welke in dezelfde 25 jaar zó veranderd is, dat men het dorp van 1942 nauwelijks nog herkent. In de enorme ontwikkeling was U het, die daadwerkelijk meewerkte aan het ambitieuze programma van het burgelijk bestuur om het arme dorp op te stuwen naar arbeid, welvaart en geluk.
Door Uw activiteiten ontstonden scholen en vormingsintituten, kwamen verenigingen en organisaties op geestelijk en maatschappelijk terrein tot stand of tot nieuwe bloei."

Over de kerk geen woord!
Het cadeau was ditmaal voor persoonlijk gebruik bestemd: een nieuwe DAF. Na het aanbieden hiervan kwam het feest goed op gang met een vertoning van een licht- en klankbeeld uit het leven van de pastoor, met optredens van Udense korpsen en koren en een samenzang van alle aanwezigen: "Voor de Louw een lauwer-lauwerkrans".
Op 2 juli, na afloop van de hoogmis met feestpredikatie van pastoor Vromans, oud-kapelaan onder De Louw, was het alsof er op het kerkplein een reunie van kloosterlingen, oud-kapelaans, parochianen en oud-parochianen werd gehouden, die zich voortzette in de Schouw, waar in de middaguren een receptie werd gehouden.
Een paar dagen later was het de beurt aan de kinderen om hun pastoor, niet minder hartelijk, in het zonnetje te zetten.
In september 1967 vertrok de Louw in alle stilte als pastoor en deken. Het was hem vergund, dat hij de rest van zijn leven in Uden kon doorbrengen. Tot 1 juli 1980 was hij rector van huize St. Jan.
Op tweede Pinksterdag, 8 juni 1981, is hij overleden. Hij werd begraven op de centrale begraafplaats van Uden.

Gedenkt in Uw gebeden en H. Misoffer
in dankbare Herinnering:

THEODORUS JOHANNES MARIA DE LOUW

Geboren te Oss 30 juli 1896. Als Rector van Huize St. Jan te Uden, overleden 8 juni 1981 in het R.K. Ziekenhuis te Veghel, voorzien van de H.H. Sacramenten.
Begraven op de Centrale Begraafplaats te Uden 12 juni 1981.

- Priester gewijd: 10 juni 1922 - Kapelaan te Eindhoven (H. Catharina) 28 juli 1922 - Rector van het R.K. Binnengasthuis te Eindhoven 19 oktober 1934 - Pastoor te Uden (St. Petrus) 7 augustus 1942 - Deken van Uden: 1 januari 1962 - Rector van Huize St. Jan te Uden 1 oktober 1967 - 1 juli 1980 -

Rustig en vredig is Rector de Louw gestorven. Het was zijn uitdrukkelijke wens, dat de rozenkrans van zijn moeder en zijn brevier hem werden meegegeven in het graf. Dat is tekenend voor hem. Hij was een vrome priester, die heel veel heeft gebeden.
Rector de Louw werd door allen uit oud Uden geacht en gewaardeerd. In het begin van zijn pastoraat in Uden was hij stormachtig van aard en aanpak.
In het begin van de jaren 50 is hij ernstig ziek geweest en bediend. Na zijn terugkeer uit het ziekenhuis kwam er wat meer rust over hem. Maar niettegenstaande heeft hij tot het laatste toe als pastoor en later als deken hard gewerkt en een grote plaats ingenomen in het totale leven van Uden. De groei van Uden was een kluifje naar zijn hand. Hij bouwde, en praatte stenen en muren uit de grond, die niet te tellen zijn, maar daarbij vergat hij zijn kerk en zijn parochianen nooit. Diep in zijn hart was hij een eenvoudige, vredezoekende en vredelievende mens
Sober van levensstijl kon hij wel heerlijk genieten van een goede tafel. Hij had grote behoefte aan vriendschap en onderhield die zelf ook. De jaren na zijn bedanken zijn voor hem niet de gemakkelijkste geweest, want Rector de Louw kon maar moeilijk afscheid nemen van het drukke en openbare leven, dat hij gewend was.
Het werd een van de redenen van zijn eenzaamheid.
Bijna 85 jaar, bijna 59 jaar priester heeft hij een mooi en rijk priesterleven gehad, waar hij God bijzonder dankbaar voor was en ook allen, die hem hebben geholpen in dit leven en in zijn sterven.
Namens hem dank aan familie, parochianen, vrienden en allen, die met hem hebben samengewerkt. Tenslotte bijzonder dank aan het bestuur, zusters en de bejaardenhelpsters van Huize St. Jan.
Moge Hij rusten in vrede.

Voor de vele blijken van medeleven en belangstelling bij het overlijden en de begrafenis van onze dierbare broer, zwager en Heeroom

de Hoogeerwaarde Heer
Th. J.M. de Louw

zeggen wij U namens de familie hartelijk dank.

80.

ONDER PASTOOR VAN DER HEYDEN

Op 1 oktober 1967 werd Jan van der Heyden benoemd tot pastoor van de St. Petrusparochie.
Deze priester was ingetreden in de orde van Mill Hill, was na zijn wijding opgeleid tot wiskunde-leraar en uitgezonden naar een missiecollege in Oeganda.
In 1959 keerde hij terug naar Nederland en werd kapelaan, eerst in Groningen en daarna in Oss.
Jan van der Heyden werd op 7 oktober tot pastoor geïnstalleerd en voorgesteld aan parochianen en aan maatschappelijke groeperingen in Uden.

Pastoor van der Heyden was een onderhoudend verteller en predikant, zijn onderwijservaring kwam hem hierbij van pas. Maar zijn beste talenten lagen in de pastorale begeleiding van zieken, bejaarden en stervenden.
Bij de financiël-administratieve taak van zijn ambt liet hij zich vaak vervangen door de secretaris-penningmeester van het kerkbestuur.
Onder het pastoraat van deze pastoor werd o.a. de sacristie ingericht als dagkapel, het kerkhof verkocht en geruimd, het orgel gerestaureerd en werd de schooltaak overgedragen aan een stichting.

De stichting voor katholiek onderwijs wordt opgericht

In het eerste jaar dat pastoor van der Heyden voorzitter was van het kerkbestuur kwamen in zijn vergaderingen de volgende schoolzaken aan de orde: de uitbreiding van de St. Paulusschool met 7 lokalen, de aanbesteding van een 7-klassige lagere school en een 3-klassige kleuterschool in de Bitswijk, een gymzaal bij de St. Paulusschool, de uitbreiding van de ULO-school met 6 lokalen, de bouw van een gymzaal bij de ULO-school en een ruil van een openbare school met een katholieke.
Het leiden van deze onderwijstaak kwam neer op de schouders van een of twee mensen uit het kerbestuur. Uitbreiding van het aantal werkers was dringend geboden.
Op 1 december 1969 werd dan ook een stichting in het leven geroepen, die de belangen van het katholiek lager onderwijs en het MAVO ging behartigen.
De bemoeiingen van het kerkbestuur met het onderwijs hadden hiermee een einde genomen.

De restauratie van het orgel

Theo Nöhren, de orgelbouwer, ging failliet en emigreerde naar de Verenigde Staten, zo wordt er gezegd in organistenkringen.
Een neef van de orgelbouwer, A. Nöhren uit Nijmegen, nam het stemmen en het onderhoud van het Udense orgel van zijn oom over.

In 1967 was deze man 69 jaar en vanwege zijn leeftijd en zijn gehoorklachten legde hij zijn stemwerk neer.
De firma Verschueren uit Heythuyzen nam het van hem over en bracht tevens een rapport uit over de toestand van het orgel.
Ofschoon het orgel van zeer goede kwaliteit was en uitstekend geconstrueerd van eerste klas materiaal, had het veel geleden van het stof, van de koude, vochtige lucht uit de toren, die in de pijpen werd geblazen en later van de droge lucht van de verwarming. Ook het pneumatisch systeem was niet meer geheel betrouwbaar.
Aan het restauratieplan voegde Hub Houët uit Eindhoven in overleg met de toenmalige organist Th. Janssen nog enige dispositiewijzigingen toe, om ook moderne componisten te kunnen spelen.
Ook werd er opdracht gegevende zachte stemmen te verwijderen, omdat ze toch niet functioneerden.
J. Evers, enkele jaren organist van de St. Petrus, vindt dat ze desondanks beter hadden kunnen blijven zitten, om het originele karakter van het orgel te behouden.
De firma Verschueren voerde de restauratie uit.
Na zes weken werk waren de versleten onderdelen vervangen en het pneumatisch systeem vervangen door een electrisch. Op 28 april 1970 was het orgel weer bespeelbaar.

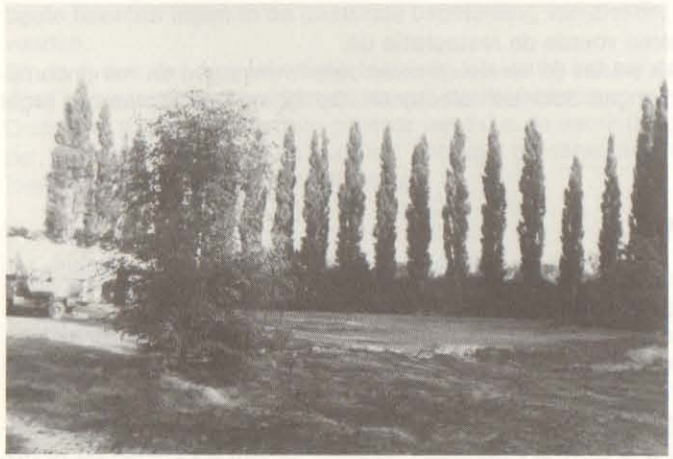
Het kerkhof · vervolg

Sinds 1967 werd er niet meer begraven achter de St. Petruskerk, maar het onderhoud van het kerkhof moest toch doorgaan.
Het kerkbestuur en de nabestaanden kwijtten zich in de jaren direct na de sluiting nog behoorlijk van hun taak, maar daarna vonden steeds minder familieleden de weg naar het kerkhof.
Sommige eigenaars of huurders van graven lieten de stoffelijke resten overbrengen naar de centrale begraafplaats, maar vergaten zerken en stenen op te ruimen. Het kerkhof raakte steeds meer verwilderd.
"Het bijhouden werd een last voor het kerkbestuur", zo schreef de secretaris van het kerkbestuur.
Toen de gemeente in 1972 een stuk van de pastorietuin en van het huis naast de pastorie wilde kopen om daar een parkeerterrein aan te leggen, maakte het kerkbestuur van de gelegenheid gebruik het gemeentebestuur te vragen om tegelijkertijd het kerkhof over te nemen met alle verplichtingen.
Na een voorbereidingstijd van twee jaar besloot de gemeenteraad op 22 oktober 1974 de aangeboden percelen met een totale grootte van 11.525 m² te kopen.

Het lag in de bedoeling van het gemeentebestuur om de begraafplaats te zijner tijd te ontruimen.
Tot 10 jaar na de sluiting, dus tot 1 januari 1977, moest men de graven volgens de wet ongemoeid laten.
Daarna konden de nabestaanden toestemming geven om het graf te ruimen dan wel de stoffelijke resten over te brengen naar de centrale begraafplaats. Weiger-

82.
Het plein voor de kerk wordt parkeerplaats. Het H. Hartmonument wordt verplaatst. 1972.

83.
In 1981 werd het kerkhof bij de St. Petruskerk ontruimd; met vrachtwagens ....

84.
worden de stoffelijke resten overgebracht naar de centrale begraafplaats of ....

85.
het graf wordt geschud en de overblijfselen worden begraven in het verzamel-graf achter de kerk.

de de familie die toestemming dan moest men tot 1997 wachten met het opruimen van het graf.
Ofschoon sommige families gehecht waren aan het graf van hun doden achter de St. Petruskerk gaven ze toch hun toestemming, zodat in 1981 Gedeputeerde Staten verlof tot ontruiming konden geven.
Inmiddels had het bestuur van Huize "St. Jan" het plan opgevat ongeveer zestig aanleunwoningen te bouwen op de grond van het kerkhof.
Met de ontruiming van het kerkhof werd dan ook in '81 begonnen. Meer dan 300 overledenen werden herbegraven op de centrale begraafplaats; de stoffelijke resten uit de andere graven werden bijeengebracht in een verzamelgraf nabij de kerk.

De dagkapel

De parochianen, die de door-de-weekse vieringen bezochten, zaten doorgaans wat verloren in de grote, hoge en vaak kille kerk.
In september '79 werd in de parochieraad het idee gelanceerd, de sacristie te gaan gebruiken als dagkapel. Die was groot genoeg om alle aanwezigen plaats te bieden en klein en laag genoeg om de vieringen wat warmer te laten verlopen.
Het kerkbestuur nam het plan over. Een gevolg van dit plan was echter, dat de geestelijken plaats zouden maken, zouden opschuiven naar de oude sacristie.
De voorzitter van het kerkbestuur, pastoor van der Heyden, wilde de sacristie behouden en stelde voor een deel van de pastorie in te richten als dagkapel. Maar de overige leden van het kerkbestuur voelden er niet veel voor woonruimte om te zetten in liturgische ruimte. De pastoor legde zich erbij neer. Het kerkbestuur zette de bouwprocedure in gang en in 1981 werd de dagkapel in gebruik genomen.

De zojuist besproken ingreep is de laatste tot nu toe. Deze tekent niet alleen een verandering in de functie van een deel van het kerkgebouw, maar ook de verandering in opvattingen en de verhoudingen in de St. Petrusparochie.

86. De sacristie gebouwd onder de Louw werd in 1981 verbouwd tot dagkapel.

Pastoor Jan van der Heyden kwam in de vroege morgen van 3 maart '83 in het ziekenhuis te overlijden. Hij had de wens te kennen gegeven in Roosendaal begraven te worden.

Zo geschiedde.
De dag voor zijn begrafenis is in de St. Petruskerk een indrukwekkende afscheidsdienst gehouden.

87.

ONDER PASTOOR PONSIOEN

Sinds 1 augustus '83 is Inno Ponsioen pastoor van de St. Petrusparochie.
Na zijn wijding door Mgr. Bekkers in 1961 was hij achtereenvolgens kapelaan in Groesbeek, kapelaan in Tilburg, (hij trok toen veel met de jeugd op) en pastor van de parochie Binnenstad Tilburg.
Zijn werkterrein in de laatste parochie was het liturgisch pastoraat en dat was een goede leerschool.
In Uden voert hij dat deel van zijn functie met bezieling en overtuiging uit.
Ook deze pastoor laat de financiëel-administratieve taak van zijn ambt zoveel mogelijk over aan de leden van het kerkbestuur en de werkgroep kerkfinanciën, om tijd vrij te maken voor de begeleiding van de parochiële werkgroepen en het leiding geven aan het dekanaat.

In 1986 werd het monument achter de kerk door de pastoor ingezegend. Het had wat lang op zich laten wachten, omdat nog vastgesteld moest worden van welke overledenen de stoffelijke resten in het gemeenschappelijke graf begraven lagen.

Hun namen staan vermeld in een dodenboek, dat zich nu bevindt in het tot gedachteniskapel omgebouwde, zuidelijk tochtportaal.
De namen van hen, die na 1 februari '83 zijn gestorven worden hier ook in herinnering gehouden.
(Het tochtportaal op de noordkant was al eerder door broeder J. de Groot ingericht als kapel van O.L. Vrouw van Lourdes.)

Ook de pasgeborenen geeft de pastoor zijn aandacht. Omdat de dagkapel een warmere entourage is voor een feestelijke gebeurtenis, wordt de doopplechtigheid niet meer in de doopkapel gehouden maar in de dagkapel. Hier staat dan ook de koperen doopvont opgesteld die dateert uit het midden van de vorige eeuw.

De pastoriezaal

Onder pastoor Swinkels werd in 1921 het z.g. Oud-college van de Kruisheren gekocht om onderdak te bieden aan het toen opkomende verenigingsleven.
Onder pastoor Goossens werd de behoefte van de verenigingen om zich te manifesteren groter en hieraan werd tegemoet gekomen door het verbouwen en inrichten van de oude school tot patronaat.
Onder pastoor de Louw werden deze lokaliteiten voor andere doeleinden gebruikt en het verenigingsleven ging zijn eigen weg.

Onder pastoor van der Heyden werden deze gebouwen verkocht.
Maar - het kan verkeren - sinds de ene na de andere parochiële werkgroep werd opgericht, werd het verlangen naar een centrale vergaderruimte weer groter, wat resulteerde in een verbouwing van een deel van de pastorie in 1989.
Naar verluidt zouden deze vertrekken kunnen uitgroeien tot een verlengstuk van het kerkgebouw en zo symbool worden van nieuw kerkelijk leven.

89. De inzegening van het monument op het verzamelgraf. 1986.

90. De doop van Bas Boerakker in de dagkapel. 1988.

91. Het interieur van het parochiezaaltje. Een middag voor de zieken georganiseerd door de ziekenbezoekgroep.

Algehele restauratie van de kerk

In 1988 kondigde het kerkbestuur een grote restauratie van de kerk aan.
Vooral de delen van de kerk, die het meest blootstaan aan weer en wind en niet te vergeten aan zure regen, zijn toe aan een grote opknapbeurt.
In een tienjarenplan is de voortgang van de restauratie beschreven: daken, goten en afvoerpijpen, ramen, muur- en houtwerk en zo voort zullen grondig gerepareerd of vernieuwd worden.
De eerste werkzaamheden zijn inmiddels al uitgevoerd.
De kosten zijn niet gering: de begroting van het werk spreekt van anderhalf miljoen gulden.
Monumentenzorg en Provincie nemen een deel van de kosten voor hun rekening, de rest komt ten laste van de kerkekas - een grote aderlating.
Maar de St. Petrusparochie is vast van plan de erfenis van de voorvaderen, honderd jaar geleden gesticht, in stand te houden !

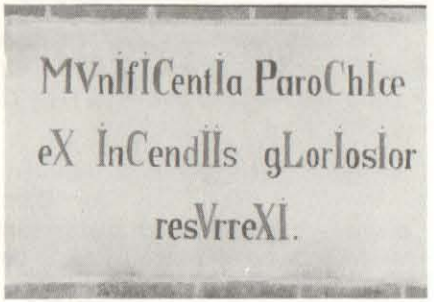

92
Een paar jaar geleden moest de hoogwerker eraan te pas komen. Dat zal de komende jaren nog wel vaker gebeuren, nu de hele kerk aan een opknapbeurt toe is.

4. EEN RONDGANG DOOR DE KERK

We betreden de kerk door de hoofdingang. We komen in een portaal, dat in 1964 onder pastoor de Louw, gebouwd is naar tekening van architect ir. C. Geenen uit Eindhoven.
Het is een van de verbouwingen, die in de jaren 1947 tot '64 plaatsvonden en een voorbeeld van de consciëntieuze wijze waarop Geenen te werk ging.
Staande in het portaal gaat men pas zien, dat de hoofdingang in vroeger jaren anders is geweest. Kijk maar naar de versieringen aan en boven de oude voordeur.
Links van deze deur is de tekst te lezen:

101.

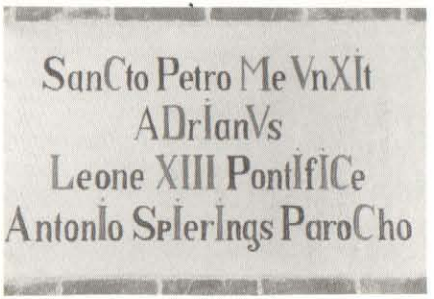

Deze latijnse tekst betekent:

"Door de vrijgevigheid van de parochie ben ik na de brand met meer glorie herrezen."

Sommige van de letters zijn in werkelijkheid rood. De rode letters geven met romeinse cijfers het getal 1890 aan.
De inscriptie verwijst naar de aanleiding van de bouw van deze kerk, namelijk de brand van de vorige kerk in 1886, het getal 1890 geeft het jaartal van de kerkwijding aan.
Aan de rechterkant van de voordeur vinden we de tekst:

102.

en deze kan worden vertaald met:

"Adrianus heeft mij toegewijd aan de Heilige Petrus toen Leo XIII paus was en Antonius Spierings pastoor."

Adrianus slaat op Mgr. Adrianus Godschalk, de toenmalige bisschop van Den Bosch.
Ook hier stellen de rode letters het jaartal 1890 voor.

Wij gaan de kerk binnen en slaan rechtsaf naar de zuidkant van de kerk. Op de achtermuur vinden we een tegel met een rood ankerkruis en een kandelaar erboven. Deze komen op 12 plaatsen in de kerk voor. Het zijn de plaatsen, waar de bisschop het gebouw zalfde als onderdeel van de kerkwijding.

Wat verderop tegen de achtermuur vinden we twee natuurstenen reliëfs gehouwen door Hanneke Mols-van Gool uit Tilburg.
Het eerste bevat de tekst:

"Onze Udense martelaren, Buta 30 mei 1965 Congo."

Br. Petrus Verkuylen	*15- 4-1899*
P. Johannes van Oort	*25- 2-1927*
P. Albertus Timmers	*12- 4-1930*
P. Johannes Verhoeven	*8-10-1933*
P. Hubertus van Lieshout	*9-11-1933*

Deze vijf, in Uden geboren Kruisheren, werkten in de missie van Noord-Oost Congo. Paters, broeders en zusters van verschillende orden werkten daar in de parochies en gaven leiding aan scholen, ziekenhuizen en weeshuizen.
Nadat de Belgische regering haar vroegere kolonie onafhankelijkheid had verleend, beleefde Congo de ene crisis na de andere. De gevormde regering kon maar moeilijk haar gezag handhaven over het uitgestrekte gebied.
In 1964 maakten revolutionaire Simba's zich meester van het noordoosten. Vele regeringsgezinde Congolezen en blanken lieten het leven. Honderden religieuzen werden geïnterneerd in enkele missieposten, o.a. te

103.

104.
Broeder Petrus Verkuylen

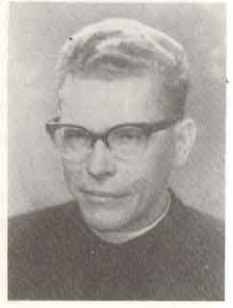
105.
Pater Jan van Oort

106.
Pater Albert Timmers

107.
Pater Jan Verhoeven

108.
Pater Hub van Lieshout

Bondo. Ze werden gebruikt als gijzelaars.
Na wekenlang vruchteloos onderhandelen tussen opstandelingen en regering over het lot van de gegijzelden zetten de regeringstroepen de aanval in om de gevangenen te bevrijden en de Simba's uit het gebied te verdrijven. De troepen slaagden in hun opzet. Bondo werd bij deze actie overgeslagen.
In december '64 werden de 160 blanken, waaronder de vijf Kruisheren, van Bondo overgebracht naar Buta en gevangen gehouden in een gebouw bij de rivier de Rubi. Daar begon voor hen de tijd van wachten op bevrijding. Ook het thuisfront wachtte in spanning.
Toen in mei '65 de regeringstroepen Buta naderden, werden alle mannen vermoord en hun lijken in het water van de Rubi geworpen. Onder de 31 missionarissen die op 30 mei het leven lieten, bevonden zich de vijf Udenaren. De verslagenheid in die dagen was groot.
De plaquette houdt hun nagedachtenis levend.
Ze laat ons ook een kruisafname van Christus zien.

Op de tweede herdenkingsplaat staan de namen van de Udense militairen, die in 1940 bij de gevechten tegen de binnenvallende Duitsers zijn gesneuveld of bij de politionele acties in de jaren 1947-'50 in het voormalig Nederlands Oost-Indië.
In het midden van het reliëf zien we de chi-ro (symbool van Christus) in een laurierkrans, waaraan vogels pikken. De plaat is onthuld in 1964.

Verder naar links staat een hardstenen vijzel, een vat waarin men met een stamper iets fijn stampte, in de dertiger jaren gevonden in het gehucht Hengstheuvel. Kapelaan Lingg kreeg het van Dorus van der Logt om er een wijwatersvat van te maken.

109. De plaats van de moord aan de Rubi-rivier.

110.

Correcties in " 100 jaar St Petrus Uden"

blz. 27 regel 5 en 6 :
"Helaas is deze kerk in 1961 afgebrand en afgebroken;"

blz. 106 De onderschriften bij de foto's 107 en 108 moeten verwisseld worden

blz. 115 regel 2 : in plaats van "Utrecht" moet "Tilburg" gelezen worden

De kapelaan zette het op een voetstuk, dat waarschijnlijk uit de oude kerk komt.
Janus Verhagen heeft in 1937 een artikel aan de vijzel gewijd in de Udense courant. (Zie de tekst boven de vijzel).

We gaan verder en betreden de gedachteniskapel. Op de plank ligt het rode boek met de namen van de 350 overledenen, van wie de stoffelijke resten na de ontruiming van het kerkhof achter de kerk herbegraven zijn in het verzamelgraf bij het monumentje.
In het andere boek staan de namen van de parochianen die na 1 februari '83 zijn overleden. De namen op de kleine kruisjes aan de zijwanden zijn van de parochianen, die de laatste jaren zijn gestorven.
Deze kapel was voor '83 een portaal, dat gebouwd is in '54. Let eens op de versieringen aan de oorspronkelijke ingang.

Langs de wand vinden we de kruiswegstaties, we komen daar later op terug. Boven de biechtstoelen hangen twee reliëfs voorstellende Johannes Nepomuk, die het biechtgeheim niet wilde schenden en dat met de dood moest bekopen, en Sint Petrus met de sleutel.
Aan de overzijde bevinden zich nog twee van zulke reliëfs. Deze reliëfs zijn vervaardigd door H. Schoofs, timmerman te Uden. Zij zijn in 1854 op de biechtstoelen van de oude kerk geplaatst.
Na de bouw van de nieuwe biechtstoelen zijn ze hier opgehangen.

We komen nu aan het altaar van St. Jozef. Het beeld op het altaar is afkomstig uit de oude kerk. Het is uit lindehout gesneden door Petrus Verhoeven, een beeldhouwer uit Uden, die leefde van 1729 - 1816.

111.

112.

113.

Na de brand van de oude kerk is het beeld terechtgekomen in de abdij van de Birgittinessen te Uden, waar het tot 1960 is bewaard.
Aan de rechterzijde van St. Jozef bevindt zich het Kind Jezus, dat een mandje aan de rechterarm draagt en in de linkerhand een vrucht houdt. St. Jozef heeft in de linkerhand een lelietak (symbool van zuiverheid).
Op het altaar staan twee kandelaars met driehoekige voet. Op de drie zijden van de voet bevinden zich reliëfs.

114.

Op het altaar in de dwarsgang staat het beeld dat genoemd wordt: Christus op de koude steen, in de volksmond: de kouwe Lieven Heer. Het stelt de lijdende Christus voor, geboeid en met doornenkroon. Ook dit eikenhouten beeld, waarvan de polychromie grotendeels bewaard is gebleven, is afkomstig uit de vorige kerk. Het is vervaardigd in het begin van de 16e eeuw.
Op het altaar is nog de deksteen te zien van het reliekengraf, waarin bij de wijding relikwieën van martelaren werden gemetseld; een overblijfsel uit de eerste tijden van het Christendom, toen de mis werd opgedragen in de Catacomben boven graven van om hun geloof vermoorde christenen.

115.

Rechts, boven de deur naar het torentje staat een H. Hartbeeld, manshoog, van neogotische stijl uit 1878. Het beeld is afgeloogd, waarschijnlijk in de zestiger jaren.

Boven de deur van de zijingang staat een beeld van het Kind Jezus met kruis, gepolychromeerd. Het werd eertijds meegedragen in de Kindsheidsoptocht.

Op het verhoogde priesterkoor springt het hoogaltaar in het oog, dat overhuifd wordt door een ciborium.

116.

Het altaar is in 1950/51 uit hardsteen vervaardigd door Uyterwaal uit Utrecht. Op de draagkolommen bevinden zich de volgende taferelen: offer van Abraham, Ark van het Verbond, de hogepriester Aäron, offer van Abel en Kaïn en Mozes. Deze voorstellingen slaan op verhalen uit het z.g. Oude Testament van de Bijbel, de H. Schrift van de Joden, waarin de offergedachte wordt uitgedrukt.
Het oude altaar stond destijds tien meter naar achteren; toen men het wilde verplaatsen is het blad gebroken.
Het ciborium uit 1911 is gemaakt van marmer, hardsteen en hout naar een ontwerp van de architect van de kerk, C. Weber. De overkapping steunt op vier marmeren, geringde zuilen met bladkapitelen. In de voorzijde zetelt St. Petrus met sleutel in de hand.
In het begin van de jaren zestig is het ciborium ontdaan van enige versieringen.

117.

Achter het altaar bevindt zich momenteel het triomfkruis van ca. 2 meter hoogte, gepolychromeerd.
Het is naar een tekening van C. Weber rond 1890 uitgevoerd door J. Lenaerts uit Roermond.
Dit kruis heeft vroeger in de koepel gehanden, later is het verplaatst naar het hoofdportaal en door toedoen van pastoor Ponsioen op zijn tegenwoordige plaats terecht gekomen.

118.

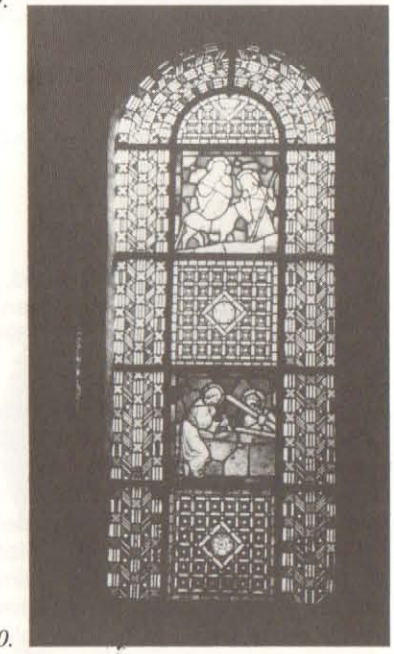

Rechts van het hoofdaltaar bevindt zich een ambon (verhoging) waarop eertijds het epistel werd gelezen (een deel van het oude testament of de brieven van de apostelen), in 1958 gebeeldhouwd door Uyterwaal met voorstellingen uit het oude testament: Balaam, Jonas uit de vis, Mozes met de stenen tafelen, profeet Elia door de engel gespijzigd, Daniël in de leeuwenkuil, David met harp, liggende man met adelaar en boekrol, waarschijnlijk profeet Jesaja en Jacob met de ladder.
Op de ambon links werd vroeger het evangelie gelezen en hierop zijn de vier kerkleraren afgebeeld en de vier evangelisten.
De hekwerkjes op beide ambons zijn gesmeed door leerlingen van de L.T.S.

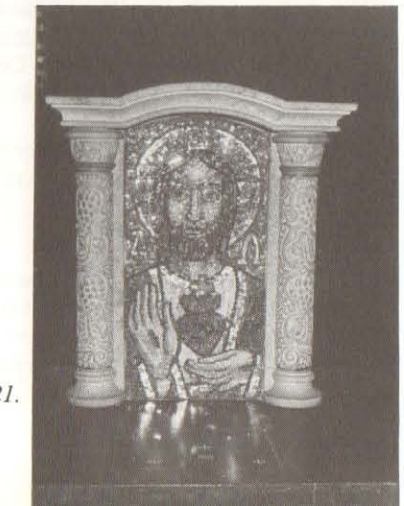

119.

In de straalkapellen op het priesterkoor staan twee zijaltaren, die in dezelfde tijd en door dezelfde beeldhouwer zijn vervaardigd als het hoofdaltaar.
De drie altaren zijn een geschenk van de parochie aan de kerk bij gelegenheid van het zestigjarig bestaan van de kerk.
Op het rechteraltaar zien we het tabernakel, dat op het vroegere hoofdaltaar heeft gestaan.
De kapel, waarin het zijaltaar staat, heet nu de Sacramentskapel.
Deze kapel was voor 1950 toegewijd aan St. Jozef, wat nog te zien is aan de ramen, waarop diens leven is uitgebeeld:
De engel verschijnt aan Jozef, de reis naar Bethlehem, de vlucht naar Egypte, Jezus en Jozef in de timmerwinkel, Jezus tussen de leraren en het sterfbed van Jozef.
De ontwerpen voor deze ramen zijn gemaakt door Jan Oosterman en de ramen zijn in 1928 geplaatst. Ze zijn een gift van de kinderen Bevers.
In de vroegere Mariakapel links stellen de beelden in de ramen episoden uit het leven van Maria voor: de presentatie, de boodschap van de engel aan Maria, de kroning van Maria, de ten hemel opneming, het huwelijk van Maria en Jozef, het bezoek van Maria aan Elisabeth.
Deze ramen zijn een cadeau van pater P. Coenen bij gelegenheid van zijn eerste mis in de St. Petruskerk in 1921.
De Mariakapel heet nu H. Hartkapel vanwege het tabernakel met een mo-

120.

121.

zaïek van het H. Hart, gemaakt door L. Manche, Nijmegen.
De beide zijaltaren bevatten veel reliëfs met symbolen van Christus.

Op het priesterkoor staat nog een lessenaar van eikenhout met drie poten en een stam in het midden. De zijkanten van het leesblad hebben open arcaden. De stijl van dit werk is neogotisch en het is gemaakt eind vorige eeuw.

In de noordelijke dwarsgang vinden we een gedeelte van het originele Mariaältaar zoals het stond in de voormalige Mariakapel.

Op de achterkant van de opstand, die verwijderd is, stond de naam van de vermoedelijke gever: J. de Wilt 1894.

Tegen de muur van de dwarsgang hangt het smeedijzeren kruis dat op de oude kerk gestaan heeft, waarschijnlijk op de nok van het dak boven het priesterkoor. Na de afbraak van de oude kerk is het vermoedelijk geplaatst op het oud-kerkhof, na de ontruiming van dit kerkhof op het Engels kerkhof achter de pastorie gezet, daar blijven staan na het overbrengen van de stoffelijke resten van de Engelse militairen, waar kapelaan Lingg het vond tussen de groenten van de moestuin. Deze heeft het laten opknappen en in de kerk gehangen.
Het 3,40 m. hoge kruis dat versierd is met leliemotieven en ruiten, is van rond 1500.

De tegenhanger van het H. Hartbeeld is het beeld van het H. Hart van Maria. Beide beelden hingen vroeger tegen de hoofdpilaren van de koepel aan de kant van het oude priesterkoor.

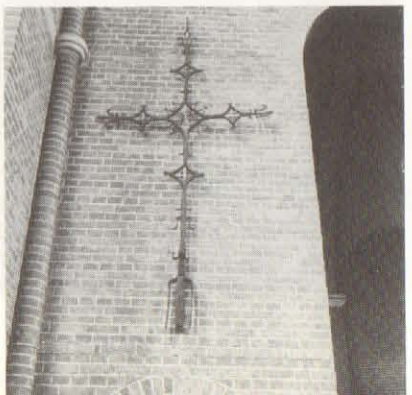

122.

123.

124.

In de volgende kapel vinden we een afgietsel van een middeleeuws beeld van St. Anna te Drieën, aangeschaft in de vijftiger jaren. De kerk bezit ook een origineel beeld van St. Anna te Drieën uit de periode 1470 - 1480. Het is samen met nog enkele stukken in bruikleen gegeven aan het Museum voor Religieuze Kunst te Uden.

125.

126.

Boven de biechtstoelen hangen de reliëfs van de Goede Herder en Maria Magdalena, ook afkomstig van de biechtstoelen uit de oude kerk.

127.

Een beeld van Franciscus van Assisi vinden we tegen de eerste hoofdpilaar achter in de kerk.
In verguld habijt toont de heilige de stigmata in zijn handen. Het beeld is vermoedelijk uit de vorige kerk. Zestiende eeuws.

Tegen de eerste hoofdpilaar aan de zuidkant staat een beeld van Antonius van Padua in habijt met in de linkerhand een boek waarop het Kind zit.
Het houten beeld is gepolychromeerd en gesneden in de 18e eeuw. Het is rond 1963 gekocht door de parochie. Rond 1970 is het moedwillig beschadigd.

128.

Tussen doopkapel en uitgang is een Mariabeeld met Kind opgesteld, beiden in rood gewaad, Maria met kanten sluier. Het kroontje van het Kind is vervaardigd door A. Warrong uit Grave in 1824/25, het is versierd met bladmotieven en een alziend oog in driehoek. De Mariakroon is versierd met sterren, bladeren en vlammende harten, de zilveren scepter met bladornament.

129.

In de doopkapel staat een hardstenen doopvont van neoromaanse stijl uit 1890, een ontwerp van de architect van de kerk. De doopvont is een gift van de ouders van Allegonda van Boxtel, geschonken bij gelegenheid van de doop van hun dochter.
De doopvont heeft een achtzijdige voet met bladmotieven op de hoeken, een ronde stam en een achtzijdige bak met bladmotieven. Het deksel is van later datum.

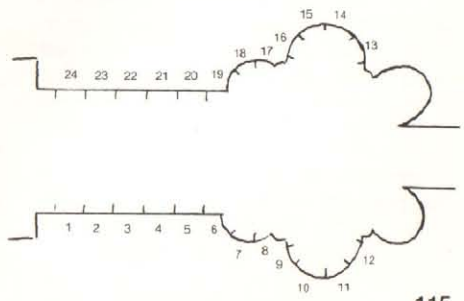

130.

De glas-in-loodramen langs de zijmuren van de kerk zijn ontworpen door Theo Mols uit Utrecht evenals de ramen in de doopkapel, de verwarmingsruimte en boven het zangerskoor.
Van de ramen langs de zijmuren zijn de eerste tien aan de zuidkant, gerekend vanaf de hoofdingang, het geschenk van de parochianen aan pastoor de Louw bij gelegenheid van diens veertigjarig priesterfeest in 1962.
Wie de ramen van Mols vergelijkt met die van Jan Oosterman, zal het opvallen, dat er grote verschillen zijn.
De ramen van Jan Oosterman zijn bescheiden van aard, aangepast aan de kerk en de functie van de kapellen; de voorstellingen zijn gemakkelijk te begrijpen, doordat de vrij traditionele beelden met grisaille zijn getekend en geschaduwd; het grootste deel van de glazen dient ter versiering.
De ramen van Theo Mols trekken de aandacht, vooral die in de kapellen en de dwarsgang houden door hun felle kleuren het oog vast; de ramen zijn opgebouwd uit "natuurlijk gevormde" glasscherven, er is niet getekend met grisaille, maar de beelden ontstaan door scherven van een bepaalde groep kleuren te ordenen tot een vorm en deze te laten contrasteren met een lichtere of donkere achtergrond.

Op een deel der ramen lijkt de glazenier vooral de typische vorm van glasscherven te willen laten spreken, maar vaker gaat het hem erom de karakteristieke houding van een figuur uit te beelden.
Het kan even duren voordat de kijker zo'n beeld los ziet komen uit de omgeving, maar met de tekst in de hand die Theo Mols geïnspireerd heeft, lukt dit in de meeste gevallen wel.
De rijke kleurcombinaties van elk der ramen vragen om helder daglicht.

Theo Mols heeft zich, evenals vele glazeniers en schilders voor hem, laten inspireren door de Apocalyps of de Openbaring van Johannes. De "visioenen" in dit bijbelboek zijn de grondstof waarmee de wereldgeschiedenis wordt geschreven: oorlog, honger, ziekte en dood, maar ook vrede en geluk; onrecht en onderdrukking naast rechtvaardigheid; vernietiging van de aarde, maar ook de bouw van een nieuwe; beelden van het beestachtige dat de onschuld achtervolgt, worden afgewisseld met beelden van steden: de stad van ongerechtigheid, Babylon, tegenover de stad van de vrede, het nieuwe Jerusalem.
Het geloof dat Johannes middels dit boek wilde overbrengen op zijn vervolgde christenen in Klein-Azië is: Hou vol, uiteindelijk zullen de positieve krachten overwinnen. Hij gebruikte daarbij de taal en het wereldbeeld van de Joodse profeten.

De 24 ramen
langs de zijmuren volgen het verhaal van Johannes; het begint bij de gedachteniskapel en eindigt bij de kapel van O.L.Vrouw van Lourdes.

Correcties in " 100 jaar St Petrus Uden"

blz. 27 regel 5 en 6 :
"Helaas is deze kerk in 1961 afgebrand en afgebroken;"

blz. 106 De onderschriften bij de foto's 107 en 108 moeten verwisseld worden

blz. 115 regel 2 : in plaats van "Utrecht" moet "Tilburg" gelezen worden

Raam 1:

Inleidend Visioen: de Mensenzoon tusser de zeven luchters.
Apoc. 1, 9-19.

Ik, Johannes, uw broeder en deelgenoot in de verdrukking en het Koninkrijk en de verwachting van Jezus, bevond mij op het eiland Patmos om wille van het Woord Gods en het getuigenis van Jezus. Ik raakte in geestesvervoering op de dag des Heren en ik hoorde achter me een stem, luid als een trompet, die riep: "Schrijf wat gij ziet in een boek en zend het aan de zeven kerken, naar Efese, Smyrna, Pergamum, Tyatira, Sardes, Filadelfia en Laodicea."
Ik keerde mij om om de stem te zien, die tot mij sprak. En toen ik mij omkeerde, zag ik zeven gouden luchters, en te midden van de luchters lemand als een Mensenzoon, gekleed in een gewaad dat tot de voeten reikte, het middel omgord met een gouden gordel. Zij hoofd en haren waren wit als witte wol, als sneeuw, en zijn ogen als vlammend vuur. Zijn voeten waren als koperbrons dat in de oven is gelouterd, en zijn stem klonk als het gedruis van vele wateren. En in zijn rechterhand had Hij zeven sterren, en uit zijn mond kwam een scherp tweesnijdend zwaard. En zijn gelaat schitterde als de zon in haar kracht.
Toen ik hem zag viel ik als dood voor zijn voeten. Maar Hij legde zijn rechterhand op mij en sprak: "Vrees niet. Ik ben het, de Eerste en de Laatste, de Levende ....."

(Het boek, dat de geheime raadsbesluiten van God bevatte, werd door het Lam, de Christus, geopend door het verbreken van de zeven zegels. Bij het verbreken van het eerste zegel verscheen:)

Raam 2:

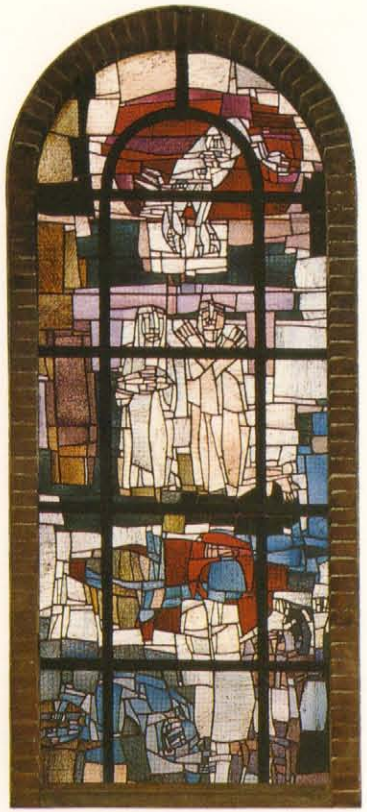
De witte ruiter.
Apocalyps 6, 2.

En zie voor mijn ogen verscheen een wit paard en die erop zat, droeg een boog en hem werd een kroon gegeven, en hij ging heen, zegevierend en om zege te behalen.

Raam 3:

De rode, de zwarte en de vaalgroene ruiter.
Apocalyps 6, 3-8.

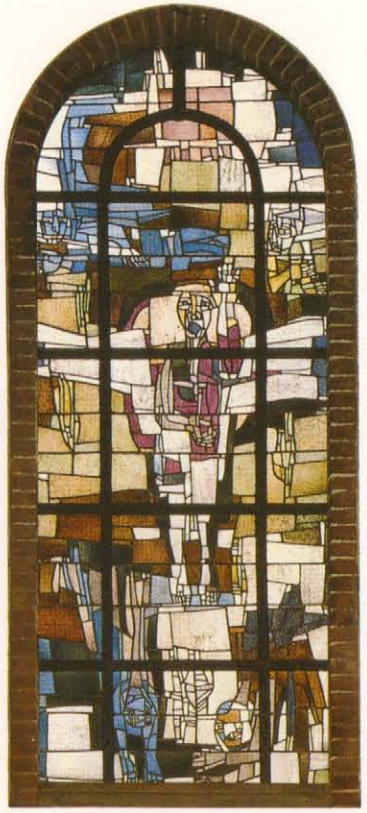
Toen Hij het tweede zegel verbrak, hoorde ik het tweede dier roepen: "Kom !" En er kwam een ander paard te voorschijn, vuurrood. En hem die erop zat werd macht gegeven de vrede van de aarde te nemen, zodat ze elkander zouden uitmoorden. En hem werd een groot zwaard gegeven.
Toen Hij het derde zegel verbrak, hoorde ik het derde dier roepen: "Kom !" En ik zag een zwart paard verschijnen en die erop zat hield een weegschaal in de hand. En ik meende daar waar de vier dieren waren een stem te horen, die zei: "Een maat tarwe voor een tienling en drie maten gerst voor een tienling, maar doe geen schade aan olijfboom en wijnstok."
Toen Hij het vierde zegel verbrak, hoorde ik de kreet van het vierde dier: "Kom !" En daar verscheen een vaalgroen paard. En die erop zat, zijn naam was de Dood en Hades kwam achter hem aan. En hem werd macht gegeven over het vierde deel van de aarde, om te doden met het zwaard en met hongersnood en met de pest en door de wilde dieren der aarde.

Raam 4:

De martelaren onder het altaar.
Apocalyps 6, 9-11.

Toen Hij het vijfde zegel verbrak, zag ik onder het altaar de zielen van hen die vermoord waren om het woord van God en het getuigenis dat zij hadden afgelegd. En zij begonnen luid te roepen: "Hoelang nog, heilige en waarachtige Heerser, zult Gij het oordeel uitstellen en ons bloed niet wreken op de bewoners der aarde?" Toen werd aan ieder van hen een wit gewaad gegeven en hun werd aangezegd, dat zij nog een korte tijd moesten wachten, totdat het getal volledig zou zijn van hun broeders, die evenals zij in dienst van God gedood zouden worden.

Raam 5:

De vijf engelen.
Apocalyps 7, 1-3.

En ik bleef kijken toen Hij het zesde zegel verbrak.
Daarna zag ik vier engelen staan aan de vier hoeken der aarde, die de vier winden der aarde in bedwang hielden, opdat er geen wind zou waaien over land of zee of enig geboomte. En ik zag een andere engel opstijgen van de opgang der zon met het zegel van de levende God. En hij riep met luide stem tot de vier engelen aan wie macht gegeven was schade toe te brengen aan de aarde en de zee: "Brengt geen schade toe aan de aarde noch aan de zee noch aan de bomen, voordat wij de dienstknechten van onze God met het zegel op hun voorhoofd getekend hebben."

Raam 6:

De vernietiging van een derde deel van de aarde en de zee.
Apocalyps 8, 5-9.

En toen het Lam het zevende zegel verbrak, werd het stil in de hemel, wel een half uur lang ...
Daarna nam de engel het wierookvat, vulde het met vurige kolen van het altaar en wierp ze op de aarde.
En de zeven engelen met de zeven trompetten maakten zich op om de trompet te steken. En de eerste stak de trompet. En er kwam hagel en vuur, met bloed vermengd; en het werd op de aarde geworpen;
En de tweede engel stak de trompet. En het was alsof een grote berg, laaiend van vuur, in de zee geslingerd werd. En een derde deel van de zee werd bloed.

Raam 7:

Vernietiging van een derde deel van de rivieren en hemellichamen.
Apocalyps 8, 10-12.

En de derde engel stak de trompet. En er viel een grote ster uit de hemel, brandend als een fakkel. En zij viel op een derde deel van de rivieren en op de waterbronnen. De naam van de ster is Alsem. En een derde deel van de wateren werd alsem, en vele mensen stierven van het water, omdat het bitter geworden was.
En de vierde engel stak de trompet. En een derde deel van de zon werd getroffen, en een derde deel van de maan en een derde deel van de sterren, zodat een derde daarvan verduisterd werd, en de dag voor een derde deel geen licht gaf en zo ook de nacht.

Raam 8:

De plagen van de sprinkhanen en de ruiters.
Apocalyps 9,1-19

En de vijfde engel stak de trompet. En sprinkhanen streken op de aarde neer, en hun werd macht gegeven zoals de schorpioenen der aarde macht hebben.

En de zesde engel stak de trompet en in mijn visioen zag ik de paarden en hun berijders: de ruiters hadden vuurrode, grijsblauwe en zwavelgele harnassen, en de koppen van de paarden waren als leeuwekoppen, en uit hun bek kwam vuur en rook en zwavel. Door deze drie plagen werd een derde deel van de mensen gedood, door het vuur en de rook en de zwavel die uit hun bek kwamen.

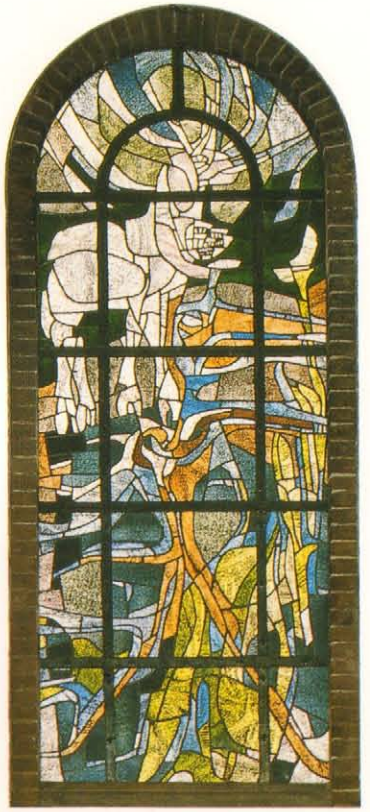

Raam 9 en 10:

De Vrouw en de draak.
Apocalyps 12, 1-4.

En de zevende engel stak de trompet. En er verscheen een groot teken aan de hemel: een vrouw, bekleed met de zon, de maan onder haar voeten en op haar hoofd een kroon van twaalf sterren. Zij was zwanger en kreet in haar weeën en barensnood. Toen verscheen aan de hemel een ander teken: een grote, vuurrode draak. Hij had zeven koppen en tien horens, en op elke kop een diadeem. En zijn staart vaagde een derde deel van de sterren des hemels weg en wierp ze op de aarde. En de draak stond voor de vrouw die zou baren, om zodra ze gebaard had, haar kind te verslinden.

Raam 11:

Het Lam op de berg en de wateren.
Apocalyps 14, 1 en 2a.

Weer keek ik, en zie, daar stond het Lam op de berg Sion, en met Hem honderdvierenveertig duizend. Die dragen zijn naam en de naam van zijn Vader op hun voorhoofd geschreven. En ik hoorde uit de hemel een geluid als het gedruis van vele wateren.

Raam 12:

De mensenzoon op de wolk.
Apocalyps 14, 6 en 7 en 14.

Toen zag ik een engel, die in het zenith vloog. Hij had een eeuwig evangelie, te verkondigen aan de bewoners der aarde, aan alle volkeren en stammen en talen en rassen. En hij riep met luide stem: "Vreest God en geeft Hem eer, want het uur van Zijn oordeel is nabij."
Ik keek toe en zag een witte wolk; en op de wolk zat iemand, een mensenzoon gelijk met een gouden kroon op zijn hoofd en een scherpe sikkel in zijn hand.

Raam 13:

De vrouw en het beest.
Apocalyps 17, 3-5.

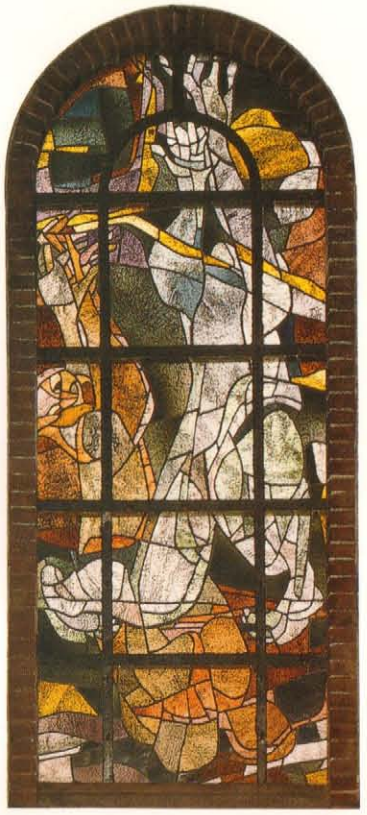
En de engel voerde mij in de geest naar de woestijn. En ik zag een vrouw, gezeten op een scharlakenrood beest, dat overdekt was met godslasterlijke namen; en het had zeven koppen en tien horens. De vrouw was gekleed in purper en scharlaken, en getooid met goud en juwelen en parels. In haar hand hield ze een gouden beker, boordevol met de walgelijke onreinheden van haar hoererij. En op haar voorhoofd stond een naam geschreven, een geheimzinnige naam: "Babylon, de grote stad, de moeder van de hoeren en de gruwelen van de gehele aarde."

Raam 14:

De aankondiging van de ondergang van de hoer.
Apocalyps 18, 2.

De engel riep met krachtige stem: "Gevallen, gevallen is Babylon, de grote stad!"

Raam 15:

De zegeliederen in de hemel.
Apocalyps 19, 1.

Wat ik daarna hoorde, was als de machtige stem van een grote menigte uit de hemel.
En zij riepen: "Alleluja ! Het heil en de eer en de macht zijn van onze God, want waarachtig en rechtvaardig zijn zijn oordelen.

Raam 16:

Zegelied op de aarde.
Apocalyps 19, 4.

En de vier en twintig oudsten en de vier dieren wierpen zich neer en aanbaden God, die op de troon is gezeten, en zeiden: "Amen, Alleluja!"

Raam 17:

De witte ruiter.
Apocalyps 19, 11-14.

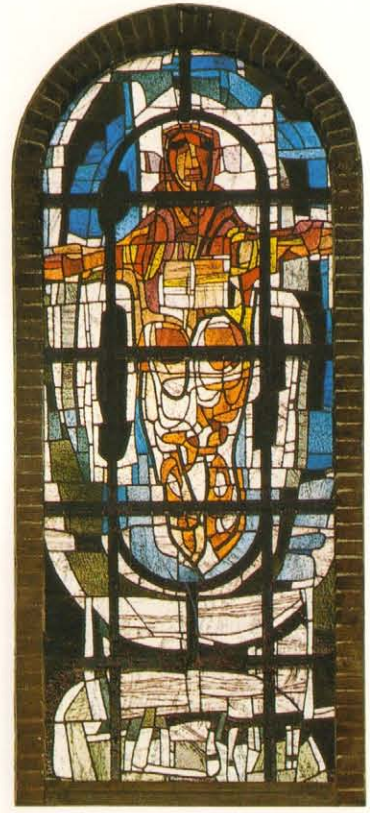
Toen zag ik de hemel open, en daar was een wit paard, en zijn berijder heet "Getrouw en Waarachtig", en Hij oordeelt en voert oorlog met gerechtigheid. Zijn ogen vlammen als vuur; op zijn hoofd draagt Hij vele diademen, daarin een naam gegrift die niemand kent dan Hij alleen. Hij is gehuld in een mantel gedoopt in bloed. En zijn naam luidt: "Het Woord Gods."

Raam 18:

De engel met de sleutel en de overwinning op het beest.
Apocalyps 20, 1 en 2.

Toen zag ik een engel uit de hemel neerdalen met de sleutel van de afgrond en een grote ketting in zijn hand. En hij greep de draak, de oude slang - dat is de Duivel, de Satan - en hij boeide hem voor duizend jaar, en hij wierp hem in de afgrond, die hij grendelde en verzegelde boven zijn hoofd, ...

Raam 19:

De troon en het geopende boek.
Apocalyps 20, 11 en 12.

Toen zag ik een grote witte troon, en Hem die daarop gezeten is ... En de boeken werden geopend. Nog een ander boek werd geopend, het boek des levens. En de doden werden geoordeeld naar hun daden, zoals die in het boek beschreven stonden.

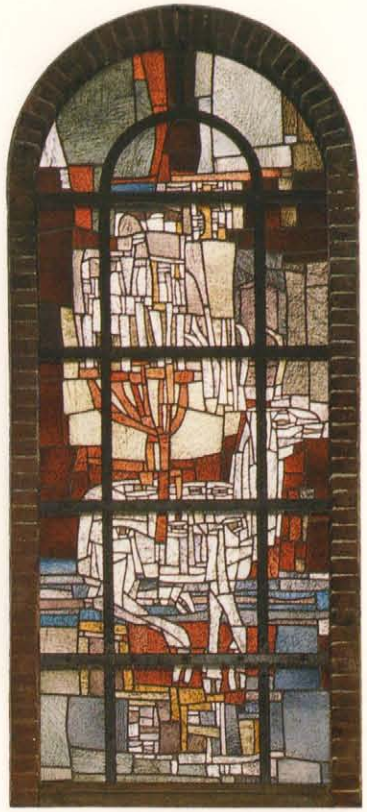

Raam 23:

Het grote visioen.
Apocalyps 22, 1.

Toen toonde mij de engel de rivier met het water des levens, helder als kristal, die ontwelde aan de troon van God en van het Lam.

(Terugkijkend met Johannes zien we in de ramen 20 tot en met 23 het nieuwe Jeruzalem met de doorlopende stromen van levend water.)

Raam 22:

Het grote visioen.
Apocalyps 21, 23.

En de stad heeft het licht van zon en maan niet nodig, want de luister van God verlicht haar en haar lamp is het Lam.

Raam 21:

Het grote visioen.
Apocalyps 21, 6 en 12 en 21.

"Wie dorst heeft zal Ik te drinken geven uit de bron van het water des levens, om niet". De stad was omringd door een zeer hoge muur met twaalf poorten. En de twaalf poorten waren twaalf parels.

Raam 20:

Het grote visioen: de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.
Apocalyps 21, 1 en 2.

En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde; de eerste hemel en de eerste aarde waren verdwenen en de zee bestond niet meer. En ik zag de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, van God uit de hemel neerdalen, gereed als een bruid die zich voor haar man heeft getooid.

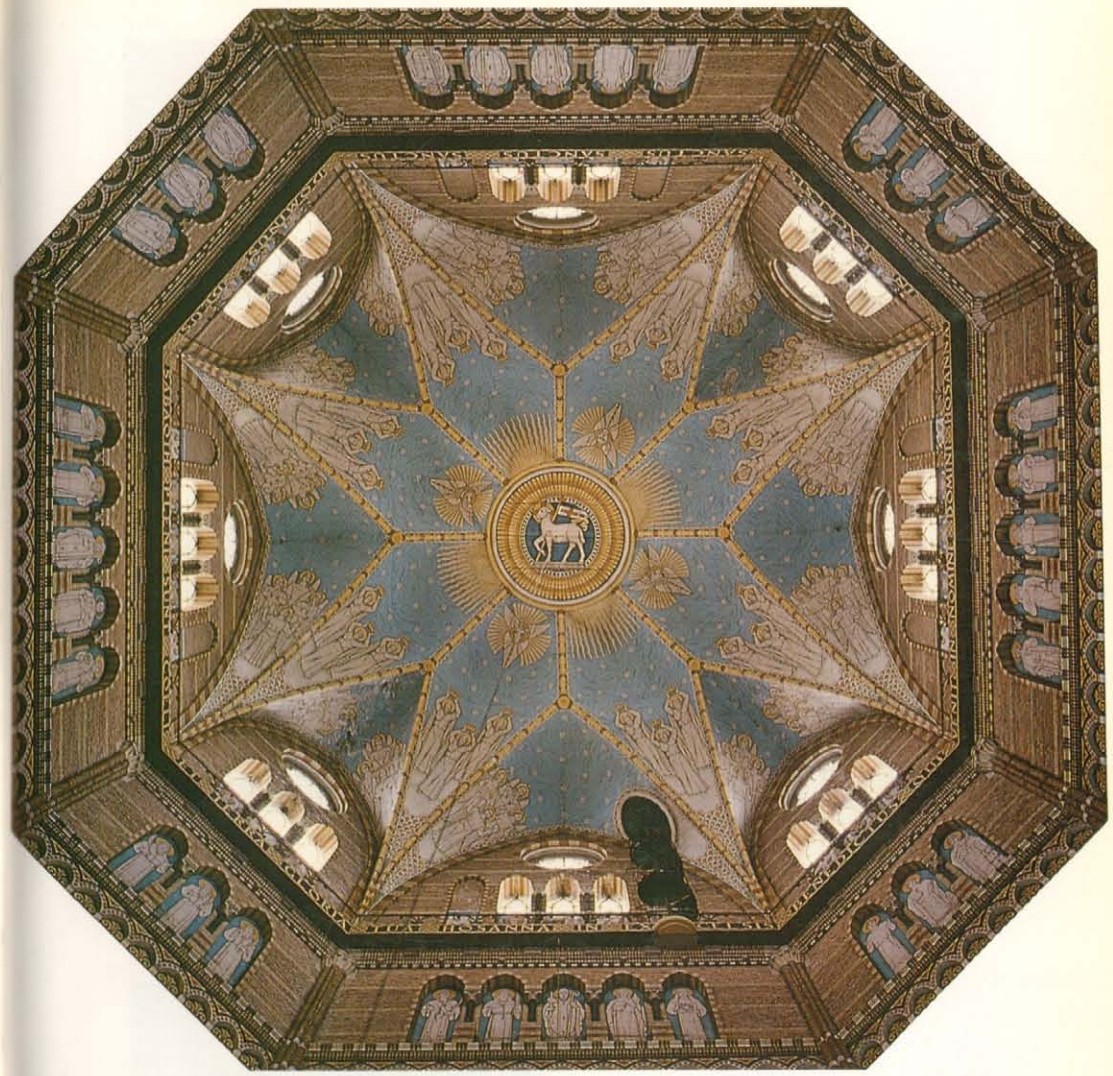
Raam 24:

Apocalyps 22, 8.

Ik, Johannes, ben het die dit alles hoorde en zag. En toen ik het gehoord en gezien had, viel ik neer voor de voeten van de engel die het mij had getoond, ...

In de Westwand boven het zangerskoor heeft Theo Mols drie ramen en een rozet ontworpen, op deze ramen is uitgebeeld de schepping (de ordening van de kosmos) en de schepping van de mens.
In 1968 is het gehele werk gereedgekomen.

De schilderingen in de koepel zijn de resten van een groot werk, dat in de jaren 1919 en 1920 door Jan Oosterman uit Blaricum werd uitgevoerd.
In de zestiger jaren zijn de meeste schilderingen weggehaald; die in de koepel zijn blijven staan.
Jan Oosterman heeft zich ook laten inspireren door de Apocalyps van Johannes, toen hij de ontwerpen maakte voor de koepel.
Johannes vertelt in hoofdstuk 4 van zijn boek, dat hij in een visioen de troon van God en het Lam Gods zag, omringd door

vier dieren. Het ene dier leek op een leeuw, het tweede op een jonge stier, het derde op een mens en het vierde op een adelaar. De vier dieren riepen zonder rusten: "Sanctus, sanctus, sanctus ...."

En telkens als de vier dieren eer brachten aan Hem die op de troon gezeten was, vielen vier en twintig oudsten neer en wierpen hun kroon voor God. Johannes hoorde daarbij de stemmen van talloze engelen.

Onder de band met de tekst: sanctus, sanctus, enz. staan in de blindnissen 32 heiligen afgebeeld, 17 mannelijke aan de zuidkant onder wie Willibrord en Bonifatius en 15 vrouwelijke aan de noordkant, waaronder Lidwina en Birgitta.
Wat lager boven de boog van de ingangen van de dwarsgangen vinden we aan de noordkant het tafereel: de aanbidding van de Drie Koningen en aan de zuidkant: de opdracht van Jezus in de tempel.

De geschilderde kruisweg in de zijschepen is van Heinrich Troitzheim uit Kevelaar.
In verband met zijn inlijving in Duitse krijgsdienst gedurende de eerste wereldoorlog schilderde hij de lijdenstaferelen in drie perioden, nl. de eerste zes vóór 1916, de negende t/m de zestiende tussen 1919 en 1921 en het zevende en achtste tafereel in 1925. De twee laatstgenoemde schilderijen zijn feller van kleur, hebben grotere toonverschillen en meer diepte dan de andere. Begin bij St. Jozefaltaar.

158.
Simon helpt Jezus het kruis dragen.
Geschilderd in 1916.

159.
Jezus troost de bedroefde vrouwen.
Geschilderd in 1919.

160.
Veronica droogt Jezus aangezicht af.
Geschilderd in 1925.

In het portaal van de zijingang vinden we de houten beeldengroep van de H. Familie, het Kind Jezus tussen Maria en Jozef. De groep is van 1860.

161.

162.

Langs de muur van de dagkapel hangen vijf reliëfs, die afkomstig zijn van de preekstoel, die rond 1890 in de kerk is geplaatst en later vervangen. Ze zijn vervaardigd door J. Lenaerts te Roermond. Achtereenvolgens zien we: Petrus verloochent Christus, Petrus bevrijd uit de gevangenis, Petrus steenrots, St. Petrus tronend met sleutel en boek, Petrus geneest de lamme.

163.

De doopvont van rood en geel koper is uit het midden van de vorige eeuw. De doopvont is versierd met bladornamenten en op het deksel prijkt de vorm van een granaatappel (symbool van de vruchtbaarheid).
Deze doopvont heeft nog een tijd dienst gedaan in de St. Janskathedraal tijdens de restauratie.

5. WERKERS EN WERKEN

Een parochiearchief is een pastoorsarchief, dat heeft de lezer in de eerste hoofdstukken goed kunnen merken. Het aandeel van kapelaans, van afzonderlijke leden van het kerkbestuur en parochieraad en van andere parochianen bij de opbouw van de kerk en de parochie is nauwelijks aan bod gekomen. Daar willen we in dit hoofdstuk iets aan doen.
Met name de parochiegeestelijken willen we vernoemen en de periode van hun verblijf in Uden, niet alleen vanwege de herinneringen, die hun namen oproepen, maar ook uit een oogpunt van documentatie.
Voor de kosters geldt misschien hetzelfde.
De Kruisheren, die op niet te overschatten wijze hebben bijgedragen aan de "verheffing des Volks" mogen uiteraard niet worden overgeslagen. Ook de andere kloosterorden op Udens grondgebied hebben hun bijdrage geleverd. In dit boek is geen ruimte om op hun geschiedenis in te gaan, daarom verwijzen we de lezer naar andere publicaties.
En dan hebben we nog de onafzienbare rij van werkers in de parochie en de wereldkerk met hun activiteiten, zoals missie en thuisfront, ziekenwerk, charitas, leiding geven, het opluisteren van de eredienst, de katechese en ga zo maar door. Van enigen van hen nemen we een foto op, om daarmee allen te gedenken.
En we besluiten dit hoofdstuk met het opnoemen van enkele vrome gebruiken.

De parochiegeestelijken:

1e kap. L.W. Strijbosch	1876 - 1894
pastoor A. Spierings	1880 - 1918
3e kap. H.J.H. de Beer	1881 - 1892
2e kap. J.J. Vogels	1884 - 1891
2e kap. L.C.A. van Dun	1891 - 1899
3e kap. A. Dobbelsteen	1892 - 1896
1e kap. A. Rovers	1894 - 1896
3e kap. H. Verwaaijen	1896 - 1900
1e kap. F.A.B. van Baars	1896 - 1904
2e kap. J.P.J. Strijbosch	1899 - 1902
3e kap. H.J. Claassens	1900 - 1909
2e kap. W.J. van den Hout	1902 - 1910
1e kap. J.M.C. van Overbeek	1904 - 1908
1e kap. L.E.G.A. Moonen	1908 - 1914
3e kap. J.P. Wolters	1909 - 1914
2e kap. M. Wassenberg	1910 - 1913

2e kap. J.C. van de Sande	1913 - 1919
1e kap. P.C. Karsmakers	1914 - 1922
3e kap. H.F. Heezemans	1914 - 1915
3e kap. E.J.J. Kocken	1915 - 1917
3e kap. T.S.C.A. Matthijsen	1917 - 1919
pastoor H.T. Swinkels	1918 - 1934
2e kap. A.J.E. van Mackelenbergh	1919 - 1930
3e kap. L.J. Docussen O.S.C. (ass.)	1921 - 1938
1e kap. L.C. van Berkel	1922 - 1927
1e kap. W.H. Brekelmans	1927 - 1934
ass. P. Coenen S.V.D.	1931 - 1931
2e kap. W.J.A. van Haaren	1931 - 1933
2e kap. L.W.J.M. Pessers	1933 - 1939
pastoor A.J.M. Goossens	1934 - 1942
1e kap. J.G.H.A. Ras	1934 - 1936
1e kap. W.C. Quinten	1936 - 1945
3e kap. J.J.A. Scheerder O.S.C. (ass.)	1938 - 1948
2e kap. J.F.M. Verschuuren	1939 - 1941
2e kap. A.J. Vromans	1941 - 1950
pastoor T.J.M. de Louw	1942 - 1967
1e kap. J.I.M. Hettema	1945 - 1946
1e kap. C.S. Janssens	1946 - 1951
3e kap. W.J.M. Jurriens	1949 - 1952
2e kap. T.C.J.M. van Huijgevoort	1950 - 1957
1e kap. H.P.J.B. Mutsaers	1951 - 1962
3e kap. A.J.J. Ooms	1952 - 1953
3e kap. J. Michelberger	1953 - 1959
2e kap. A.J. Vromans	1957 - 1958
2e kap. F.H.J. Schreuder (leraar L.T.S.)	1958 - 1959
3e kap. F.E.G. Lingg	1959 - 1968
ass. J.T.A. Deveer (leraar L.T.S.)	1961 - 1966
1e kap. A.J.M. Maas	1962 - 1963
ass. J.G. Schrage assump (leraar L.T.S.)	1966 - 1969
pastoor J. van der Heyden	1967 - 1983
ass. F.L. Veld pater	1969 - 1971
kap. M.H. Goyaerts	1968 - 1974
ass. G.M. Bisschop Mill-Hill	1973 - 1973
kap. W.J. Jans S.V.D.	1973 - 1980
ass. A.C. de Jager O.S.C.	1980 -
pastoor I.M.G.J. Ponsioen	1983 -

170. Pastoor Swinkels met zijn kapelaans W. Brekelmans en W. van Haaren. ca. 1933.

171. De kapelaans W. Quinten en J. Verschuuren en de kleuters met in hun midden pastoor Goossens bij diens zilveren priesterfeest. 1939.

172. Kapelaan C. Janssens assisteert bij de inzegening van de nieuwe fabriek van Jansen-de Wit, in de volksmond ''De Sok'' genoemd. 1948.

173. Kapelaan H. Mutsaers doopt Willy Smits, 1960.

174. Kapelaan A. Ooms op bezoek bij de zieken tijdens het triduüm van 1953.

175. Kapelaan F. Lingg opent de priesterstoet b.g.v. het feest ter ere van Mgr. van den Elzen.

176.
Mgr. Th. van den Elzen viert zijn bisschopswijding in zijn geboorteplaats Uden met een pontificale H. Mis. 1968.
Verder zien we op de foto v.l.n.r.: de pastoors A. Vromans, J. v.d. Heyden, rector Th. de Louw en pastoor A. Maas.

177.
Mgr. v.d. Elzen neemt het cadeau van de Udense bevolking in ontvangst.

178. *Een plechtigheid voor een andere werker in de missie, broeder J. van Heeswijk, b.g.v. zijn gouden professiefeest. Mgr. Wiets (Mill-Hill) ordegenoot van de broeder, en kapelaan W. Jans assisteren pastoor J. v.d. Heyden.*

179. *Dit bonte gezelschap organiseerde in de dertiger jaren een fancy-fair voor broeder van Heeswijk, die zich zijn verdere leven zou blijven inzetten voor de kerk van Oeganda.*

180. *Missie heeft tot de dag van vandaag tot de verbeelding gesproken. Op alle mogelijke manieren zette het thuisfront zich in. Hier de missienaaikring rond 1930.*

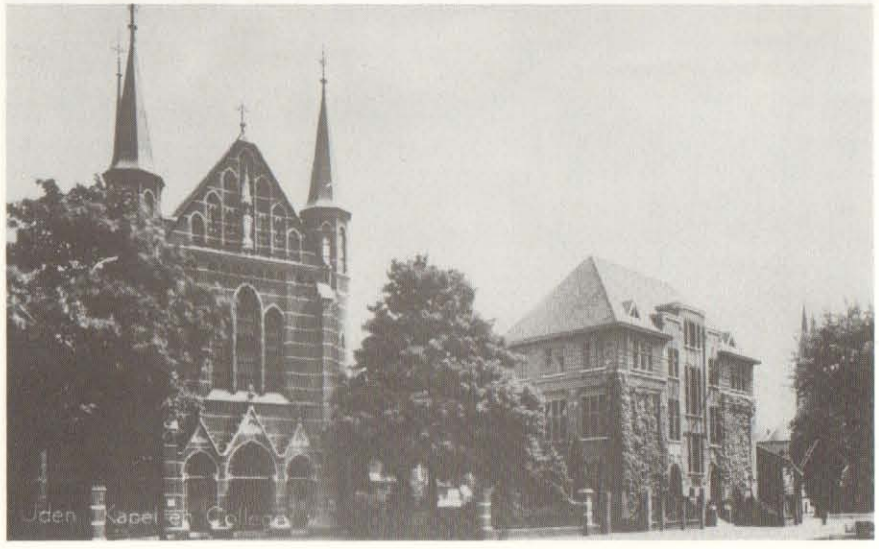
181. *Een moderne versie van het missiethuisfront is het P.M.C. Sinds 1975 wordt op tweede Pinksterdag de Trap-in georganiseerd, een grootse fietshappening. Hier de voorbereiding voor het reclamerijden.*

182. *Ook bij minder goed weer fietsen duizenden deelnemers de Trap-in.*

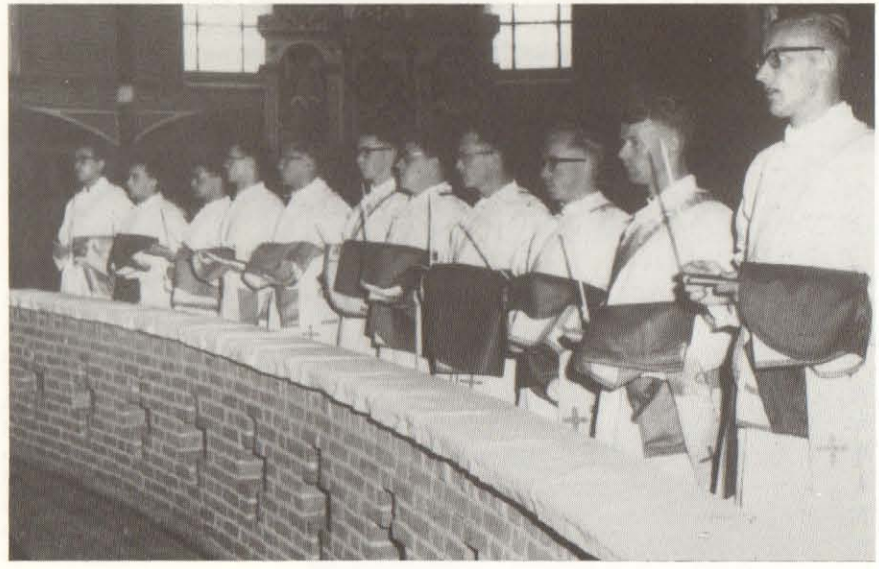
183. *De meeste Udense missionarissen werden opgeleid en uitgezonden door de Kruisheren. In dit college ontvingen zij hun gymnasiale opleiding.*

184. *Na hun hogere studies ontvingen zij de wijdingen. In 1958 wijdde bisschop Mutsaerts een groep Kruisheren in de St. Petruskerk.*

185. *Onder hen bevonden zich de Udenaren Albert Timmers en Frans Dortmans. (3e en 4e van links)*

186. *Het genadebeeldje van O.L. Vrouw ter Linden bevorderde ook het contact tussen parochie en Kruisheren. Op 15 aug. 1938 kroonde bisschop Diepen het beeldje in de St. Petruskerk.*

187. *In 1939 werd voor het eerst het ziekentriduüm gehouden. Na de mis in de parochiekerk werden de zieken naar het college vervoerd. In 1952 gebeurde dat per platte wagen. Op de foto het einde van die rit bij de achteringang van het college. Behalve de werkgroep hielpen ook enkele studenten mee.*
V.l.n.r. voor: Cor. v.d. Brand, Gonda v. Driel, zuster Hoefs, Albert Timmers, Annie Verstraten, Antoon Vissers, Jan Verhoeven, Aloys Nagel, student Wolters.
achter: vanaf 4e van links Marietje Spierings, Dina v.d. Elzen, mevr. van Lanen, Jan Ebben, Jo Geurts, mevr. van Lanen, Jan Geurts.

188. *In het college werd er gegeten en gerust. De aanwezige priesters gaven de zieken de zegen. V.l.n.r. de Kruisheren: H. Reichert, J. Raaymakers, J. de Pater, J. Francino, A. Pannebakker, N. v. Leeuwen, N. Groot, P. Bakker, W. Oostendorp, L. Gielissen, kapelaan H. Mutsaers en Kruisheer J. v. Oort.*

189.
Later werd het ziekentriduüm in het Wit-Gele Kruisgebouw gehouden. Daarna (tot heden) in de Schouw. Daar ontvingen in 1975 zuster F. Geers-Hoefs en mej. Riek van Heeswijk uit handen van Mgr. J. Bluyssen een pauselijke onderscheiding voor hun werk voor de zieken.

190. Piet Smits werd thuis onderscheiden. Zijn vrouw Ans speldde hem de versierselen op. Piet had 25 jaar gewerkt voor de parochie; in de parochieraad en in het kerkbestuur.

Bid voor de Ziel van Zaliger

Cornelis Wilhelmus Verhoeven.

Echtgenoot van

MARIA SCHEEPENS,

ruim 36 jaren Koster der Parochiekerk, Lid der H. Familie en Lid der Processie.

Geboren te UDEN 9 Juli 1861, en aldaar overleden 10 Februari 1919.

Hij deed hetgeen goed, recht en waarachtig was voor den Heer, zijnen God, in allen eeredienst van het huis des Heeren, volgens de wet en de plechtigheden.
Par. XXXI, 20.

Heer, ik heb de schoonheid van uw huis en de woonplaats uwer glorie bemind. De ijver van uw huis heeft mij verteerd.
Ps. XXV, 8, XLVIII, 10.

Hebt gij een getrouwen dienaar, hij zij u zoo lief als uw leven, behandel hem als uwen broeder. Eccli. XXXIII, 31.

Welaan, goede en getrouwe dienaar, omdat gij over weinig getrouw zijt geweest, zal ik u over veel stellen: ga in tot de vreugde uws Heeren, Matth. XXV : 23.

Dierbare Echtgenoote en Kinderen, eens zien we elkander weder, waar niemand onze vreugde zal storen. Joan. XXVI : 4.

Doet zoo, gelijk gij van mij èn gehoord èn geleerd èn gezien hebt en de God des vredes zal met u zijn. Phil, IV : 9.

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.
(300 dag. afl)

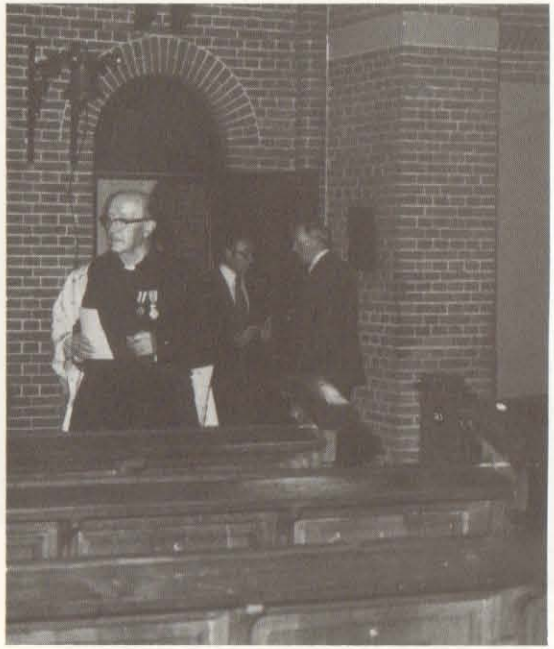
191.
Bij de wijding van de kerk was C. Verhoeven koster.

192. In 1918 werd zoon Johan koster. Deze assisteerde de pastoor bij de inzegening van het nieuwe raadhuis op de Markt. 1938. In dit boek zijn eerder vermeld Piet de Groot (2e van links), pastoor Goossens, burgemeester Buskens en dokter B. Koning (tweede van rechts).

193. Martien van Lanen werd in 1953 koster. Hier helpt hij pastor van der Heyden en vicaris A. Ooms (oud - kapelaan in Uden) bij een vormselplechtigheid.

194.
Jan v.d. Berg werd koster in 1977. Hier zien we hem in dienst tijdens het gouden professiefeest van broeder van Heeswijk.
Rechts naast hem Jan Paalman, assistent.

195.
In 1983 kreeg de St. Petruskerk een vrouwelijke koster. Babs Pieters siert het altaar.

196. Het koor van 1928 op reis naar de wijngrotten in Duitsland. Liggend Piet v.d. Ven, staand v.l.n.r.: Bertje Wijnen, Hein v. Sleeuwen, Jan Wolters, Ant. Jetten, Janus v.d. Heyden, Grat v.d. Broek, Puyenbroek, mevrouw uit de wijngrot, Ties Geurts, Jan Gerold, Theo Ockhuyzen, Marinus v. Lieshout, Jan v. Sleeuwen, Toon de Groot, Hannes v.d. Elsen, Jan Sprang, Has Vogels, Piet v.d. Krommenacker, Pietje Courtens.

196a. Theo Janssen was 25 jaar organist en dirigent van het kerkkoor; hij begon daarmee in 1951.

197. *Een goed koor repeteert regelmatig. Op een van zijn repetitieavonden kiest het koor o.l.v. Willy Brouwers een andere opstelling, voor de foto. 1989.*

198. *In 1965 werden dames ingeschakeld om de rouw- en trouwdiensten te zingen. Deze kern werd later aangevuld en ging de vrouwenstem vormen van het gemengd koor. Op de foto de alten en sopranen anno 1989.*

199.
Toen er nog geen lui-installatie was, liet Hein van Heeswijk o.a. de klokken over Uden galmen.

200.
Doortje v.d. Berg en Marietje Spierings zorgden in 1954 dat de tegels blonken.

201.
Hoeveel kubieke meter aarde zou Toon v.d. Hoogen in zijn leven verplaatst hebben? In '67 ging het kerkhof dicht en werd het wat stil tussen de grafzerken.
Toon kijkt wat verdrietig omdat het onkruid niet meer regelmatig gewied wordt.

202.
De L.T.S. werd regelmatig ingeschakeld voor kleine projecten. In 1954 maakten de jongens deze deur, een prachtig werkstuk.
Ze bevindt zich nog aan de noordoostkant van de kerk.
Midden voor: Wim Beisiegel.

203. Feest vieren en Eucharistie vieren gaat vaak hand in hand. Het aanpassen van de misteksten vraagt dagen werk. Op de foto de kleinkinderen van het echtpaar De Punder-van Helvoirt, die het 40-jarig huwelijksfeest van hun grootouders opluisteren. Vl.n.r. Bea met voor haar Yvonne , Moniek, Francien, Fred, Yolanda, Tiny, Rudy, Helma, Johny, Suzanne, Brigitta en Pastoor v.d. Heijden.

204. In het jaar 1907 trokken de Udenaren voor het eerst georganiseerd naar Kevelaer. Het programma van 1911 ziet er degelijk uit; vermaak diende tot een minimum beperkt te blijven, volgens de pastoor.

PROGRAM DER BEDEVAART

Uden-Kevelaer

op Dinsdag 8 Augustus 1911.

1. Op Maandag 7 Aug. des nam. om 7 uur vergadering der Pelgrims in de kerk. Na het lied no. 32 „Wij allen zijn Maria's kinderen", sermoon van den Eerw. Pater, daarna lied no. 19 en ten slotte „Tantum Ergo" en zegen met het Allerheiligste.
2. Dinsdag 's morgens om 4.15 uur opening der bedevaart met H. Mis. Allen worden verzocht in de kerk te blijven, totdat de H. Mis geëindigd is. Op een gegeven teeken gaan eerst de vrouwen, vervolgens de mannen in rijen uit de kerk naar het station, waar eerst de VROUWEN in de ACHTERSTE en de MANNEN in de VOORSTE wagens stappen.
3. In de heenreis wordt afwisselend gebeden en gezongen.

Van: Uden- Zeeland lied no. 5.

Zeeland- Beugen rozenhoedje voor Z. H. den Paus en de zegepraal der Kerk, lied no. 19.

Gennep- Hassum rozenhoedje voor de bekeering der zondaars.

Hassum- Goch lied no. 35.

Goch- Kevelaer rozenhoedje voor de zieken der Parochie.

4. Bij aankomst te Kevelaer blijven de vrouwen niet op het perron, maar begeven zich aanstonds buiten het hek, links en rechts van den straatweg, vervolgens ook gaan zitten.
5. Bij het uittrekken uit Kevelaer bij de GROOTE KERK aan te SLUITEN en niet onderweg.
6. Dat mannen en vrouwen in dezelfde waggons plaats nemen wordt onder geen VOORWENDSEL geduld.
7. De zangers en zangeressen worden beleefd verzocht in den vrijen tijd nu en dan een lied te zingen bij de Genade-kapel.
8. De leden van de H. Familie en Congregatie moeten hunne medaille dragen van 's morgens tot 's avonds.
9. Bij het uitstappen onthoude men den nummer van den wagen, waarin men heeft plaats genomen, dan kan elk zijn plaats en gezelschap terugvinden.

UREN VAN VERTREK.

Heenreis

Vertrek	Uden	5.22
	Gennep	6.00
	Hassum	7.10 (Duitsche tijd.)
	Goch	7.32 „
Aankomst	Kevelaer	7.54 „

Terugreis

Vertrek	Kevelaer	6.30 (Duitsche tijd.)
	Goch	7.03 „
	Gennep	7.15 (Udensche tijd.)
Aankomst	Uden	7.55 „

Druk van J. Smeets — Uden.

205. Het spoor- en tramwegnet van de N.B.D.S. en S.S. uit het eind van de vorige en het begin van deze eeuw. Het net diende onder meer om op bedevaart te gaan. Den Bosch, Boxtel, Boxmeer, Smakt, Kevelaer en andere plaatsen waren per spoor bereikbaar.

206. Begin dertig. Een lange rij Udense mensen gaat biddend en zingend door de straten van Kevelaer. We herkennen Tinus Bevers, Jan Verhoeven, kapelaan Brekelmans, J. Gerold, Stefan v.d. Putten, Nol Verhoeven.

207.
Sinds jaar en dag gebruiken katholieken wijwater.
Op de foto halen o.a. Annemarie en Elle Kloosterman op paaszaterdag wijwater bij de kerk. 1970.

208.
Het kruisbeeld in de Bitswijk is in 1930 geboetseerd door Jan van Lieshout uit Den Bosch.
Het is geschonken door de echtgenote van dokter Peters.

VERANTWOORDING

Naar aanleiding van het feit dat het honderd jaar geleden is dat de St. Petruskerk werd ingewijd, wilde de parochieraad een gedenkboek laten verschijnen waarin teruggekeken zou worden naar de dagen van de bouw van de kerk en de aanleiding tot deze bouw: de brand van de oude middeleeuwse kerk. Ook de inrichting van en de verbouwingen in de kerk zouden niet vergeten mogen worden.

Als je dan als samensteller van zo'n boek in de archieven de stukken gaat nalezen die op de genoemde onderwerpen betrekking hebben, kom je al gauw tot de ontdekking dat niet de feiten op zich zo zeer boeien, als wel het weefsel van menselijke verlangens en strevingen, dat ten grondslag ligt aan de totstandkoming van deze feiten. De tekst van dit boekje draagt daarvan de sporen, dat hoop ik althans.

Dat deze sporen zich concentreren rond de figuren van de pastoors die onze parochie in de afgelopen honderd jaar hebben geleid, is niet alleen een gevolg van de gemaakte keuze, maar wordt ook gegeven door het feit dat een parochiearchief een pastoorsarchief is. Daardoor krijgen de andere personen - kapelaans en parochianen - die betrokken waren en zijn bij de opbouw en instandhouding van de parochie, te weinig stem. Ik heb gemeend sommigen van hen tenminste nog een gezicht te moeten geven door het opnemen van veel foto's.

Voor deze foto's was ik aangewezen op parochianen. Zij gaven bovendien vaak herinneringen door die in de tekst van dit boek verwerkt konden worden. Hun namen kan de lezer achter in dit boek vinden, evenals de namen van enkele amateur-fotografen, die belangeloos hebben meegewerkt.

Ik ben dankbaar voor hun hulpvaardigheid.

Verder wil ik nog enige personen bedanken die mij met raad en daad terzijde hebben gestaan:

J. Sluijters, streekarchivaris, die in het voor mij witte gebied van de heemkunde mijn steun en toeverlaat is geweest.

L. Bressers, die in zijn eigen archief heeft gezocht naar antwoorden op mijn vragen en

A. v.d. Elsen, o.s.c. die het Kruisherenarchief heeft geraadpleegd.

F. Pijnenborg, die mij heeft geholpen met het ontraadselen van de betekenis van de ramen.

A. van Mierlo, classicus, die het vertaalwerk op zich genomen heeft.

Connie van den Broek, die mij bereidwillig haar doctoraal-scriptie over C. Weber ter beschikking heeft gesteld om daaruit te citeren en

J. v.d. Krommenacker, die dit gedenkboek in prettig overleg gestalte heeft gegeven. Zijn drukkerij zorgde voor een aangename verrassing door de vierkleurendruk van de glas-in-loodramen aan te bieden als geschenk b.g.v. het eeuwfeest van de St. Petrus.

Ik hoop, dat dit gedenkboek de feestvreugde bij het vieren van het honderdjarig bestaan zal verhogen en aan de verwachtingen van de lezer zal voldoen.

De samensteller,
Paul Smeets.

BRONNEN

Archieven:

Archief van de parochie St. Petrus Stoel te Antiochië, Uden
Archief van het bisdom 's-Hertogenbosch
Archief van de gemeente Uden
Archief van de Kruisheren, Uden
Archief van L. Bressers, Uden
Katholiek Documentatiecentrum, Nijmegen

Literatuur:

Connie van den Broek, *Leven en werk van Carl Weber, Doctoraalscriptie K.U. Nijmegen, 1988*
G. Brom, *Herleving van de kerkelijke kunst in Nederland, Leiden, 1933*
P.J.H. Cuypers, *artikel in Bouwkundig Weekblad (6), 1886.*
Documentatiegroep Volkel, *Luftwaffe Volkel, deel 1.*
Economisch Technisch Instituut voor Noord-Brabant, *Rapport inzake de economische-structurele toestand en hare ontwikkelingstendenties in de gemeente Uden, Tilburg, 1948*
H.M. v.d. Elsen, *'t Kloppend hart van Uden, Uden, 1989*
W.S. v. Dinter, *Kruispunt Beugen kruispunt van belangen, artikel in "Kruispunt" Beugen, Boxmeer, 1983*
H. van Helvoort, *Artikel over de kerken van architect C. Weber, 1974 (in parochiearchief)*
J. Hermans, *De Liturgie van de Eucharistie, Nijmegen, 1979*
J.A. Jungmann s.j., *Missarium sollemnia I, Kasterlee, 1966*
Wilfried Koch, *De Europese Bouwstijlen, Amsterdam, 1986*
A. Lantin o.s.c., *Vier en twintig getuigenissen, gedenkboek voor 24 bloedgetuigen van de Kruisherenorde, Diest, 1966*
J. Nicolas, *Wij, glazeniers .... Utrecht*
Noord-Brabantsmuseum, *Naar gothieke kunstzin, 's-Hertogenbosch, 1979*
Jan Oosterman, *Beknopte Verklaring van de Beschildering der Parochiekerk te Uden, Uden, 1920*
J. Peijnenburg pr, *Zij maakten Brabant katholiek, deel 2, 's-Hertogenbosch, 1988*
Ritus consecrationes Ecclesiae, *Parijs, 1937*
L.J. Rogier-N de Rooy, *In Vrijheid Herboren, 's Gravenhage, 1953*
J.M.J.F.A. Sluijters, *Uden in oude ansichten, Zaltbommel, 1971*
Jan Verhoeven, o.s.c., *Gijzelaars onder Makondo, Diest, 1965*
Ad Vrenssen, *De Rakt, 'n stukske Uje, Uden 1989*

AFBEELDINGEN

Foto's zijn beschikbaar gesteld door:

W. Beisiegel: 202
Mevr. Boerakker-Spierings: 90
L. Bressers: 30, 36, 46, 41, 59a en b, 62, 82, 83, 84, 85, 196, 201
Mevr. van Dijk-Spierings: 1, 28
D. v. Doorn: 184, 185
A. v.d. Elsen, o.s.c.: 3, 11, 12, 26, 27a en b, 34, 38, 44a, 45, 53, 104 t/m 109, 179, 180, 186, 206
Mevr. Jo Geurts: 23, 29, 39, 40, 60, 170
R. de Groot: 181, 182
F. Haans: 7, 17
J. Halmans: 71
J. Heessen: 15, 72, 207
Mevr. R. van Heeswijk: 47, 73, 174, 178, 187, 188, 189, 194, 208
Mevr. R. Janssen: 9, 35
Mevr. van Lanen: 48, 193
H. Peters: 86
Babs Pieters: 121
Mevr. A. Smits: 173, 198
A.A. Spierings: 200
J. Sluijters: 16, 25, 54, 199
B. Verbruggen: 14, 93
Mevr. Verhoeven-Bos: 42
Met toestemming overgenomen uit "Kruispunt Beugen": 10, 205
Met toestemming overgenomen uit"Uden in oude ansichten": 4 en 6.
De niet genoemde foto's komen uit het parochiearchief.

Fotografen:

Een team van foto-hobbyclub f/8 te weten:
J.H. Nelis: 101, 102, 112, 113, 120
H. Lunenburg: 116, 118, 119, 126, 158, 159, 160
Mevr. J. v.d. Burgt-v.d. Akker: 121, 129, 161
en verder:
H. van Mil: foto op omslag
Petra Rutten, Slabroek: 19, 75
Fotostudio Willem Kuijpers: de glas-in-loodramen en koepelschildering

Tekeningen:

P. Smeets: plattegrond oude kerk (5), kaart parochiegrenzen (met dank aan J. v.d. Wijgert)
F. Haans: plattegrond St. Petruskerk (18)

INHOUD

Voorwoord 1

1. Uden bouwt een kerk
   Pastoor Spierings bouwpastoor 3

2. Architect Weber en zijn kerken 24

3. In en om de kerk
   Onder pastoor Spierings 34
   Onder pastoor Swinkels 43
   Onder pastoor Goossens 57
   Onder pastoor de Louw 63
   Onder pastoor van der Heyden 96
   Onder pastoor Ponsioen 101

4. Een rondgang door de kerk 105

5. Werkers en werken 132

6. Verantwoording 154

COLOFON

Vormgeving en druk	: Drukkerij Krommenacker Uden
Kleuren foto's glas in lood ramen	: Fotostudio Willem Kuijpers
Foto omslag	: Harrie van Mil, Uden
Bindwerk	: Boekbinderij Nedi, Asten
Litho's	: Repro Punt, Mill

100 JAAR St Petrus Uden 1890 - 1990 P. Smeets

100 JAAR
St Petrus Uden

1 8 9 0 - 1 9 9 0

